

Ya ikan nda apóstol ndaxíka chiñu nuu Ndioxi

LOS HECHOS DE LOS APÓSTOLES

Mixteco de Xochapa
Alcozauca, Guerrero

La Liga Bíblica

Las Sagradas Escrituras para Todos

Las ilustraciones en las páginas 35 y 62 por Horace Knowles son propiedad de ©The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972.

Las demás ilustraciones por Louise Bass son propiedad de ©The British & Foreign Bible Society, 1994.

Primera edición 2001

Versión electrónica

Los Hechos de los Apóstoles

Mixteco de Xochapa, Alcozauca, Guerrero
xta

©La Liga Bíblica, A.C., 2005

México, D.F.

ACLARACIONES SOBRE EL ALFABETO MIXTECO DE XOCHAPA

La mayoría de los sonidos del mixteco son semejantes a los del español y se escriben con las mismas letras. Sin embargo, existen algunas letras y símbolos que no se usan en español o se usan de una manera diferente. A continuación se encuentran estas letras y símbolos.

La x se pronuncia como en las palabras:

xita *tortilla*   **xuxan** *flojo*   **xako** *tlacuache*

La n al final de una palabra en mixteco tiene un uso diferente al de la n del español¹. Se usa como en las palabras siguientes:

taan *mañana*   **xitin** *nariz*   **ikin** *calabaza*

La glotal (') indica un corte de voz. Se usa en palabras como las siguientes:

ve'e *casa*   **ti'vi** *yo mandaremos*   **xi'in** *con*

Se usa una rayita debajo de la vocal en la primera sílaba de los verbos del tiempo pasado. En verbos del tiempo presente se usa un acento para indicar el tiempo. El tiempo futuro no se marca. Ejemplos:

chjkaa *ra echó*   **chíkaa** *ra echa*   **chikaa** *ra echará*
ndjiki'vi *ra entró*   **kí'vi** *ra entra*   **ki'vi** *ra entrará*
xjto *ra vio*   **xíto** *ra ve*   **koto** *ra verá*

Se usa la diéresis (ä) para indicar el negativo. Muchas veces el tono del negativo es un tono que empieza casi bajo y sube a tono alto. Ejemplos:

va'a *bueno*   **vä'a** *malo*
taxi *yo daremos*   **täxi** *yo no daremos*
koo *habrá*   **köö** *no habrá*

Se usa el acento para indicar el tono alto y la rayita para indicar el tono bajo en algunas palabras. Así se puede evitar confusión entre palabras que se distinguen sólo por los tonos cuando las palabras antes y después no ayudan distinguir cual palabra es. Ejemplos:

rá *el (agua, líquido)*   **tá** *si, cuando*   **yó'o** *tú, usted*
ra *él (hombre)*   **ta** *y*   **yó'ó** *aquí, este, esta*

na'a *gente*   **ñä'a** *cosa*   **ñu'ú** *tierra*
na'á *mucho tiempo*   **ña'á** *ella, a él, a ella*   **ñu'u** *fuego*
ná'a *se ve*   **ñu'u** *sol*

na'a *maligno*   **ndaä** *solamente*
ndaá *unos*

Ya ikan nda apóstol ndaxíka chiñu nuu Ndioxi

Yandíka'an Ndioxi taxi ra nda'a nda apóstol ndandíxika xachiñu nuu ra

1 ¹ Tata Teófilo, tutu yó'ó ku ya uvi tí'vi i xaa nda'a un. Ta nuu tutu ya t̄aa nunuu i, nuu ya ikan kua ndíka'an ndi'i i xi'in un xa'a ya íkan Jesús ñuu ivi yó'ó xi'in yasína'a ra kivi nunuu ² iin saa nda kivi tá ndaa ra kua'an ra nuu ndivi. Tá tá'an ku'un ra nuu ndivi ta ndíkani ra nuu ndandíkaxin ra xachiñu nuu ra, tixin Tachi Ndioxi ndíka'an ndi'i ra xi'in nda unkua xíniñu'u nda ikan nda. ³ Sindi'i tá ndíxi'i Jesús ta ndítaku ra, ndíka'an táku ra xi'in nda ya ná kundaa te'e ini nda ya táku ra. Ta tixin uvi xiko kivi ndítuvi ra nuu nda xi'in inka nà'a, nandíkun ichi ra, Ndíka'an ra xi'in nda xa'a ichi ya xá'nda chiñu Ndioxi.

⁴ Ta tá iin ra xi'in nda apóstol ta ndíka'an ni ra xi'in nda ya ná kée yachi nda ñuu Jerusalén, ta tu'un yandíka'an ra xi'in nda ku yayó'ó:

—Kundatun ndo, kée yachi ndo ñuu Jerusalén yó'ó; kundatun ndo ndakua ná ndíki'in ndo yandíka'an Ndioxi taxi ra nda'a ndo; nda saa kee ndo. Tá íyo yandíka'an i xi'in ndo yachi, saa koo ya. ⁵ TaJuan yandaa kua síkuchi ra na'a xi'in tikuii, sundi ndó'ó ta soo uvi ndaá kivi ta kuchi ndo xi'in Tachi Ndioxi —káchi Jesús xi'in nda apostol ikan.

Tá kuandaa Jesús kua'an ra nuu ndivi

⁶ Iin kivi tá ndíkita'an ndi'i nandíkun Jesús ndóo na, tasaa ndíndakan tu'un ña'á na káchi na saa:

—Tata, ¿an tiempo vitin kua kixaá un ka'nda chiñu un nuu yo Israel, ta chikaa un nañuu Roma chí n̄inu? —káchi na xi'in ra.

⁷ Saa ndíkuiin ra káchi ra saa:

—Ndó'ó ta koo xíniñu'u ndo kundaa ini ndo maa an ndá kivi kua xasuvi Iva yo Ndioxi yachítuni ra ikan ra, indaa mii

ra x̄ini unkua íkan ra. ⁸ Sundi tá ná kixi Tachi ra sata ndo, tasaa kuu mii ndo ndee Ndioxi; nda saa kua kee ndo ku'un ndo nditu'un ndo xa'a i xi'in nañuu Jerusalén yó'ó. Xi'na nañuu yó'ó ku'un ndo nditu'un ndo xi'in, saa ku'un ndo nditu'un ndo xi'in ndi'i nandóo estado Judea, tá ndi'i, saa ku'un ndo nditu'un ndo xi'in ndi'i nandóo estado Samaria iin saa ku'un ndo ndi'i ni kuu ñuu ivi nditu'un ndo xi'in na'a xa'a i —káchi Jesús xi'in na.

⁹ Tá ndi'i ndjika'an ra xi'in na saa x̄ito ka na nuu ra, ñaa ndaa ra kua'an ra nuu ndivi íkan Ndioxi. Saa nuu iin viko ndíkasi yaa ña'á ya, ta kōo ka ra ndixini na. ¹⁰ X̄ito ka na nuu ndivi ndíta na, ta ndaa Jesús kua'an ra. Ñaa iin kuu so'va ndituvu uvi ndataa ndíta nda, yaa ka vi toto ndíxi ndandituvu íkan. ¹¹ Saa x̄aá nda ká'an nda káchi nda saa:

—Ndó'o nañuu estado Galilea, ¿ndachu kua x̄ito ndo nuu ndivi ndíta ndo? Suvi Jesús, rax̄ini ndo ndaa kua'an nuu ndivi, suvi raña ku ra ndiko koo tuku; tá ku'va kua'an ra, saa kuu ndiko koo ra —káchi nda íkan xi'in nda apóstol

**Ndíxaxin nandíkun sata Jesús raMatías ki'vi ra ndiki'in
ra nuu taJudas ya xachiñu ra xi'in nda apóstol**

¹² Saa kee nda xiki nuu íyo itun Olivo, ta ndjiko koo nda ñuu Jerusalén. Iin ku'va sava hora kua x̄íka na xiki íkan tasaa kixaa na ñuu Jerusalén. Tá ku'va ya ká'an ley yataa ra Moisés kaka na kivi ndíkundee na, ku'va saa kua ndixika nda. ¹³ Saa tá ndixaa nda ñuu Jerusalén, ta ndaa nda piso ñinu nuu ndóo nda. Ta ndandixaa íkan ku nda kúu, taPedro, tin taJacobo, xi'in taJuan, inka taAndrés, tin taFelipe, xi'in taTomás, tin taBartolomé, xi'in taMateo, tin taJacobo se'e taAlfeo, inka taSimón rax̄indikaa xi'in napartido zelote tin inka taJudas ñani taJacobo. ¹⁴ Ndi'i saa ichi ndíkita'an ndi'i nda xi'in ñani Jesús tin si'í ra yáMaría xi'in inka ka ná ña'á, ndíkita'an na ká'an na xi'in Ndioxi.

¹⁵ Iin kivi ndíkita'an ndi'i nakándixa Jesús ndóo na, iin ku'va ciento oko ku na ndóo. Tasaa ndíkundichi taPedro tañu na, ñaa x̄aá ra ká'an ra xi'in na:

¹⁶ —Ndó'o ñani yo, Tachi Ndioxi ndjika'an ya tixin tu'un ra yataa taDavid xa'a taJudas, ndjika'an ya xa'a ra ya ndixiko ra Jesús, ta xa'a yayó'ó kua x̄indaka ra na'a ndixa'an na xi'in ra tjin na Jesús. ¹⁷ Ta taJudas ku iin randixika xi'in nde; iin káchi

ndixika nde xi'in Jesús, kuu mii ra chiñu xi'in nde. **18** Ta ra ikan koo ndikan ra saa; ndixiko ra Jesús, ki'in ra xu'un ya ikan ra yavä'a. Ñaa sata ra iin ñu'ú xi'in xu'un yak'i'in ra ikan. Sindi'i ta xa'ni ra mii ra, ñaa ndikava ra nuu ñu'ú ya sata ra. Tasaa ndika'ndi tixin ra ta iin kee ndi'i siti ini ra ndixi'i ra. **19** Ta kundaa ini ndi'i nañuu Jerusalén xa'a yando'o ra Judas ndixi'i ra. Ta xa'a ya ikan kua chinuu na kivi ñu'ú ra yasata ra nani ya Acéldama, yayó'ó kúni kachi ya: Iku nuu Ndixita Níi. **20** Ra Judas ku ra kixaa nduvi yataa tarey David, saachi yataa ra káchi ya saa:

Tá káa iku yuyu, saa nduu ve'e ra,
ta nda iin ka na'a koo ini ve'e ra,
káchi tu'un Ndioxi yataa ta David.

Saa íyo tuku inka yaká'an, káchi ya saa:

Inka taa ná ki'vi ndiki'in chiñu nuu ra, káchi ya íyo
nuu tutu Salmo.

21 'Ta vitin tañu yo yó'ó íyo taa ndaxindikun yoo ndi'i saa ichi kivi ndixiyo Tata yo Jesús xi'in yo. **22** Ndixiyo nda xi'in yo kivi sikuchi ta Juan Jesús iin saa nda kivi ndaa Jesús kua'an ra nuu ndivi. Ta vitin xiniñu'u nde iin ra ki'vi ra xi'in nde nduu nde uxi uvi. Tasaa ndikita'an ra kuu ra testigo xi'in nde ka'an nde xa'a Jesús ya nditaku ra —káchi ta Pedro xi'in na.

23 Tasaa ndikaxin na uvi nda: Ta José, tanáni Barsabás, ta kivi vä'a ra ká'an na xi'in ra Justo, ra ikan xi'in ta Matías ku ndandikaxin na. **24** Saa xaá ndi'i na ká'an na xi'in Ndioxi káchi na saa:

—Tata, yó'o ku raxíni unku ya íyo nima ndi'i ivi, ta vitin sina'a un ndayó'ó nuu nde, unku nda ndikaxin un **25** ndiki'in chiñu ta'an ya ikan ta Judas, tandixika xi'in nde, chi ta Judas ta sindoo ra chiñu yataxi un nda'a ra ndixi'i ra xa'a kuachi ra. Yakan kua'an ra nuu xiniñu'u ra ku'un ra —káchi na xi'in Ndioxi.

26 Saa chikaa na suerte ta mi sata ta Matías ndikava ya. Nda kivi saa kixaá ra ríka ra xi'in uxi iin saa nda apóstol, ndaxíka chiñu nuu Jesús.

Kixaa Tachi Ndioxi

2 ¹ Saa kuu ndiya'a uxa semana ya nditaku Jesús ta tindaa kivi ya koo viko Pentecostés. Saa iin ndikita'an ndi'i nakándixa Jesús ndóo na iin ve'e. ² Ta iin kuu so'va kixaá níi,

ndee ku chi ní'i. Chí nuu ndivi kee yaní'i. Tá íkan tachi ndee ni, saa kúu, iin xáá ní'i ndi'i ni kúu ini ve'e nuu ndóo na. ³ Saa xini na iin ña'a tá káa ñu'u saa káa yaxini na. Ñaa ta'vi ta'an ya ndikoyo ya sata iin iin na. ⁴ Ta Tachi Ndioxi kua kixaa sata iin iin na; ñaa kixaa iin iin na ká'an na inka nuu tu'un yaká'an na inka ñuu. Tá íyo yatáxi Tachi Ndioxi nda'a na ka'an na saa íyo yakixaá na ká'an na.

⁵ Ta kivi ikan kua'a ni naIsrael nakáñu'u ni Ndioxi ndóo ñuu Jerusalén ta kua'a ni na ikan kaku inka ñuu ta ndixaa na ndóo na Jerusalén. ⁶ Saa tá xini so'o ndi'i na ikan yandee ni ndini'i ini ve'e nuu ndóo nakándixa Jesús, tasaa ndikita'an ndi'i na ndixaa na ve'e ikan ta iin ndikanda ini na chi iin iin na ikan ta xini so'o na tu'un mii na yakaku xi'in na. Ñaa ni köo xini na unkua ikan na xa'a yaxáá xini so'o na tu'un na. ⁷ Iin ndikanda ini na, saa xáá na ká'an na xi'in ta'an na:

—¿Ndachu va'a ni xini nayó'ó tu'un yo, ta nakee chí estado Galilea ku ndi'i na, va'a ka vi ká'an na? ⁸ ¿Unkua íkan na va'a ni ká'an na tu'un yo yakaku xi'in yo?, ta xa siin nuu tu'un ká'an ndi'i yo. ⁹ Kua'a ka vi kuu yo, ndá yokan ña'ñu kee yo, yokee Partia tin Media xi'in Elam tin Mesopotamia. Sava tu yo kee Judea yó'ó va, ta sava tu yo kee Capadocia xi'in Ponto tin Asia. ¹⁰ Ta sava tu yo kee Frigia xi'in Panfilia, ta sava tu yo kee Egipto va. Sava tu yo kee estado Libia ya ndíkaa yati xi'in ñuu Cirene. Ta sava tu yo kaku Roma ta kixaa yo ndóo yo yó'ó. ¹¹ Raza naIsrael ku sava yo, ta sava yoxindikun inka ichi, ta ndikundikun yo ichi naIsrael. Sava tu yo kee nda Creta ya ndíkaa nda ma'ñu nduta ñu'u, ta sava tu yo kee nda Arabia. Ndixa ni vi kua'a ñuu kee yo ta nani xini so'o yo ká'an nayó'ó tu'un yo. Xini so'o yo ká'an na yatú'ún íkan Ndioxi —káchi na ikan so'va.

¹² Saa iin ndikanda ini na, ni köo xini na unkua ikan na xa'a yaxini na. Ñaa xáá ndákan tu'un ta'an na káchi na saa:

—¿Unkua kúni ka'an ndi'i yayó'ó? Köo yayó'ó xini yo —káchi na xi'in ta'an na.

¹³ Sundi sava na ta xáku ndaa ni ña'á na, káchi na saa:

—Naxí'i va ku naña, ta ndixini ni na, yakan íkan na saa —káchi na.

Yandika'an taPedro xi'in na'a

¹⁴ Saa ndikundichi taPedro xi'in uxi iin saa ndata'an ra, ñaa kixaa ra ndee ka vi ká'an ra xi'in na ikan, káchi ra saa:

—Nata'an yo, ndó'ŋ Israel xi'in ndi'i ka ndo ndóo ñuu Jerusalén yó'ó, kuni so'o va'a ndo yaka'an i xi'in ndo. ¹⁵ Chi sava ndo ká'án nde'e xí'i ku nde, ká'án ndo. Ta süvi yandaa kua, ¿mii kama ni ko'o nde?, ta sikan kaa ñin xitaan kua. ¹⁶ Süvi nde'e xí'i ku nde. Tá íyo yaṭa ranḍika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a, ranáni Joel, saa va íyo ya ñkan Ndioxi xi'in nde chi yaṭa ra ñkan káchi ya:

¹⁷ Tá xa kuyati ndi'i xa'a ñuu ivi,
ta ti'vi i Tachi i ya koo ya xi'in ndi'i saa kúu ñañuu ivi.
Ta se'e taa ndo tin se'e si'i ndo, ka'an ndoso na
tu'un yu'u i,
chi Tachi i ta taxi ya ichi nda'a na ya ka'an ndoso na
tu'un i.

Situvi ya nuu nakuaan ñkan i.

Ta naxikua'a taxi i xani nuu na ndixani na.

¹⁸ Kivi ñkan taxi i Tachi i koo ya xi'in naxáchiñu nuu i:
taa ku ra, ña'á ku ná,
ndi'i na taxi i Tachi i nda'a ya ka'an ndoso na tu'un
yu'u i.

¹⁹ Ta sina'a i ña'a nuu ndivi ya kuni na, ñaa ndikanda
ni ini na,
koo seña ñuu ivi yó'ó ñkan i.
Kuni na ñí ta kuni na koko ni ñu'u. Saa koo ni tu
i'ma va; nda tá káa viko, saa koo ya.

²⁰ Kunaa nuu ñu'u,
ta ndukua'a yoo, tá káa ñí saa nduu ri.
Sindi'i tá ndiya'a ndi'i ya ñkan, tasaa tindaa kivi
chee ni,
ta ndee ni ñkan i kivi ñkan.

²¹ Ndi'i ni kuu na'a tá ná ka'an na xi'in i chindee i na,
ta chindee i na sikaku i na, káchi Ndioxi,
so'va káchi tu'un Ndioxi yaṭa taJoel xina'a. Tá ká'an yayó'ó
saa káa yanḍo'nde'e vitin —káchi taPedro xi'in na.

²² Saa nḍika'an tuku ra xi'in na káchi ra saa:

—Ndó'ŋ naIsrael, kuni so'o ndo yaka'an i xi'in ndo xa'a
raJesús, rañuu Nazaret. Suvi mii Ndioxi ku ra taxi ndee nda'a
ra, kua'a ni yava'a ñkan ra, cḥindee ni ra yoo, ṣina'a ra yaṭu'ún
Ndioxi nuu yo. Ta tixin ndi'i yayó'ó ṣina'a Ndioxi yoo ndá taa
ku Jesús. ²³ Sundi tá ṭin ndo Jesús ta xa x̣ini va Ndioxi unku
kundo'o ra, chi tá íyo ya chituni Ndioxi, saa íyo ndi'i yanḍo'

ra. Ta ndó'ᵒ xá'ni ndo ra chi t̄axi ndo ra nda'a na'a navä'a; t̄axi ndo xá'ni ña'á naRoma. Saa nd̄ixiyo yu'u ndo xi'in na, t̄ikaa na ra kandika itun cruzin ta ikan nd̄ixi'i ra. ²⁴ Sundi tá nd̄ixi'i ra ta kōo nd̄itaxi Ndioxi ndoo ra ndikaa ra ndi'i saa kivi tixin ñu'ú. Nd̄itaku ra tixin ñu'ú chi kōo nd̄ikuchiñu ya kasi ña'á ya; kama ni va nd̄itaku ra ikan Ndioxi.

²⁵ So'va ndo'o ra nd̄itaku ra chi xa xina'a vi t̄aa taDavid tu'un xa'a Cristo, ta yat̄aa ra káchi ya saa:

Ndi'i saa kivi x̄ini i Iva yo Ndioxi;
 íyo tu'va ra xi'in i ña'ñu kua'a i ya chindee ra ye'e
 ya ná ku i'vi i nuu ndá ka ña'a.

²⁶ Yakan kua kúsini ni i ta ká'an i tu'un luvi,
 vani tindaa iin kivi kuvi i, sundi kōo í'vi i kuvi i;

²⁷ chi ndáa ni ini i yó'ᵒ, Tata Ndioxi,
 ta x̄ini i t̄axi un ndoo ikin kuñu i ndikaa ya tixin
 ñu'ú nuu ñú'u nandii.

Ta ni t̄axi un ta'i kuñu i, chi rayii ku i.

²⁸ S̄ina'a un ichi va'a nuu i, nuu kutaku i ndi'i saa ichi.

Ta kusini ni i chi ndi'i saa kivi koo i xi'in un,
 so'va káchi yat̄aa taDavid xina'a —káchi taPedro xi'in na.

²⁹ Saa nd̄ika'an ka ra xi'in na nd̄ikani ra nuu na unkua ká'an tu'un ikan, káchi ra saa:

—Ndó'ᵒ nata'an yo, x̄ini mii va ndo xa'a xii sikua yo taDavid. Nd̄ixi'i xii yo ta nd̄ita'i kuñu ra ta nda kivi vitin íyo ña'ña nuu nd̄induxin ra, ñuu yo yó'ó. ³⁰ Tand̄ika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi nd̄ixiyo ra, ta k̄undaa ini ra xa'a tu'un yand̄ika'an Ndioxi xi'in ra, nuu china'a ña'á Ndioxi ya kaku iin taa tixin se'e sikua ra, ta ra ikan ku ra ku Cristo, rasikaku nañuu ivi yó'ó. Tá nd̄ixiyo mii tarey David xii yo, saa koo ra. Ni'i ra chiñu koo ra nuu sukun, k̄achi Ndioxi xi'in xii yo.

³¹ Ta xii sikua yo, taDavid ikan, ku ra k̄undaa ini xa'a Cristo ya nditaku ra, ta ndōo yava'a ra ndikaa ya nuu ñú'u nandii ni kuñu ra tä'i, káchi Ndioxi xi'in xii yo. ³² Ta vitin nde'e ku testigo xa'a Jesús ya s̄itaku Ndioxi ra tixin ñu'ú. ³³ Ta nd̄iki'in Ndioxi ra kua'an xi'in ra nuu ndivi. Ikan ku nuu t̄axi ra koo Jesús xi'in ra ña'ñu kua'a ra. Saa t̄axi Ndioxi Tachi ra nda'a Jesús tá íyo yand̄ika'an ra xi'in Jesús yachi, saa íyo ya ikan ra. Ta ndi'i yaxíto ndo xi'in yaxíni ndo vitin, Tachi Ndioxi yat̄i'vi ra nda'a nde kua ikan saa. ³⁴ Chi xii sikua yo, taDavid, ta kōo

ndĩndaa ra nuu ndivi, yakan süvi xa'a mii ra ká'an ra tá ndĩka'an ra, káchi ra saa:

Ndioxĩ ndĩka'an ra xi'in Tata i, raChee nuu i, káchi ra saa:

“Na'a, yó'ó koo un xi'in i ña'ñu kua'a i, yó'ó koo un xi'in i chi kúni i xato'o i yó'ó.

35 Yó'ó koo un xi'in i ndakua ná sindi'i xa'a ndi'i i na'a, na íyo kuachi xi'in un, naxiĩn kuni yó'ó", so'va káchi Ndioxĩ xi'in Tata i Cristo,

káchi yataa taDavid —káchi taPedro xi'in na.

Saa ndĩka'an ka ra xi'in na, káchi ra saa:

—Nata'an yo, yayó'ó kua sína'a mii yo ya koo ndĩndaa xii yo David nuu ndivi. 36 Sundi Jesús ta ndaa ra nuu ndivi. Xa'a yaña kua ká'an i xi'in ndi'i ndó'ó nañuu yo Israel, xiniñu'u kundaa ini ndo xa'a Jesús raxanduva'a ndo xi'in, ratikaa ndo kandika cruzin. Ndó'ó xa'ni ra, sundi Ndioxĩ ta sítaku ña'á ra. Taxi ra chiñu ndee nda'a rakúu raCristo. Indaa ra ikan ku ra kuchiñu sikaku yoo, chi chee ni ra yakan kuchiñu ra ka'nda chiñu ra nuu yo —káchi taPedro xi'in na.

37 Tá xĩni so'o na yandĩka'an ra xi'in na, tasaa kixaa kúsuchi ka vi ini na, saa xĩka ka vi ini na ndóo na. Ñaa ndĩka'an na xi'in taPedro tin ndata'an ra, káchi na saa:

—Ndó'ó nata'an yo, ¿unkua ikan nde vitin? —káchi na xi'in nda.

38 Saa ndĩkuiin taPedro ká'an ra xi'in na káchi ra saa:

—Ndiko koo ini ndo xa'a ndi'i kuachi ndo, sindoo ndi'i ndo yavä'a íkan ndo, ta ndiko ndo nuu Ndioxĩ. Tasaa kuchi ndo tixin ndee Jesucristo. Tasaa xaka'nu ini Ndioxĩ xa'a kuachi ndo, ta taxi ra Tachi ra koo ya xi'in ndo. 39 Chi saa íyo yandĩka'an Ndioxĩ. Ndĩka'an ra taxi ra Tachi ra koo ya xi'in ndo tin se'e ndo. Taxi tu ra ya koo ya xi'in ndi'i na'a na íyo ndi'i saa kúu ñuu ivi va. Ndi'i kúu na'a nakána Ndioxĩ kundikun ichi ra, taxi ra Tachi ra koo ya xi'in na —káchi taPedro xi'in na.

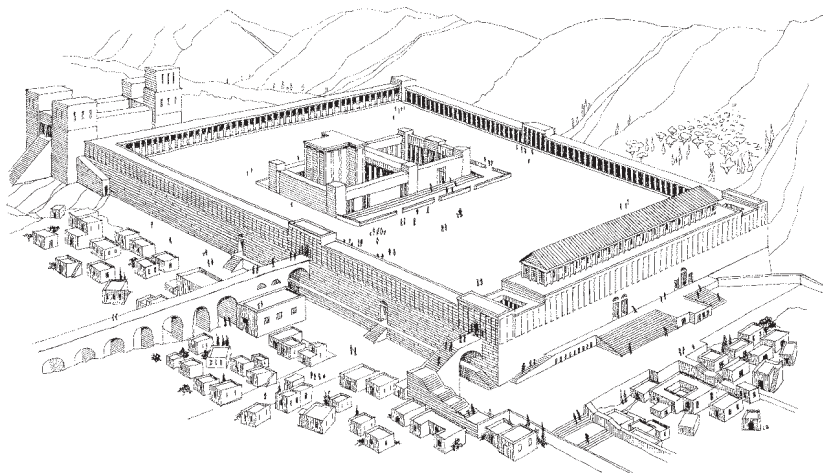
40 Xi'in tu'un yó'ó tin kua'a ni ka nuu tu'un ndĩka'an ra xi'in na, ndĩkani ra nuu na káchi ra saa:

—Nditaxi ndo mii ndo nda'a Ndioxĩ ya ná sikaku ra ndó'ó, süvi ka vi ya kundo'o ndo tá kundo'o na'a navä'a, na íyo vitin —káchi ra xi'in na.

41 Ta kua'a ka vi ku na ch̄ichi mi kivi ikan; iin ku'va uni mil ku na ch̄ichi xa'a yakandixa na tu'un yandika'an taPedro xi'in na. Nda kivi saa nd̄ikita'an nach̄ichi ikan xi'in na'a nakandixa Jesús. 42 Ta ndi'i saa kivi x̄ini so'o na yasina'a nda apóstol. Tá ku'va íyo yaká'an nda xi'in na, saa íyo ya íkan na xi'in ta'an na. Vitin taan nd̄ikita'an ndi'i na x̄ixi na xita va'a ta x̄í'i na vinu xi'in ta'an na ya nd̄ika'án ini na nd̄ixi'i Jesús xa'a kuachi na. Saa nd̄ikita'an ndi'i tu na ká'an na xi'in Ndioxi va.

Ndá ku'va nd̄ixiyo nax̄indikun Jesús nunuu

43 Ta kua'a ni yava'a íkan nda apóstol nuu na'a, sína'a nda yatú'ún Ndioxi nuu na. Ta nd̄íkanda ka vi ini na xa'a ya íkan nda. 44 Saa ndi'i nakandixa Jesús iin yu'u íyo ndi'i na xi'in ta'an na; ndíta'vi na ña'a na táxi na nda'a nata'an na, naköo ña'a. 45 Tá x̄ini na köo ña'a sava nata'an na, ta x̄iko na ña'a na an ñu'ú na; ñaa kána xu'un ndíta'vi na ya xi'in ta'an na. Tá ku'va x̄iniñu'u na, saa íyo yatáxi na nda'a ta'an na. 46 Vitin taan nd̄ikita'an ndi'i na ve'e ñu'u ka'nu, saa nd̄ikita'an tu na ve'e va na. Vitin taan nd̄ikita'an na, ndinuu ka vi ini na x̄ixi na xi'in ta'an na, kúsini ka vi na xi'in ta'an na. 47 Xáto'o ka vi na Ndioxi. Ta ínuu va'a ka vi tu'un na nuu inka na'a. Ta vitin taan íyo ka na nd̄íko koo ini xa'a kuachi na; ñaa k̄ixaá na nd̄íkundikun na Jesús ta síkaku Ndioxi na.

TaPedro xi'in TaJuan sínda'a nda iin takú'vi, taküvi kaka

3 ¹ Iin kivi kee taPedro xi'in taJuan, kee nda kua'an nda ve'e ñu'u ka'nu, ta kúu ya iin ku'va kaa uni xikuaa; ora ikan kua ká'an naIsrael xi'in Ndioxi. ² Ñaa ndixaa nda ye'e ñu'u ta xini nda índu'u iin randákan, ta manko ku ra, küvi kaka ra. Saa káa ra tá kaku ra. Ta ndi'i kivi xá'an nata'an ra ndáka ña'á na mii ye'e ñu'u ikan. Vitin taan kua'an na ndáka na ra, kí'in na ra chíndu'u na ye'e ñu'u yanáni Ye'e Luvi. Ikan chíndu'u na ra ndákan ra xu'un nuu naxáa ve'e ñu'u. ³ Saa índu'u ra ndákan ra ta xini ra ndixaa taJuan xi'in taPedro kuaki'vi nda ve'e ñu'u, tasaa ndindakan ra xu'un nuu nda. ⁴ Ñaa ndikoto nda nuu ra, tasaa ndika'an taPedro xi'in ra, káchi ra saa:

—Koto va'a nuu nde, tata —káchi ra.

⁵ Saa ndikoto va'a ndixa ra nuu nda ndátun ra taxi nda xu'un nda'a ra. ⁶ Tasaa ndika'an taPedro xi'in ra:

—Köö xu'un ndiso nde taxi nde nda'a un, sundi yakúu mii nde ta taxi nde ya nda'a un. Kundichi kaka un tixin ndee Jesucristo, rañuu Nazaret. Ká'an i xi'in un, kuandikoo kaka un —káchi taPedro xi'in ra.

⁷ Ñaa tá ndika'an so'va taPedro xi'in ra, tasaa tjin ra nda'a kua'a ra kandichi ña'á ra. Tá ndikundichi so'va ra ta ndikun nduva'a ra, ndundee sukun xa'a ra. ⁸ Saa ndikun ndikundichi ra kixaá ra xika ra. Tasaa ndiki'vi ra xi'in nda ve'e ñu'u, xika mii ra ndiki'vi ra xi'in nda. Kúsini ka vi ra ndakua kándeta ra, ká'an ra yava'a xa'a Ndioxi. ⁹ Ndi'i nañú'u ye'e ñu'u ikan xini na nduva'a ra ta xini na ká'an ka vi ra yava'a xa'a Ndioxi. ¹⁰ Saa ndikanda ka vi ini na, í'vi ku chi na saachi ndikuni va'a ña'á na; xini na küvi kaka ra tá kaku ra. Tasaa xini na ra xindu'u ra ndákan ra ye'e ñu'u yanáni Ye'e Luvi.

Ká'an taPedro xa'a Jesús xi'in na'a

¹¹ Tá nduva'a ra ikan ta ni köo ndixiin ra saña ra taPedro xi'in taJuan, iin ndíkun tuun ra xika ra sata nda. Tasaa kixaá ndikanda ka vi ini ndi'i na'a xini ña'á na. Ñaa iin ndikatin na xinu na ndixaa na nuu ndóo nda ini corredor ya iin ye'e ñu'u, ta corredor ikan náni ya Corredor taSalomón. ¹² Tá xini taPedro ndi'i na ikan, ta ndika'an ra xi'in na káchi ra saa:

—Ndó'ŋ nata'an yo, naIsrael, ¿ndachu ndíkanda ni ini ndo xító ndo yandŋ'o rayó'ó? ¿Ndachu xító ni ndo nuu nde? ¿An va'a ni taa kúu nde, yakan va'a sında'a nde ra, ká'án ndo? ¿Xi'in ndee mii nde sında'a nde ra, ká'án ndo? Ta süvi saa íyo ya. ¹³ Xi'in ndee Jesús, rakúu Se'e Ndioxi va, nduva'a ra. Chi Ndioxi raka'nu ra kañu'u ni xii sikua yo taAbraham xi'in taIsaac tin taJacob, ra ikan ku rataxi ndee nda'a Jesús, ta xaka'nu ni ña'á ra. Sundi ndó'ŋ ta taxi ndo kuachi xa'a ra nuu nachiñu, ta ndika'an taPilato xi'in ndo saña ña'á ra, ta koo ndixiin ndo saña ra. ¹⁴ Koo ndixiin ndo saña ndo rava'a, rayii, ta va'a va ndika'an ndo xa'a taa, ravä'a, raxa'ni ndii, ndika'an ndo xa'a ra ikan ndisaña ra. ¹⁵ Ta rava'a, rataxi ichi ya kutaku yo, koo ndixiin ndo kutaku ra, xa'ni ndo ra. Sundi Ndioxi ta sitaku ña'á ra, nde'e ku testigo xa'a ra, xini nde nditaku ra. ¹⁶ Kándixa nde Jesús yandee ni ndee kúu mii ra, yakan va'a nduva'a rayó'ó. Xi'in ndee Jesús nduva'a ra saachi kándixa ni ña'á nde yakan va'a nduva'a ra, ndíchi ra nuu ndo vitin —káchi taPedro xi'in na.

¹⁷ Saa xáá ká'an ka ra xi'in na, káchi ra saa:

—Nata'an yo, yandaa kua xa'ni ndo Jesús; iin ndikita'an ndo xi'in nachiñu xa'ni ña'á ndo, chi koo ndikundaa ini ndo ndá xa'a kua ikan ndo saa. ¹⁸ Sundi Ndioxi ta xanduvi ndi'i ra ya íyo nuu tu'un ra, yataa ndandika'an ndoso tu'un yu'u ra xina'a chi ya ikan káchi ya saa: “Ndo'o ni Cristo, rati'vi Ndioxi rakixi sikaku yoo ñuu ivi yó'ó, ndo'o ni ra kuvi ra”, káchi yataa nda —káchi taPedro xi'in na.

¹⁹ Saa ndika'an ka ra xi'in na káchi ra saa:

—Nata'an yo, ndiko koo ndo nuu Ndioxi, ta ndiko koo ini ndo xa'a kuachi ndo, tasaa kixaa ka'nu ini ra xa'a kuachi ndo. Ikan ndo saa, ta chindee Ndioxi ndó'ŋ ndiki'in ndo ini ndo koo va'a ini ndo. ²⁰ Saa tindaa iin kivi ta ti'vi tuku Ndioxi Jesús ya ndiko koo ra ñuu ivi yó'ó chindee ra yoo, tá íyo yandika'an Ndioxi xa'a ra yachi. ²¹ Sundi vitin ta xiniñu'u Jesús koo ra nuu ndivi nda kivi ná xavii Ndioxi ñuu ivi yó'ó. Nduxaa ya kindoo va'a ndi'i ña'a. Nduu ya tá ndixiyo ya nunuu tá tá'an ki'vi kuachi ñuu ivi. Tá íyo yandika'an Ndioxi tixin ndayii, ndandika'an ndoso tu'un yu'u ra xina'a, saa koo ya ikan ra. ²² Iin rataa tu'un Ndioxi xina'a ku ranáni Moisés, ta ra ikan ta ra tu'un xa'a Jesús nuu ndika'an ra xi'in xii sikua yo káchi ra saa: “Ti'vi Ndioxi iin taa ta'an mii yo kixi ra

ka'an ndoso ra tu'un yu'u Ndioxi xi'in ndo. Tá káa ye'e, saa koo ra ikan ka'an ra xi'in ndo, ta kuni so'o va'a ndo yaka'an ra xi'in ndo, ²³ chi sava na'a tá ná kándixa na yaka'an ra ikan xi'in na, ta ndi'i xa'a na, küchiñu na koo na xi'in nañuu yo Israel", so'va káchi yataa taMoisés xina'a —káchi taPedro xi'in na.

²⁴ Ñaa ndjika'an ka ra xi'in na káchi ra saa:

—Ndandjika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a, tá kúu taSamuel xi'in inka ka nda kixi sindi'i, ndjika'an ndi'i nda ikan ndá ku'va koo ya kixi Jesús ñuu ivi yó'ó. ²⁵ Xina'a vi ndjika'an Ndioxi ya kixaa nduvi ndi'i ra yandjika'an ra xi'in xii sikua yo. Ndjika'an ra xi'in xii yo taAbraham káchi ra saa: “Ikan i yandjika'an i xi'in un. Tixin se'e sikua un kua ni'i ndi'i nañuu ivi yava'a”, káchi Ndioxi xi'in xii yo, taAbraham. Ta yoo ku yondjini'i yava'a, yandjika'an Ndioxi xi'in xii yo xina'a. ²⁶ Tá ndjitu Jesús ikan Ndioxi, ta xi'na nuu yo nakúu Israel tì'vi ña'á ra kixi ra. Tì'vi ña'á ra ya sina'a ra yoo ichi Ndioxi, tasaa ndiko koo ini yo xa'a yavä'a íkan yo, ndiko koo yo ichi Ndioxi, saa kusini ni yo —káchi taPedro xi'in na.

Tjín nachiñu taPedro xi'in taJuan kua'an nda ve'e kaa

4 ¹ Saa kuu ká'an ka taPedro tin taJuan xi'in na'a, ta ñaa kixaa sava ndasutu xi'in iin raka'nu, ra ínuu nuu napolícía nandáa ve'e ñu'u. Kixaa ra xi'in ndasutu tin inka nda náni saduceo. ² Sáa ka vi nda xi'in taPedro tin taJuan xa'a yaká'an nda xi'in na'a ya ndjitu Jesús. Ta ká'an nda xi'in na nditaku na tá ná kuvi na saachi saa ndo'o Jesús; ndjitu ra, káchi nda xi'in na. ³ Xa'a yaká'an nda saa xi'in na'a, yakan kua ndisaa ni ndasutu ikan xi'in ra ínuu nuu napolícía xi'in ndasaduceo. Ñaa kì'in ña'á nda taan nda ve'e kaa. Ta xa xikuaa ni ku ya, yakan koo ndjitu ña'á nda ku'un nda nuu juez. Ndátun nda tava ña'á nda inka kivi ya kunani kuachi nda. ⁴ Ta kua'a ka vi mii na'a naxini so'o yandjika'an nda kixaa na kándixa na Jesús. Iin ku'va u'un mil ndixinu ndisaa ndataa ta siin ku ná ña'á.

⁵ Saa ndjituvi inka kivi ta iin ndjikita'an ndi'i mii nachiñu nuu naIsrael xi'in naxikua'a tin ndasína'a ley Ndioxi yataa taMoisés, ndjikita'an ndi'i na koo iin junta ñuu Jerusalén. ⁶ Ikan iin taAnás, ra ínuu nuu ndi'i ndasutu, tin taCaifás xi'in taJuan tin taAlejandro, xi'in inka ndave'e sutu ndana'nu. ⁷ Tasaa xa'nda nda chiñu ya ná ku'un taPedro xi'in taJuan nuu ndóo nda. Ñaa tá ndjixaa nda ta kì'in ña'á na kándita na

ma'ñu nuu ndóo nda. Ñaa ndindakan tu'un ña'á nda, káchi nda saa:

—¿Unkua ikan ndo sinda'a ndo tayó'ó ta manko ku ra? ¿Unku taxi ichi nda'a ndo ya ikan ndo saa? —káchi nda xi'in taPedro tin taJuan.

8 Ta ndee ni íyo Tachi Ndioxi xi'in taPedro, tasaa ndikuiin ra ká'an ra:

—Ndó'ó tata naxikua'a, xi'in ndó'ó tata nachiñu, **9** ndákan tu'un ndo nde'e ndá ku'va ndixiyo ya nduva'a rakú'vi, ta ¿an xa'a yaña va kua táxi ndo kuachi xa'a nde? ¿An táxi ndo kuachi xa'a nde xa'a ya sinda'a ña'á nde? Tatu kúni ndo kundaa ini ndo ndá ku'va nduva'a ra, **10** ta va'a kundaa va ini ndo; vitin ka'an nde xi'in ndo ya ná kundaa ini ndi'i nañuu yo Israel yandee ni Jesucristo, rañuu Nazaret, saachi xi'in ndee ra ikan kua sinda'a nde ra yó'ó. Ndó'ó ta katikaa ndo ra kandika cruzin ta xa'ni ndo ra, sundi Ndioxi ta sítaku ña'á ra. **11** Xíni yo unkua ká'an tu'un Ndioxi xa'a yuu yaxíniñu'u ni nasíkua'a ve'e. Xíniñu'u ni na yuu ikan ta kundasi na ya. Tá ikan na ikan, saa ikan ndó'ó xi'in Jesús, ra ikan ku raxíniñu'u ni ndi'i yo ta kundasi ndo ra. **12** Indaa kulu Jesús ku rakúu mii ndee ya sikaku ra yoo ya ná ndi'i xa'a yo ku'un yo ndaya. Ndi'i ni kúu nañuu ivi yó'ó ta kóo na'a kuchiñu sikaku yoo, nda iin ña'ñu ni'i yo nasikaku mii yo; indaa Jesús ku ra kúu mii ndee sikaku yoo —káchi taPedro xi'in ndi'i naxikua'a ikan tin nachiñu.

13 Saa tá xini so'o na ikan yandika'an taPedro tin taJuan, ñaa ndikanda ka vi ini na xini ña'á na, chi ndinuni lo'o ini nda ká'an nda, ni kóo í'vi nda ká'an nda. Ta ni süvi ndandisikua'a ku nda. Ta va'a ka vi ká'an nda. Xa'a ya ikan kua va'a ndikuni ña'á na ya ndixika nda xi'in Jesús. **14** Ñaa ni kóo ndini'i ka na tu'un ka'an na xi'in nda, chi xító na ndíchi rakú'vi, rakóo ndikuvi kaka. **15** Ñaa xa'nda na chiñu ya ná ku'un nda ke'e. Saa tava ña'á na ke'e, ta ndindoo na xaá ká'an xi'in ta'an mii na, **16** káchi na saa:

—¿Unkua ikan yo xi'in ndayó'ó? Xa ndi'i nañuu Jerusalén yó'ó kundaa ini xa'a yatú'ún Ndioxi ikan nda ta ni küvi ndikuaa yo ya. **17** Ta va'a ná si'vi yo nda, xanduva'a yo xi'in nda kachi yo xi'in nda. Tasaa ku i'vi nda, ka'an ka nda xa'a Jesús xi'in na'a —káchi nachiñu ikan xi'in ta'an na.

18 Tasaa xa'nda tuku na chiñu kixaa tuku nda nuu na, ta ndika'an na xi'in nda ya ná sina'a ka nda na'a ni ná ka'an ka

nda xi'in na xa'a Jesús, káchi na xi'in nda. ¹⁹ Ñaa ndĩkuiin taPedro tin taJuan ká'an nda xi'in na, káchi nda saa:

—Ndikani ini mii ndo, tata, ¿an va'a ná'a ya nuu Ndioxi kandixa ka nde yaká'an ndó'ŋ xi'in nde ta kándixa nde yaká'an Ndioxi? ²⁰ Sundi nde'e ta küvi kutaxin yu'u nde ka'an nde xa'a yaxĩni nde xi'in yaxĩni so'o nde xa'a Jesús —káchi nda xi'in na.

²¹ Vani s̄i'vi ña'á nachiñu, sundi kōo ya ndjkan na xi'in nda; saña ndika na nda kua'an nda. Kōo ndikuchiñu na taxi na kuachi xa'a nda, saachi ndi'i na'a ta ká'an ni na yava'a xa'a Ndioxi chi x̄ini na nduva'a ta ikan. ²² Ta rataa ras̄inda'a nda xi'in yatú'ún Ndioxi yá'a uvi xiko kuiya ra.

Na'a nakándixa Jesús ndúku na ndee nuu Ndioxi

²³ Tasaa k̄ee taPedro xi'in taJuan ve'e kaa. Ñaa ndjki'in nda kua'an nda nuu ndóo nata'an nda, nandíkun Jesús. Saa ndjtu'un ndi'i nda xi'in na unkua jkan ndasutu na'nu, tin naxikua'a xi'in nda. ²⁴ Sindi'i, tá x̄ini so'o ndi'i na yandjka'an nda, ñaa k̄ixaá ndi'i na ká'an na xi'in Ndioxi káchi na saa:

—Tata, yó'ŋ ku ras̄ikua'a ndivi xi'in ñu'ú tin nduta ñu'u xi'in ndi'i ka ña'a ya íyo nuu ndivi tin ya íyo nuu ñu'ú yó'ŋ. ²⁵ Tixin Tachi un kua ndjka'an un xi'in tarey David xii nde, rax̄achiñu nuu un, ndjka'an un xi'in ra, káchi un saa:

¿Ndachu kua kátin ni nañuu ivi yó'ŋ káni ta'an na?

¿Ta ndachu kua x̄ika ini na xa'a yakōo ndáa ya'vi?

²⁶ Narey ñuu ivi yó'ŋ xi'in nachiñu,

iin ndjkitan ndi'i na,

iin yu'u kuu ndi'i na k̄ani ta'an na xi'in Ndioxi ta
k̄ani ta'an na xi'in Cristo, rakúu mii ichi un ya
taxi un nda'a ra,

so'va káchi yat̄aa xii nde taDavid xina'a —káchi na xi'in Ndioxi.

²⁷ Saa ká'an ka na xi'in Ndioxi káchi na saa:

—Vitin ku nuu t̄indaa kivi ndjxinu yandjka'an taDavid saachi tarey Herodes xi'in taPoncio Pilato iin káchi ndjkitan nda ñuu yó'ŋ, ndjkitan nda xi'in na inka ñuu tin sava nalsrael ñuu Jerusalén yó'ŋ. Iin yu'u kuu na xi'in ta'an na nduku na ku'va ya x̄a'ni na Jesús, rakúu mii ichi un yat̄axi un nda'a ra, tata Ndioxi. ²⁸ Tata, nda tá íyo yandjka'an un kundo'o Jesús, tasaa íyo ya jkan na xi'in ra. Chi xa saa ch̄ituni un kundo'o ra. ²⁹ Ta vitin ká'an nde xi'in un chindee un nde'e, Tata, chindee

un nde'e nuu nachičũ saachi sási na nde'e ná kǎ'an ka nde tu'un un. Ta taxi un ndee un nda'a nde ya ná ku i'vi nde kaka nde ndikani nde tu'un un. ³⁰ Ta chindee un nde'e xi'in ndee un, tixin Se'e un Jesús rayii, sinda'a un na'a nakú'vi, saa ikan un yatú'ún un ná kuni na'a —káchi na xi'in Ndioxi.

³¹ Ñaa tá s̄indi'i na ndika'an na xi'in Ndioxi ta k̄ixaá táan nuu ndikita'an na ndóo na. Saa taxi Ndioxi Tachi ra nda'a na, ta íyo ndee Tachi Ndioxi xi'in na. Ñaa k̄ixaá ndundee ini na ndinuni lo'o xíka na ndíkani na tu'un Ndioxi.

Ndi'i nakándixa Jesús chíndee ta'an ndi'i na

³² Ndi'i kúu nakándixa Jesús va'a ni ndixiyo na xi'in ta'an na. Iin yu'u ndixiyo ndi'i na, nda tá kaa iin ña'a ndi'i na saa ndixiyo ya, iin ndixiyo ndika'nu ndi'i ya. ³³ Ta nda apóstol ndinuni lo'o ká'an nda xi'in na'a xa'a Jesús. Ndítu'un nda xi'in na ya ndixa kua ndítaku Tata yo Jesús. Saa kua'a ka vi yava'a ndini'i na nuu Ndioxi. ³⁴ Nda iin na kóo ña'a ndikumani nuu saachi tá kúu na íyo ñu'ú an ve'e ta ndixiko na ya ta xu'un ya k̄ana ikan ³⁵ taxi na ya nda'a nda apóstol, ta nda ikan ndita'vi ya xi'in na kóo ña'a. Tá íyo ña'a xiniñu'u na saa íyo yandita'vi nda taxi nda nda'a na. ³⁶ Saa ikan tu iin rakúu se'e sikua taLeví, ranáni José va. Ta raJosé ikan kee ra iin isla. Ta nání ya Chipre. José nání ra ñuu ra, sundi nda apóstol ta chinuu nda kivi ra nání ra Bernabé chi tu'un Bernabé kúni kachi ya Taa Rasíndiko Ini Na'a. ³⁷ Ta ndixiyo iin ñu'ú taBernabé ikan, saa ndixiko ra ya, ñaa taxi ra xu'un ra nda'a nda apóstol ya ndita'vi nda xi'in na'a nakóo ña'a.

Kuachi taAnanías xi'in yási'i ra yáSafira

5 ¹ Ndixiyo tu iin ra nání Ananías xi'in yási'i ra yáSafira, ta ndixiyo iin ñu'ú na, saa ndixiko na ya. ² Ñaa ta'vi na xu'un ikan, ta lo'o taxi na nda'a nda apóstol ya ndita'vi nda xi'in nakóo ña'a, ta ya ikan ku ndi'i yak'i'in na xa'a ñu'ú na, káchi na. Ta tise'e tu'un na xa'a yandíndoo nda'a na, chi kóo ndika'an na xi'in nda apóstol ya ndíndoo ya nda'a na. Iin yu'u ndixiyo uvi saa na ndika'an na lo'o saa kua k̄i'in na xa'a ñu'ú na. ³ Ñaa ndika'an taPedro xi'in taAnanías:

—Tata, ¿ndachu kua ikan un saa? ¿Ndachu taxi un ndiki'vi kiti Satanás nima un ta kuni un sinda'vi un Tachi Ndioxi? Yayó'ó ku ndi'i xu'un k̄i'in un xa'a ñu'ú un, káchi un, ta süvi

yandaa kua chi nd̄indoo ka ya nda'a un. ⁴ Ñu'ú mii un kua nd̄ixiko un ta xu'un ki'in un xa'a ya, xu'un mii un ku ndi'i ya. Yakan íyo ichi un ikan un ya kúni mii un, an lo'o taxi un an kua'a taxi un nda'a nde, mii un xíni va chi xu'un mii un ku ya. Ta yó'ó vä'a nd̄ikan un s̄inda'vi un nde'e xa'a yand̄ika'an un, yayó'ó ku ndi'i yak̄i'in un xa'a ya káchi un. ¿Ndachu íkan un saa? ta süvi taa nd̄isinda'vi un; Ndioxi k̄uni un s̄inda'vi un —káchi taPedro xi'in taAnanías.

⁵ Ñaa tá x̄ini so'o ra yand̄ika'an taPedro ta ndikun nd̄ikava ra nd̄ixi'i ra. Ta ndi'i na'a nax̄ini yand̄o'o ra, ta nd̄indi'vi ni na. ⁶ Ñaa k̄ixaa sava ndakuaan nd̄iki'in nda ikin kuñu ra süvi ña'á nda, ta nd̄iki'in nda ra kua'an xi'in nda sinduxin nda.

⁷ Sindi'i nd̄iya'a uni hora ta k̄ixaa yási'i ra, ni koo kúndaa ini yá unkua k̄uu. ⁸ Saa nd̄indakan tu'un taPedro yá káchi ra saa: —Nana, nditu'un xi'in i, ¿an ndixa yayó'ó ku ndi'i xu'un ki'in ndo xa'a ñu'ú ya nd̄ixiko ndo? —káchi ra xi'in yá.

Saa nd̄ikuiin yá:

—Saa lo'o kúu va yak̄i'in nde, tata —káchi yá xi'in ra.

⁹ Tasaa nd̄ika'an taPedro xi'in yá:

—¿Ndachu íkan ndo saa? Iin káchi ch̄ita'an tu'un ndo x̄ito ndoso ndo Tachi Iva yo Ndioxi. Ke'e ñaa vaxi nda nd̄ixa'an s̄induxin yii un, ta vitin ku'un tu nda sinduxin nda yó'ó va —káchi ra xi'in yá.

¹⁰ Ká'an ra saa ta ndikun nd̄ikava yá nd̄ixi'i yá. Saa nd̄iki'vi tuku ndand̄ixa'an s̄induxin yii yá, nd̄iki'in nda ikin kuñu yá nd̄ixa'an nda s̄induxin nda ña'ñu nuu nd̄induxin yii yá. ¹¹ Ñaa nd̄indi'vi ka vi nand̄ikun Jesús xi'in ndi'i ka na'a nax̄ini so'o yand̄o'o taAnanías xi'in yási'i ra.

Nda apóstol íkan nda yatú'ún Ndioxi nuu na'a

¹² Ñaa k̄ixaa nda apóstol íkan nda kua'a ni yatú'ún Ndioxi tañu na'a. Ta ndi'i saa ichi nd̄ikita'an ndi'i nand̄ikun Jesús ini corredor Salomón ya íin mii ve'e ñu'u ka'nu. ¹³ Ta inka na'a ta va'a ni ká'an na xa'a nand̄ikun Jesús. Sundi koo xa'a ndee ini na kuta'an na xi'in na xa'a ya í'vi na. ¹⁴ Ta nd̄úkua'a ka na'a nand̄ikundikun ichi Tata yo Jesús; taa ku nda, ña'á ku ná. Kua'a ka vi nd̄úu nakándixa ña'á. ¹⁵ Ta kua'a ka vi na'a táva na ta'an na, nakú'vi; ndóso na nuu x̄ito kua'an na xi'in na yu'u ichi. Ta ikan kí'in ña'á na ch̄indoo na nuu yá'a taPedro, chi nd̄ikani ini na, an nda ndati ra ná kani ndaa ña'á ta nduva'a

na, káchi na. Yakan kua kua'an na chíndoo ña'á na yu'u ichi.
 16 Saa tu na'a nañuu íta'an yati xi'in ñuu Jerusalén ndáka na nata'an na nakú'vi xi'in nakúu mii tachi nduva'a. Ndáka ña'á na kua'an xi'in na nuu nda apóstol; ta iin ndúva'a ndi'i na.

Táan nachiñu nda apóstol ve'e kaa

17 Saa kuu ta kixaa kuu uni ini rasutu, ra ínuu nuu ndi'i sutu xi'in ndi'i ka ndasaduceo ndandóo xi'in ra. Xaa nda kuu uni ini nda xini ña'á nda apóstol. 18 Ñaa tijn ña'á nda ki'in nda taan nda ve'e kaa. 19 Saa tá kuñuu ta ndixa'an ángel Ndioxi xuna ra ve'e kaa kee nda. Tasaa ndika'an ra xi'in nda káchi ra saa:

20 —Kuá'an ndo ke'e ve'e ñu'u, ka'an ndoso ndo tu'un va'a xa'a Jesús xi'in na'a ya ná kundaa ini na kundikun na Jesús, tasaa kuchiñu na koo na tá ku'va ká'an Ndioxi —káchi ángel Ndioxi xi'in nda.

21 Ñaa kee nda kua'an nda, ta ndjtuvi inka kivi xitaan, kixaa nda sína'a nda na'a ke'e ve'e ñu'u ikan.

Ta rasutu, ra ínuu nuu ndi'i sutu, ndika'an ra xi'in naxikua'a nakúu mii chiñu ñuu Jerusalén. Kana ra na kixaa na ndikita'an na koo junta. Ñaa ndikita'an ndi'i na ndóo na. Tasaa xa'nda rasutu ikan chiñu nuu napolicia ya ku'un na tava na nda ve'e kaa. 22 Saa kee napolicia ikan kua'an na. Tá ndixaa na ve'e kaa ta ni koo ka nda ndixini na. Ñaa ndiko koo na xi'in chiñu 23 káchi na saa:

—Ndixa'an nde ve'e kaa xito nde ta ndási tuun ye'e ve'e kaa. Ndóo napolicia ndaa na ye'e, sundi tá xuna nde ta nda iin ka na'a koo ndixini nde —káchi napolicia ikan.

24 Tá kundaa ini raxá'nda chiñu nuu napolicia nandaa ve'e ñu'u xi'in sutu, ra ínuu nuu ndi'i sutu, tin ndi'i ka nda sutu na'nu; tá kundaa ini nda ikan xa'a yandjtu'un napolicia ikan xi'in nda, saa xaa ndíkani ka vi ini nda chi koo xini nda ndá ku'va ndi'i tindo'o ndó'o nda xi'in nda apóstol. 25 Ká'an nda saa, ta kixaa iin taa, ndika'an ra xi'in nda káchi ra saa:

—Tata, ndataan ndo ve'e kaa, ta xa ke'e ve'e ñu'u ñaa ñú'u tuku nda sína'a nda na'a —káchi ra ikan xi'in nda.

26 Saa kee ra ínuu nuu napolicia kua'an ra xi'in napolicia, kee nda kua'an nda ndikuiso tuku ña'á nda. Sundi koo ndixiin nda xanduva'a nda xi'in nda xa'a ya í'vi nda nuu na'a, chi sana ndikita'an ndi'i na ta ka'ni ña'á na xi'in yuu, ká'an nda. Yakan kua koo ndixaa ndikuu ndapolicia ikan xi'in nda.

27 Ñaa ndixaa tuku nda nuu nachiñu k̄i'in ña'á nda k̄andita nda nuu ndóo na íyo junta. Tasaa k̄ixaa ká'an rasutu ínuu nuu ndi'i sutu xi'in nda káchi ra saa:

28 —Xa ndika'an te'e nde xi'in ndo ya k̄a'an ka ndo xa'a ranáni Jesús ñaa. ¿Ta ndachu so'o ni ndo? Kōo x̄iin ndo kuni so'o ndo yandika'an nde xi'in ndo. Xa kua'a nandóo Jerusalén yó'ó sáka ndo xini xi'in yasína'a ndo ta chíkaa ka ndo kuachi nde x̄a'ni nde ra Jesús ñaa —káchi ra xi'in nda.

29 Saa ndikuiin taPedro xi'in ndata'an ra ká'an nda, káchi nda saa:

—Ndioxi va ku raxíniñu'u ni ka yo kandixa yo nuu na ivi yó'ó. 30 Ndioxi rak̄andixa ni xii sikua yo ku ras̄itaku Jesús, rat̄ikaa ndo kandika cruzin x̄a'ni ndo. 31 Ta Ndioxi tax̄i ra chíñu ndee ni nda'a Jesús, tax̄i ra nd̄ikundu'u ra ña'ñu kua'a ra. Tax̄i tu Ndioxi ichi nda'a ra ya sikaku ra na'a ya ná ndi'i xa'a na. Ta rayó'ó táxi ra ichi nda'a naIsrael ya ná kuchíñu na ndinama ini na. Tasaa kixaa ka'nu ini Ndioxi xa'a kuachi na. 32 Ta nde'e ku testigo xa'a yayó'ó, saa tu Tachi Ndioxi ya táxi ra nda'a ndi'i na'a nax̄ini so'o yaká'an ra —káchi taPedro xi'in nachiñu ikan.

33 Ñaa tá x̄ini so'o nachiñu ikan yandika'an ra ta nd̄isaa ka vi na, x̄aa kúni ka'ni na ra xi'in ndata'an ra. 34 Ta tañu na ikan nd̄ikaa iin tafariseo, tanáni Gamaliel, tasína'a ley Ndioxi yataa taMoisés. Ta ndi'i na'a káñu'u ni na ra ikan. Saa nd̄ikundichi sava ra ma'ñu na, x̄a'nda ra chíñu t̄ava na nda ikan kee nda ke'e iin rato lo'o saa kee nda. 35 Ta nd̄ika'an ra xi'in nachiñu ikan káchi ra saa:

—Nata'an yo Israel, ndikani va'a ini ndo xa'a yakúni ndo ikan ndo xi'in ndayó'ó. 36 Ndika'án ini ndo, saa k̄uu yachi lo'o nd̄ikuita iin ranáni Teudas ta chíñu ndee ni kúu mii ra, káchi ra xi'in na'a. Ta kua'a ni na'a t̄aa sii ra x̄indikun sata ra. Iin ku'va kumi ciento kuu taa ndax̄indikun sata ra. Ñaa nd̄ixi'i ra ikan ta nd̄indoo nda'a ndi'i nda x̄indikun sata ra, ta nda iin ya kōo nd̄ikuu. 37 Ndiya'a lo'o, tá nd̄ikuita censo, tuku ranáni Judas, rakee estado Galilea nd̄ikuita. Iin ta'nda chee ku tu nax̄indikun sata ra ikan va. Ñaa nd̄ixi'i ra, ta ndi'i nax̄indikun ña'á iin nd̄ixita ndi'i tu na ikan va. 38 Tasaa tu ndayó'ó va, k̄e'e ndo nda, ná kaka mii nda, chi tatu yand̄ikani xi'ni iin taa kua íkan nda ta ndi'i xa'a tu ndayó'ó va. 39 Sundi tatu yaká'an Ndioxi ku yaká'an nda ta k̄uchiñu ndo sindi'i xa'a ndo ya.

Kuenda koo ndo chi va sana süvi xi'in ndañaa vi káni ta'an ndo, va sana xi'in Ndioxi va káni ta'an ndo —káchi taGamaliel xi'in nachíñu.

40 Nda saa ndixinu ini nda. Ñaa xa'nda nda chíñu nuu napolícía ikan ndíxa'an na ndíkuiso na nda ikan. Tá kixaa na xi'in nda. Saa ndíta'nda chíñu nuu na xanduva'a na xi'in nda kani ña'á na. Tasaa kani ña'á na ta ñaa ndíka'an na xi'in nda ya ná ká'an ka nda xa'a Jesús. 41 Saa saña na nda kana koo nda kua'an nda. Tá kana koo nda kua'an nda ta kúsini ka vi nda kua'an nda, chi taxi Ndioxi ndo'o nda xa'a yandítu'un nda xi'in na'a xa'a Jesús. 42 Ndi'i saa kivi ká'an nda xa'a Jesús, nda mii nuu ndíxaa nda ká'an nda xa'a ra, ve'e kua, ve'e ñu'u kua, ndi'i nuu ndíxaa nda ta ká'an va nda yava'a xa'a Jesucristo, ratí'vi Ndioxi vaxi sikaku nañuu ivi.

**Nda apóstol ndíkaxin nda uxa taa ndakundaa
chíñu xi'in na'a nakándixa Jesús**

6 1 Saa kuu tiempo ikan kixaa ndúkua'a na'a nandíkun ichi Jesús. Ta naká'an tu'un griego kixaa na ká'an vali na xa'a naká'an tu'un hebreo. Ká'an na ndi'i saa ichi tá ndíta'vi ña'a xíxi na ta koo xíto va'a na nánda'vi ta'an na, káchi na. 2 Ñaa síkita'an ndi'i uxi uvi saa nda apóstol nandíkun Jesús; ta ndíka'an nda xi'in na, káchi nda saa:

—Nata'an yo, küvi kuu mii nde chíñu ya ndita'vi nde ña'a xi'in nata'an yo, chi tá ná ikan nde yaña ta xikuiin nde ká'an nde tu'un Ndioxi. 3 Yakan kua va'a ka ndikaxin mii ndo uxa taa, ndandaa ini, nda íyo Tachi Ndioxi xi'in. Ta ndañaa taxi ndo chíñu nda'a ná kundiso chíñu nda ndita'vi nda ña'a xi'in nata'an yo. 4 Ta nde'e ka'an ka nde xi'in Ndioxi saa kaka nde sina'a nde na'a xa'a tu'un ra —káchi nda xi'in na.

5 Saa ndixinu ini na yandíka'an nda xi'in na, ta ndíkaxin na taEsteban, rakándixa ni Ndioxi, ra íyo Tachi Ndioxi xi'in. Ñaa ndíkaxin na taFelipe xi'in taPrócoro xi'in taNicanor tin taTimón inka taParmenas xi'in taNicolás. Ta raNicolás süvi raIsrael ku ra; yachi kandixa ra Ndioxi tá ku'va kándixa naIsrael. Sindi'i ikan kixaa ra kándixa ra Jesucristo. Ta chí ñuu Antioquia kixi ra. 6 Tá ndi'i ndíkaxin na nda ikan, ta ndíkundaka na nda ndíxaa nda xi'in na nuu nda apóstol. Saa chínuu nda'a nda ikan sata uxa saa nda, ñaa ndíka'an nda xi'in Ndioxi xa'a nda.

7 Ta ndi'i ni kúu xíta tu'un xa'a Jesús kua'an ya, kixaá ndúkua'a nandíkun ichi ra mi ñuu Jerusalén, nda sutu ndaIsrael kua'a ni nda kixaá kándixa Jesús.

Nachiñu tjin na taEsteban kua'an rā xi'in na ve'e kaa

8 TaEsteban kúu iin taa, rā íyo ndee Ndioxi xi'in. Saa ndini'i ni ra yava'a nuu Ndioxi, yakan va'a ikan rā yatú'ún Ndioxi nuu na'a. 9 Saa ndóo iin taka na'a naxá'an ve'e ñu'u ya náni Ve'e Ñu'u naXíka Ndíka; saa náni ve'e ñu'u ikan. Ta koo íyo yu'u na ikan xi'in taEsteban; xa'a ya ikan kua xaá na káni ta'an na xi'in tu'un xi'in ra. Suvi naIsrael kúu va na, ta kee na inka ñuu, nakee ñuu Cirene tin nakee ñuu Alejandría, xi'in nakee estado Cilicia xi'in nakee estado Asia. Ñaa kixaá ndi'i na ikan ká'an na xi'in ra xa'a ya koo ndíta'an ini na yasína'a ra. 10 Sundi koo ndíkuchiñu na xi'in ra saachi íyo Tachi Ndioxi xi'in ra ta suvi ya taxi tu'un nda'a rā yakan va'a ni ká'an ra. 11 Ñaa cha'vi na sava ndataa ta ndiki'vi yu'u nda ya ná ka'an nda xa'a taEsteban ya ndikana'a rā xa'a taMoisés tin xa'a Ndioxi. 12 Ta tixin yasiki ndika'an nda ikan, kuchiñu nda sjsaa nda ndi'i na'a xi'in naxikua'a xi'in ndasína'a ley Ndioxi yataa taMoisés. Xa'a ya ikan kua tjin na taEsteban kua'an rā xi'in na nuu ndikita'an ndi'i nachiñu ndóo na.

13 Tasa nduku siin tu nda testigo siki, ndixaa nda nuu nachiñu ká'an nda:

—Xini tu nde'e va kána'a ni ra xa'a ve'e ñu'u yo yayii, ta kána'a ni tu ra xa'a ley Ndioxi yataa taMoisés va. 14 Saa xini so'o tu nde ká'an ra xa'a Jesús rañuu Nazaret, ya sindi'i ra xa'a ve'e ñu'u yo, ta ndinama ra costumbre yasindoo taMoisés nda'a yo, káchi ra —káchi nda xi'in nachiñu ikan.

15 Naa ndikoto nachiñu xi'in ndi'i ka nandóo ikan, ndikoto na nuu taEsteban. Ta ndakua ye'e taxan nuu ra, tá kaa nuu ángel Ndioxi, saa nduu nuu ra.

**Ndikani taEsteban nuu nachiñu ndá ku'va
ndixiyo xii sikua na xina'a**

7 1 Saa ndika'an ra ínuu nuu ndi'i sutu xi'in taEsteban, káchi ra saa:

—¿An yandixa kua ká'an ndayó'ó xa'a un? —káchi ra xi'in ra.

2 Naa ndikuiin ra ká'an ra:

—Ndó'o tata, naxikua'a, nata'an yo Israel, kuni so'o ndo ná ka'an i xi'in ndo. Tá tä'an ku'un xii yo taAbraham koo ra ñuu Harán, ta ndituvi Ndioxi, rachee, raka'nu, nuu ra tá íyo ra estado Mesopotamia, yanáni tu Caldea. 3 Ndituvi Ndioxi nuu ra ndika'an ra xi'in ra ta yandika'an ra xi'in xii yo kua yó'ó, káchi ra saa: “Sindoo ñuu un xi'in nata'an un, ta kua'an koo un inka ñuu nuu sina'a i nuu un”, káchi ra xi'in xii yo. 4 Tasa kēe xii yo taAbraham ñuu Caldea ta ndiki'in ra kua'an ra koo ra ñuu Harán. Sindi'i ta ndixi'i iva ra, ñaa ndiki'in Ndioxi ra kixaa ra ndixiyo ra nuu íyo yo vitin. 5 Ta nda lo'o ñu'ú nuu ndóo yo yó'ó kōo nditaxi Ndioxi nda'a ra ya koo ña'a ra. Sundi ndika'an Ndioxi xi'in ra taxi ra ya nda'a ra. Tá ndi'i ndixi'i ra ta nduu ya ña'a se'e sikua ra, káchi Ndioxi xi'in ra. Ta nda iin se'e ra tä'an koo tá ndika'an Ndioxi xi'in ra.

6 Ndika'an tu Ndioxi xi'in ra ya koo se'e sikua ra inka ñuu, nuu koo na xachiñu na xi'in yanduxa, ta ndo'o ni na tixin kumi ciento kuiya, káchi ra. 7 Saa ndika'an ka Ndioxi xi'in ra, káchi ra saa: “Ye'e ta xanduva'a i xi'in na'a naxanduva'a xi'in se'e sikua un. Sindi'i ikan ta saña na, saa kixi na kañu'u na ye'e yó'ó”, káchi Ndioxi xi'in xii yo taAbraham. 8 Tasa ndiki'vi ra trato xi'in raAbraham, ñaa xa'nda chiñu ra nuu ra ya xasuvi ra costumbre yanáni circuncisión. Ta ya ikan kua ká'an xa'a ra

xi'in ndi'i se'e sikua ra ndataa ya kúu nda se'e Ndioxi. Xa'a ya ikan kua, chĩnuu ra tuni Ndioxi se'e ra tá kaku ra, tá ndĩxinu una kivi kaku ra, saa ndikunuu tuni Ndioxi ra. Sindi'i tá kuchee raIsaac ta kaku se'e ra, saa ikan tu ra ikan va xi'in se'e ra taJacob. Tasaa tu taJacob, tanáni tu ra Israel va, saa ikan tu ra ikan va xi'in uxi uvi saa ndase'e ra, ndakúu raza yoIsrael.

9 'Ta sava ndase'e raJacob xii yo, ku uni ini nda xi'in ñani nda taJosé. Yakan ndĩxiko nda ra kua'an ra ñuu Egipto. Sundi Ndioxi ta ndĩxiyo ra xi'in ra, 10 chĩndee ña'á ra xi'in ndi'i tindo'o ra. Ta ndũndichi ni ra ikan Ndioxi, xa'a ya ikan kua va'a ni kuni tarey faraón xini ña'á ra. Ñaa taxi ra chiñu nda'a ra nduu ra gobernador nuu naEgipto. Tasaa ndĩkundiso chiñu tu ra xi'in ve'e tarey va.

11 'Saa kuu tá tĩndaa kivi kixaá ndó'o ni ini nañuu Egipto xi'in nañuu Canaán, xaá xí'i na soko. Tasaa kixaá ndó'o ni tu xii sikua va yo ndóo na chí Canaán yó'ó chi koo ndĩni'i na ña'a kuxi na. 12 Sundi tá kundaa ini xii yo taJacob ya íyo ña'a xíxi ñuu Egipto, tasaa tĩ'vi ra ndase'e ra kua'an nda xa'a ña'a kuxi na. Sikan yanunuu kua tĩ'vi ra nda ndĩxa'an nda. 13 Saa kee tuku nda ndĩxa'an nda ichi uvi. Ta ichi uvi ku nuu ndĩka'an taJosé xi'in ndañani ra ya kúu ra ñani nda. Ta nda tafaraón kundaa ini ndá raza ku taJosé. 14 Sindi'i ta kana taJosé iva ra xi'in nata'an ra, kúu na uni xiko xa'un. Kana ra na kua'an na ñuu Egipto. 15 Saa kuu nuu kee xii yo taJacob kua'an ra ñuu Egipto xi'in nave'e ra ta ikan ku nu ndĩxi'i ra. Ikan ndĩxi'i tu ndase'e va ra. 16 Tá ndĩxi'i raJacob, tasaa kee raJosé xi'in ndi'i ndañani ra, kee nda kua'an nda ñuu Canaán. Sĩnduxin nda ikin kuñu iva nda nuu ñuu Siquem nuu ñu'ú yasata xii yo taAbraham nuu ra se'e taHamor.

17 'Saa tá ndi'ya'a kua'a ni kuiya ta xa kuyati kivi ya sixinu Ndioxi yandĩka'an ra xi'in xii yo taAbraham xina'a, ta ndĩxina kua'a ka naIsrael ta'an yo ñuu Egipto tá xĩndoo na ikan.

18 Tasaa tiempo ikan kua ndĩkuita inka rey kixaá kúu mii ra chiñu nuu naEgipto, ta koo xini ra ikan tu'un xa'a taJosé. 19 Ñaa sĩnda'vi ra naIsrael ta'an yo. Saa xanduxa ra xi'in na ya sindoo nda'a na se'e vali na nachíchĩn ya kuvi na. 20 Tiempo ikan kua kaku taMoisés, ta va'a ni kuni Ndioxi xini ña'á ra. Saa ndĩxiyo ra xi'in iva si'í ra uni yoo. 21 Tá tĩndaa kivi ya sindoo nda'a na ra, saa kĩ'in na ra chĩkaa na ini itun tika ta kĩ'in na nu sũkana na nuu tikuii kua'an nu. Ta xini yáse'e

tafaraón nu, ñaa ndiki'in yá nu tava yá ra ini nu siku'a'nu yá. Ta mani ni ndixiyo ra nuu yá, nda tá ndixiyo se'e mii yá, saa ndixiyo ra. **22** Yakan va'a siku'a'a ra tá ku'va siku'a'a ndi'i mii naEgipto. Siku'a'a va'a ra ta ndee ni ndee ndixiyo ra, va'a ni ndika'an ra ta kua'a ni yava'a ikan ra.

23 'Saa tá kuu mii ra uvi xiko kuiya ra ta ndikani ini ra ku'un ra koto ra nata'an yo, naIsrael. **24** Saa kee ra kua'an ra. Tá ndixaa ra ikan saa xini ra xánduva'a ni iin mii raEgipto ikan xi'in iin rata'an yo. Ñaa ndixa'an taMoisés ndiki'in ra tu'un ta ikan, ta xa'ni ra inka ra. **25** Saachi ndikani ini ra an sana kundaa ini nata'an yo, yatí'vi ña'á Ndioxi ya chindee ra na, ka'án ra. Ta koo ndikundaa ini na, **26** chi ndituvi inka kivi ta ndita'an ra uvi ndata'an yo káni ta'an nda xi'in ta'an mii nda. Ñaa kuni ra ta'vi ra nda, ta ndika'an ra xi'in nda: “Ñani, ¿ndachu káni ta'an xi'in ta'an mii ndo ta iin kúu ndo?”, káchi ra xi'in nda. **27** Ñaa chinda'a ra ikan taMoisés ta ndika'an ra xi'in ra, káchi ra saa: “¿Unku chinuu yó'o ya ka'nda chiñu un nuu nde kua? ¿Unku ndika'an xi'in un koo un juez ra xanani kuachi xi'in nde? **28** ¿An tá ikan un xa'ni un raEgipto kuni saa kúni un ikan un xi'in i?”, káchi ra ikan xi'in taMoisés. **29** Saa kundaa ini ra ya xini na xa'ni ra taEgipto. Ñaa ndindi'vi ra xinu ra kua'an xika ra, kua'an ra nda inka ñuu yanáni Madián. Ikan ndixaa ra ndixiyo ra, ta ikan tinda'a ra, kaku uvi se'e ra.

30 'Saa kuu ndiya'a uvi xiko kuiya ta ndituvi ángel Ndioxi nuu ra, yati iku náni Sinaí. Iku yuyu ikan ndituvi ya nuu ra, xini ra itun iñu xíxi nu. **31** Ñaa ndikanda ka vi ini ra xa'a yaxini ra. Tasaa kuyati ra nuu itun iñu ikan ya kuni va'a ra. Tá kuyati ra ta xini so'o ra tachi Ndioxi ká'an ya xi'in ra, káchi ya saa: **32** “Ye'e ku Ndioxi tandaa, takañu'u ndaxii siku'a un, taAbraham xi'in taIsaac tin taJacob”, káchi tachi Ndioxi xi'in ra. Saa ndindi'vi ka vi ra. Ñaa kixaá ya kisi ña'á ya xa'a ya í'vi ra, ta ni koo ndixa'a ndee ka ini ra koto ra. **33** Tasaa ndika'an Iva yo Ndioxi xi'in ra káchi ra saa: “Moisés, tava nduxan un xa'a un ya xato'o un ye'e, chi ñu'ú nuu xañu un ñaa ta ñu'ú yii kua. **34** Na'a yó'ó ná ka'an i xi'in un chi xini i ndó'o ni nata'an un nandóo ñuu Egipto, nandíkun ichi i; xini so'o i xáku ni na, yakan nuu i vaxi i chindee i na. Na'a, ta vitin ti'vi i yó'o ku'un un ñuu Egipto”, káchi Tachi Ndioxi xi'in taMoisés —kachi taEsteban xi'in nachiñu.

35 Saa xǎá ka ra ká'an ra, káchi ra saa:

—Vani kōo ndixiin nata'an yo kuni na taMoisés, kṽndasi na ra ndika'an na xi'in ra: “¿Unku ndikaxin yó'ǒ ya xanani un kuachi xi'in nde?”, káchi nda xi'in ra. Ni kṽndasi ña'á na, sundi ta ikan ku randikaxin Ndioxi chindee ña'á ya kana koo na ñuu Egipto. Chi mii Ndioxi ku ra taxí chiñu nda'a ra ya kuu mii ra chiñu nuu na, kivi ndituví ángel Ndioxi nuu ra.

36 Ta taMoisés ku ratava xii sikua yo kee na ñuu Egipto. Kua'a ni yatú'ún Ndioxi sina'a taMoisés nuu naEgipto ya ná kuni na ndee Ndioxi. Saa ikan tu ra tá ndiya'a na nuu nduta ñu'u, ránáni Nduta Ñu'u Kuá'a. Ikan tu ra yatú'ún Ndioxi tá ndixika na iku yuyu tixin uvi xiko kuiya va. 37 Suvi taMoisés ikan ku randika'an xi'in xii sikua yo: “Vaxi kivi ta ti'vi Ndioxi iin taa, raza mii yoIsrael yó'ó koo rati'vi Ndioxi kixi ra ka'an ndoso ra tu'un yu'u Ndioxi xi'in na'a. Tá ku'va íyo ye'e ká'an ndoso i tu'un yu'u ra xi'in ndo, saa koo rakixi”, káchi taMoisés xi'in na. 38 Suvi randixika xi'in xii yo iku yuyu. Ta suvi xi'in ra ikan ndika'an ángel ya kee nuu Ndioxi. Ndika'an ya xi'in ra xiki iku yuyu ya nání Sinaí. Taxí ya tu'un Ndioxi nda'a ra taa ra. Tasaa íyo yataxi ra nda'a xii yo ya sina'a na se'e na, ta ya ikan kua xíni yo nda kivi vitin. Tu'un Ndioxi ikan ta nda tá káa yataku saa káa ya chi kúu mii ya ndee Ndioxi ta nda iin kivi ndí'i xa'a ya.

39 'Sundi xii sikua yo ta kōo ndixiin na kuni so'o na yandika'an taMoisés xi'in na. Kṽndasi ña'á na ta kṽni na ndiko koo tuku na Egipto. 40 Tasaa ndika'an na xi'in taAarón ñani taMoisés, káchi na saa: “Sikua'a na'na ndioxi ná kunuu nuu yo chindee yoo ku'un yo, chi taMoisés, tatava yoo ñuu Egipto ta kōo ra ndiko koo. Xa kṽna'a ni kua'an ra iku Sinaí yó'ó ta kōo xíni yo unkua ndǒ'o ra”, káchi na xi'in taAarón. 41 Tasaa siku'a'a ra ndioxi na, tá káa sindiki saa káa ri siku'a'a ra. Ñaa xǎ'ni na kiti taxí na nda'a ndioxi na, ta kúsini ka vi na xi'in yasiku'a'a na xi'in nda'a na. 42 Tasaa saña nda'a Ndioxi na, káñu'u na ndi'i ña'a ya íyo nuu ndivi. Ndiya'a kua'a ni kuiya ta ndika'an Ndioxi xi'in ndaká'an ndoso tu'un yu'u ra, ta nda ikan taa nda yandika'an Ndioxi, ta yataa nda káchi ya saa:

¿A nda'a ye'e va taxi ndó'ǒ, Israel, kiti sana ndo tá xṽndoo ndo iku yuyu tixin uvi xiko kuiya?

43 Süvi ye'e ku i ndikañu'u ndo,
chi tá ndíso ndo ve'e ñu'u mantiado kua'an ndo,

ta ve'e ñu'u ranáni Moloc kua ndíso ndo kua'an ndo.
Tasaa ndíso tu ndo na'na tikimi ya náni Renfán va
kua'an xi'in ndo.

Xi'in nda'a ndo s̄ikua'a ndo ya kua'an xi'in ndo
kañu'u ndo.

Yakan kua tava i ndó'ḡ ñuu ndo ta ti'vi i ndó'ḡ
ku'un xika ndo.

Ta xi'in yanduxa kee ndo ñuu ndo ku'un ndo nda ñuu
Babilonia ta ya'a ka ndo ku'un ndo ikan na,
káchi Ndioxi xi'in ndand̄ika'an ndoso tu'un ra —káchi
taEsteban xi'in na.

44 Tasaa nd̄ika'an ka ra xi'in na káchi ra saa:

—Xina'a tá x̄indoo xii sikua yo iku yuyu ta nd̄ixiyo ve'e
ñu'u na, ve'e mantiado nd̄ixiyo ya, ta yayó'ó kuu seña ya
sína'a ya íyo ra xi'in nañuu yo Israel. Tá káa ve'e ñu'u mantiado
yas̄ina'a Ndioxi nuu taMoisés, saa íyo ya s̄ikua'a ra. 45 Tá
nd̄ixi'i taMoisés ta nd̄ikundiso chiñu taJosué xi'in xii yo, ta
nda'a na ikan nd̄indoo ve'e ikan. Ta nd̄iki'in na ya k̄ixaa xi'in
na Canáan yó'ó. Yó'ó ku nuu k̄ani ta'an na xi'in na'a nax̄indoo
yó'ó, ta k̄uchiñu na chi Ndioxi tava na ikan kee na. Ñaa taxi
ra ñu'ú yó'ó nda'a xii yo. Saa nd̄ixiyo ya nda kivi x̄ikuu taDavid
rey. 46 Ta va'a ni x̄ito Ndioxi nuu taDavid, saa k̄uni ra sikua'a
ra ve'e nuu koo Ndioxi randaa, rakañu'u xii yo taJacob.

47 Sundi k̄oo nd̄isikua'a ra ya, se'e ra tanáni Salomón ku
ras̄ikua'a ya. 48 Vani s̄ikua'a taSalomón ve'e ñu'u ikan xa'a
Ndioxi, sundi Ndioxi tachee, taka'nu ta k̄oo íyo ra ini ve'e ñu'u
ya s̄ikua'a na ivi yó'ó. Chi Ndioxi ta tachi kúu ra, ndi'i ni kúu
ña'ñu íyo ra. Tá káchi ra xi'in iin rataa tu'un yu'u ra xina'a:

49 “Tá káa tai, saa káa nuu ndivi nuu índu'u i xá'nda
chiñu i nuu ndi'i na'a.

Ta nuu ñu'ú, tá káa nuu nd̄ikundee xa'a i, saa káa ya.
Tatu tá káa nuu nd̄ikundee xa'a i, saa káa ñuu ivi,
¿ta maa kuchiñu vi na'a sikua'a na ve'e nuu koo i?

50 Mii i ku ra s̄ikua'a ndi'i ña'a ya íyo nuu ndivi xi'in
nuu ñu'ú", káchi Ndioxi.

'So'va káchi yat̄aa iin ra nd̄ika'an ndoso tu'un
Ndioxi —káchi taEsteban xi'in nachiñu ikan.

51 Saa nd̄ika'an ka ra xi'in na káchi ra saa:

—¿Ndachu so'o ni ndo? Tuun ni nima ndo, tá káa ndó'ḡ
k̄oo x̄ini Ndioxi saa iin ndo. Tá nd̄ixiyo xii yo, saa iin ndo, chi

köö xíin ndo kuni so'o ndo yaká'an Ndioxi, chi kua'an ndo contra Tachi Ndioxi. ⁵² Xii yo ta xanduva'a ni na xi'in ndi'i xii yo ndandika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi. ¿Ndisaa vi ndandika'an ndoso tu'un Ndioxi köo ndixanduva'a xii yo xi'in? Ta xa'ni na ndakixi nditu'un xa'a rayii. Ta ndó'o xa'ni ndo rayii ikan. ⁵³ Vani ángel nakee nuu Ndioxi ku nanditu'un xi'in xii yo ndiki'in na ley Ndioxi yasindoo taMoisés nda'a na, ta nani köo xíin ndo kandixa ndo ya —káchi taEsteban xi'in nachiñu ikan.

Ya kuu tá ndixi'i taEsteban

⁵⁴ Tá xini so'o na yandika'an taEsteban xi'in na ta kini ka vi ndisaa na xi'in ra, ndakua ndíkaxi nu'u na xító na nuu ra. ⁵⁵ Sundi Tachi Ndioxi ta íyo ya xi'in taEsteban. Ñaa ndikoto ra nuu ndivi, ta xini ra yaye'e Ndioxi, xini ra ndíchi Jesús ña'ñu kua'a Ndioxi. ⁵⁶ Ñaa ndika'an ra:

—¡Koto ndo toon! Núna nuu ndivi, ta xító i Jesús rakúu Taa Rakee nuu Ndioxi, rakixi ñuu ivi yó'ó. Xító i ndíchi ra ña'ñu kua'a Ndioxi —káchi taEsteban xi'in na.

⁵⁷ Tá xini so'o na kixaá ká'an ra ta ndikasi nda'a na so'o na ya ná küni so'o na yaká'an ra. Ñaa ndee ka vi ndinda'i ko'o ndi'i na, ta iin ndikatin na tjin ña'á na. ⁵⁸ Tjin na ra tava na ra kua'an ra xi'in na nda nuu ñuu. Ta ikan tava na chilo na. Ñaa xaá na kó'ni na yuu sata ra xá'ni ña'á na. Ta íyo iin rakuaan, ranáni Saulo, ra ikan ndikuiso chiñu xi'in chilo na. ⁵⁹ Tá súkun na yuu sata raEsteban ta kixaá ra ká'an ra xi'in Ndioxi káchi ra saa:

—Tata Jesús, ndiki'in un yava'a i —káchi ra.

⁶⁰ Ñaa sikusiti ra ta iin ndinda'i ko'o ra káchi ra saa:

—Tata, ki'in un cuenta xa'a kuachi na, ya íkan na xi'in i —káchi ra xi'in Ndioxi.

Tá ndika'an ra saa, ta ndixi'i ra.

Ndikun taSaulo xika ra sata na'a nakándixa Jesús

8 ^{1- 2} Ta sava na'a nakáñu'u ni Ndioxi ku na sinduxin taEsteban, saa xáku ka vi na xa'a ra ndixi'i ra. Ta taSaulo ikan ku iin randixiyo yu'u xi'in nachiñu ya xa'ni na ra.

Suvi mi kivi ndixi'i raEsteban, kivi ikan kua kixaá tíxu'vi ni na'a nakándixa Jesús, nandóo ñuu Jerusalén. Xa'a ya ikan kua ndixita ndi'i na kua'an na inka ñuu yañú'u Judea ta sava na kua'an ñuu yañú'u Samaria. Ta ndisaa nda apóstol ku

ndandindoo ñuu Jerusalén. ³ Ta taSaulo k̄ixaá ra ndíkun ra sata nandíkun Jesús, kuaki'vi ra ini ve'e na táva ra na, taa ku nda ña'á ku ná, iin ñúu ndai ra na kua'an xi'in ra ve'e kaa.

Ndítu'un na tu'un xa'a Jesús xi'in nañuu Samaria

⁴ Ta ndi'i nandíkun Jesús, nandixita kua'an, k̄ixaá na ndítu'un na tu'un va'a xa'a ra xi'in na'a. Ndi'i saa ñuu nuu kua'an na ta ndítu'un na yava'a xa'a ra. ⁵ Ta'an nakee ikan ku tu taFelipe va ta kee ra kua'an ra chí estado Samaria. Ká'an ndoso ra tu'un xa'a Jesús, ya kúu raCristo rat̄i'vi Ndioxi vaxi sikaku nañuu ivi. ⁶ Iin kátin na'a nuu ra táa so'o na yaká'an ra, ta kua'a ka vi yatú'ún Ndioxi íkan ra nuu na ⁷ chi kua'a ni na'a na kúu mii tachi nduva'a s̄inda'a ra. Tá síndoo tachi nduva'a na kée ya kua'an ya, iin ndá'i ko'o ya síndoo ña'á ya. Kua'a ku chi tu na'a namanko xi'in nandindichi xa'a, s̄inda'a ra. ⁸ Xa'a ya ikan kua kúsini ka vi nañuu ikan.

⁹ Tasaa íyo iin ranáni Simón ta ratasi ku ra. Ta kua'a ka vi na'a s̄inda'vi ra nuu ndixika ra ñuu yañú'u Samaria. Ndee ni taa kúu mii ra, káchi ra xi'in na. ¹⁰ Ta ndi'i na ikan xíni so'o ka vi na yaká'an ra xi'in na, navali ku na, nana'nu ku na, ndi'i yaa na xíni so'o yaká'an ra. Ta ká'an na xa'a ra káchi na saa:

—Ndee Ndioxi ya k̄ixi nuu ndivi kua kúu mii rayó'ó
—káchi na xa'a ra.

¹¹ Suvi xi'in mii yatasi ikan s̄inda'vi ra na, yakan kándixa ni ña'á na. Ta xa kua'a ni tiempo s̄inda'vi ra na kándixa na ra. ¹² Tasaa ndixaa taFelipe ndítu'un ra xa'a Jesucristo ya t̄i'vi Ndioxi ra vaxi ra sikaku ra yoo. Ta ká'an ra ndá ku'va koo ka'nda chiñu Ndioxi nima yo. Ñaa kua'a ka vi na k̄ixaá kándixa tu'un Ndioxi mi kivi ikan, taa ku nda, ña'á ku ná, ndi'i na kándixa Jesús. Saa ndikun chíchi na. ¹³ Nda taSimón, ratasi, k̄andixa tu'un yandika'an taFelipe. Ta ndixa'an ra chíchi ra xi'in na, saa k̄ixaá ra xíka ra xi'in taFelipe. Ndíkanda ka vi ini ra xa'a yatú'ún Ndioxi íkan ra.

¹⁴ Saa k̄undaa ini nda apóstol ndandóo ñuu Jerusalén tu'un xa'a naSamaria. Tá k̄undaa ini nda ya ndiki'in na ikan tu'un Ndioxi, tasaa t̄i'vi nda taPedro xi'in taJuan, kua'an nda ñuu ikan. ¹⁵ Tá ndixaa taPedro xi'in taJuan Samaria ta ndika'an nda xa'a nakándixa Jesús xi'in Ndioxi ya ná ndiki'in na Tachi Ndioxi. ¹⁶ Saachi nda iin na ikan tá'an ndiki'in Tachi ra, takua chíchi kuiti na tixin ndee Jesús. ¹⁷ Tasaa chínuu nda'a taPedro

xi'in taJuan sata na, ta ndjika'an nda xa'a na xi'in Ndioxi; ñaa ndjiki'in na Tachi Ndioxi.

18 Saa tá xini taSimón yandiki'in na Tachi Ndioxi tá chinuu nda'a nda sata na; ta ñaa xáá ra táxi ra xu'un nda'a nda, 19 káchi ra saa:

—Taxi ndo ndee ta'an yakúu mii ndo ñaa nda'a i. Tá ná chinuu nda'a i sata ndá ka na'a ta ná ndiki'in na Tachi Ndioxi —káchi ra xi'in nda.

20 Saa ndjikuin taPedro ká'an ra xi'in ra:

—Va'a ná sindi'i xa'a Ndioxi yó'ó xi'in xu'un ya kúu mii un, chi ndíkani ini un sata un Tachi Ndioxi. Ta Ndioxi koo xíko ra Tachi ra, yasíni'i uun ra ku ya. 21 Ta yó'ó küvi ki'vi un xi'in nde xachiñu un nuu Ndioxi, chi koo íyo ndaku nima un nuu ra. 22 Sindoo ya ndíkani ini un, ta nduku yamani nuu ra xa'a ya íyo nima un an sana xaka'nu ini ra xa'a un. 23 Saachi yó'ó ta koo íyo va'a un. Tá káa iin ra nú'ni xi'in kaa va, saa káa un. Koo iin íyo ini un ya ku'un un ichi Ndioxi —káchi taPedro xi'in taSimón ikan.

24 Saa ndjikuin ra ká'an ra:

—Ka'an lo'o mii ndo xa'a i xi'in Ndioxi, ya ná kúndo'o i ta'an yandjika'an un xi'in i —káchi ra.

25 Sindi'i tá ndjika'an ndoso taPedro xi'in taJuan tu'un va'a xa'a Jesús ya ti'vi Ndioxi ra kixi ra sikaku ra yoñuu ivi yó'ó, ta ndjixika nda mi Samaria ndjitu'un nda xi'in na'a. Tasaa ndjiko koo tuku nda kua'an nda Jerusalén, ta ndjitu'un nda xi'in ndi'i nandóo ñuu vali nuu yá'a nda kua'an nda, ndjitu'un nda xa'a Jesús xi'in na.

TaFelipe ndjikita'an ra xi'in iin rataa rakee ñuu Etiopía

26 Saa kuu iin ichi ndjika'an iin ángel Ndioxi xi'in taFelipe káchi ra saa:

—Kundichi kuá'an chí sur, chí ichi ya kéta Jerusalén kua'an nda ñuu Gaza ya ndíkaa iku yuyu —káchi ángel Ndioxi xi'in ra.

27 Tasaa kee ra kua'an ra. Tá kua'an ra ichi ikan ta ndjikita'an ra xi'in iin rakee inka país ya nání Etiopía. Tandunuma ku ra ikan ta xachiñu ra nuu yáreina yánáni Candace, yáxa'nda chiñu nuu mii nañuu ra naEtiopía. Ta ndee ni chiñu kúu mii ra ikan nuu yá. Ndíso chiñu ra xi'in ndi'i xu'un yá. Ta ndjixa'an ra xaka'nu ra Ndioxi ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén. 28 Saa ndjiko koo ra kuanu'u ra ñuu ra. Kánuu ra sata iin carreta itun ñúu

kuai kua'an ra. Ta ní'i ra iin tutu ká'vi ra kua'an ra. Ta tutu yataa tandika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi, tanáni Isaías kua ká'vi ra kua'an ra. ²⁹ Saa ndika'an Tachi Ndioxi xi'in taFelipe káchi ya saa:

—Kuyati kua'an ndikita'an un xi'in ra ínuu sata carreta kua'an ñaa —káchi ya xi'in ra.

³⁰ Tasaa kuyati ra nuu ta ikan. Tá kuyati ra ta xini so'o ra ká'vi ra tutu yataa taIsaías, tandika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi. Ñaa ndindakan tu'un ña'á ra, káchi ra saa:

—Tata, ¿an kúndaa ini un unkua ká'an tutu ya ká'vi un ñaa? —káchi ra xi'in ra.

³¹ Saa ndikuiin ra ká'an ra:

—Tata, ¿unkua ikan i kundaa ini i unkua kúni ka'an ya ta köo na'a ndikani ya nuu i? —káchi ra.

Ñaa ndika'an ra xi'in taFelipe ndaa ra sata carreta nuu ínuu ra ikan. ³² Saa ndaa ra. Ta tu'un Ndioxi yaká'vi ra kua'an ra, káchi ya saa:

Tá ndó'o iin levo kiti ndáka xito'o ri kua'an ri kuvi ri, saa ndo'o ra.

Ni köo ndíka'an ra tá kua'an ra xi'in na kuvi ra.

Tá íkan levo lo'o yayaa ndíchi ri xá'nda na kachi
sata ri, saa íkan ra.

Yayaa xindichi ra nuu na, ni koo ndixuna ra yu'u ra
ka'an ra xi'in na.

33 Sika'án na nuu ra, ta koo ndikan na yandaa xi'in ra.

Nda'vi ra, ni se'e ra koo, ni se'e sikua ra koo chi
kama ni sindi'i na xa'a ra, xa'ni ña'á na —káchi
tu'un Ndioxi yataa talsaías, yaká'vi taEtiopía
ikan kua'an ra.

34 Saa ndika'an ra ikan xi'in taFelipe, káchi ra saa:

—¿An xíni un unku xa'a ká'an ya? Tatu xíni un ta ikan lo'o
un yamani ndikani un nuu i, chi koo xíni i an xa'a mii talsaías
ká'an ya, an xa'a inka na ká'an ya? —káchi ra xi'in taFelipe.

35 Saa ndikuiin taFelipe ká'an ra:

—Xa'a Jesús va ká'an ya —káchi ra.

Tasaa kixaa ra ndíkani ndi'i ra nuu ra sína'a ña'á ra unkua
káchi yaka'vi ra. Ñaa xaá ra ndítu'un ra tu'un va'a xa'a Jesús
xi'in ra ikan. 36 Saa yá'a nda kua'an nda iin ña'ñu nuu ndíkaa
tikuii. Tasaa ndika'an ra ikan xi'in taFelipe, káchi ra saa:

—Yó'ó ndíkaa tikuii ta ¿an ndá ka ña'a kúmani nuu i saa
kuchiñu kuchi i xi'in ndee Jesús? —káchi ra xi'in taFelipe.

37 Saa ndikuiin ra ká'an ra:

—Tatu ndinuu ini un kándixa un yandika'an i xi'in un ta
va'a kuchi va un —káchi ra xi'in ra.

Saa ndikuiin ra ká'an ra:

—Ndinuu ini i kándixa i. Kándixa i ya kúu Jesucristo Se'e
Ndioxi rakixi sikaku yo ñuu ivi —káchi ra.

38 Saa xa'nda ra chiñu ya ná kundatun kuai xi'in tun carreta.
Ñaa nuu taEtiopía xi'in taFelipe ndixaa nda ini tikuii. Saa sikhuchi
ña'á taFelipe. 39 Tá ndi'i kana koo nda ini tikuii ikan, ta ndiki'in
Tachi Ndioxi taFelipe kua'an ra; ni koo ka ra ndixini takee
ñuu Etiopía ikan. Saa ndaa tuku ra sata carreta ra kua'an ra;
kúsini ka vi ra kua'an ra. 40 Ta taFelipe nda nuu ñuu yanáni
Azoto ndítuvi ra. Ñaa ndítu'un ra tu'un va'a xa'a Jesús kua'an
ra. Iin iin ñuu nuu yá'a ra kua'an ra ta ndítu'un ra xa'a Jesús
xi'in ndi'i na. Ndítu'un ra saa xi'in na kua'an ra, iin saa nda
ndixaa ra ñuu Cesarea.

Ya kuu nuu kixaa ndikun taSaulo ichi Jesús

(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

9 ¹ Ta taSaulo xika ra ká'an ra ya sindi'i xa'a ndi'i ra nakándixa Tata yo Jesucristo. Iin ka'ni yaa ra na, káchi ra. Xa'a ya ikan kua kee ra ndixa'an ra nuu sutu, ra inuu nuu ndi'i ndasutu. ² Ndixa'an ra ndúku ra tutu yandikuiin xa'a ra ku'un ra nuu ndasutu ve'e ñu'u ya íyo ñuu Damasco, ya ná taxi nda ichi nda'a ra ki'vi ra ini ndi'i ve'e ñu'u tiin ra nandikun Jesús. Taa ku nda, ña'á ku ná ta iin tiin yaa ra na taan ra ve'e kaa ñuu Jerusalén, káchi ra. ³ Tasaa kee ra kua'an ra. Tá xa kua'an kúyati ra xaa ra ñuu Damasco, ta iin kuu so'va keta iin ñu'u nuu ndivi ta iin ndiye'e taxan. Ñaa ndikava nduu ndi'i ya sata ra. ⁴ Saa nduva ra kua'an ra nuu ñu'ú, ta xini so'o ra iin tachi taa ká'an ya xi'in ra, káchi ya saa:

—Saulo, Saulo, ¿ndachu kua xika un sítixu'vi un ye'e?
—káchi ra xi'in ra.

⁵ Saa ndikuiin ra ká'an ra:

—¿Unku yó'o, Tata? —káchi ra.

Ñaa ndikuiin ra ká'an ra:

—Ye'e ku Jesús, ra xánduva'a un xi'in, ¿ta ndachu sítixu'vi un mii un? íkan un tá íkan sindiki sana keta xa'a ri itun káni na ri —káchi ra xi'in taSaulo.

⁶ Ñaa kixaa kisi ya ra í'vi ka vi ra, saa ndikuiin ra ká'an ra:

—¿Unkua ikan i kúni un, Tata? —káchi ra.

Tasaa ndikuiin Tata yo Jesús ndika'an ra xi'in ra:

—Kuandikoo; silo'o xaa un ñuu Damasco, ta ñaa ka'an na xi'in un unkua xiniñu'u un ikan un —káchi Jesús xi'in ra.

⁷ Ta ndindi'vi ka vi nda ita'an kua'an xi'in ra, saachi xini so'o nda tachi taa ikan ndika'an ya xi'in taSaulo, sundi nda iin na'a koo ndixini nda. ⁸ Ñaa ndikundichi taSaulo, xúna ra nuu ra, ndúku ra koto ra ta koo ndikuvi ka koto ra. Saa tjin nda kua'an xi'in ra nda'a ra, ta ndikundaka ña'á nda kua'an ra xi'in nda ñuu Damasco. ⁹ Ikan xindu'u ra, ta ni koo ndikuvi koto ra uni kivi, ni koo ndixixi ra ni tikuii koo ndixi'i ra. Saa ndixiyo ra xindu'u ra.

¹⁰ Ta ndituvi Tata yo Jesús nuu iin ra íyo mi ñuu Damasco ikan ta randikun Jesús ku ra ta náni ra Ananías, saa ndika'an ra xi'in ra:

—Ananías —káchi ra.

Saa ndikuiin taAnanías ká'an ra:

—¿Unkua kúni un, Tata?, yó'ó íin i —káchi ra.

11 Saa ndika'an Tata yo Jesús xi'in ra:

—Kundichi kuá'an ichi ya náni Ichi Kuá'á. Ta ichi ikan íyo ve'e iin tanáni Judas, ta ve'e ra ikan ndakan tu'un un xa'a taSaulo, takee ñuu Tarso, saachi vitin íyo ra ikan ká'an ra xi'in i. 12 Ta sítuvi ya nuu ra xini ra yó'ó ndixaa un chínuu nda'a un xi'ni ra ta ndinuna nuu ra túvi ra —káchi Jesús xi'in taAnanías.

13 Saa ndikuiin taAnanías ikan ká'an ra xi'in Jesús káchi ra saa:

—Tata, xa kua'a ni na'a ndítu'un xa'a taSaulo ya xánduva'a ni ra xi'in nata'an i nandíkun yó'ó, nandóo ñuu Jerusalén.

14 Ta vitin kixaa ra xi'in iin tutu yasikua'a ndasutu na'nu. Ta tutu ikan kua ndikuiin xa'a ra nuu sutu ndañuu yó'ó ya ná taxi nda ichi nda'a ra tiin ndi'i ra nandíkun yó'ó taan ra ve'e kaa, che —káchi taAnanías xi'in Jesús.

15 Saa ndikuiin Tata yo Jesús ká'an ra:

—Vani saa va íkan ra, ta kua'an koto un ra, chi ra ikan ku ra ndikaxin i ku'un ra nditu'un ra xa'a i xi'in na'a naköo kúu Israel, nda rey ndaxá'nda chiñu nuu na nditu'un ra xi'in. Saa ku'un tu ra nditu'un ra xa'a i xi'in naIsrael va. 16 Ta ka'an ndi'i i xi'in ra ndá ku'va ndo'o ra xa'a i —káchi Jesús xi'in taAnanías.

17 Saa kee ndixa ra ikan kua'an ra ve'e nuu íyo taSaulo. Ndixaa ra chínuu nda'a ra xi'ni ra, ta ndika'an ra xi'in ra, káchi ra saa:

—Ñani Saulo, Tata yo Jesús, randítuvi nuu un tá vaxi un ichi, ra ikan ku ratí'vi ye'e vaxi i ka'an i xi'in un ya ná kuvi ndikuna tuku nuu un, ta ndiki'in un Tachi Ndioxi koo ya xi'in un —káchi taAnanías xi'in taSaulo.

18 Tá ndika'an ra saa xi'in ra ta iin kuu so'va ndikoyo ña'a nuu ra; tá iin ndiuchi sata tiaka, saa íin ya ndikoyo nuu ra. Ñaa ndikuna nuu ra. Tasaa ndikundichi ra, ñaa sikuchi ña'á taAnanías tixin ndee Jesús. 19 Saa xixi ra ta ndiki'in ra ini ra. Ñaa ndindoo ra ndixiyo ra soo uvi ndaa ka kivi xi'in nandíkun Jesús, nandóo mi ñuu Damasco ikan.

TaSaulo ká'an ndoso ra tu'un xa'a Jesús ñuu Damasco

20 Tasaa kixaaá ra xíka ra ve'e ñu'u naIsrael mi ñuu Damasco ikan, xíka ra ndítu'un ra xi'in na'a xa'a Jesús káchi ra saa:

—Indaa kulu Jesús ku rakúu Se'e Ndioxi —káchi ra xi'in na.

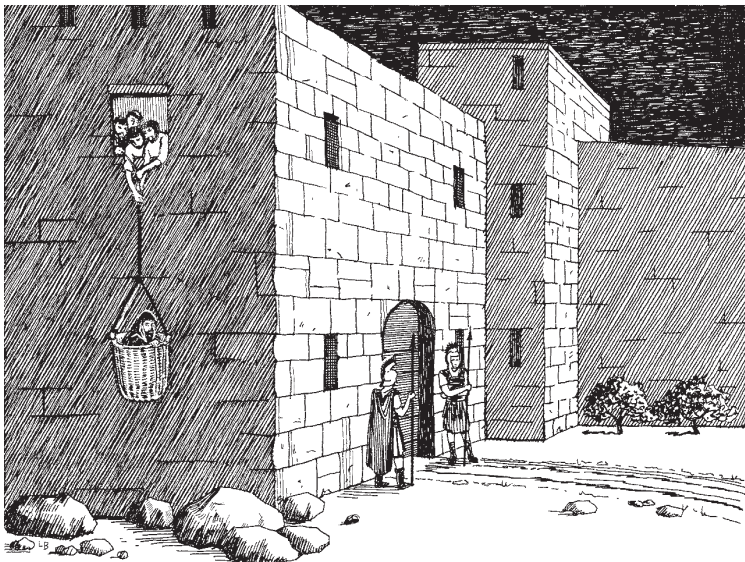
21 Ta ndíkanda ka vi ini na xíto na nuu ra. Ñaa xaá na ká'an na:

—¿An süvi raxánduva'a xi'in nakándixa ni Jesús nandóo ñuu Jerusalén ku rayó'ó? Suvi xa'a yaña vaxi ra tiin ra na ku'un na xi'in ra taxi ra kuachi xa'a na nda'a ndasutu na'nu ñuu ikan —káchi na ikan so'va.

22 Ta na ikan vani ká'an na xa'a ra ta koo ndaa ra kuu na, ndinuni lo'o ka ká'an ra xi'in na xa'a Jesús. Ndíkani ra nuu na ya kúu Jesucristo ratí'vi Ndioxi vaxi sikaku yoo. Xa'a yayó'ó kua koo ndíni'i na yaka'an na xi'in ra.

Síkaku taSaulo mii ra nuu naIsrael

23 Sindi'i ndiya'a kua'a ni kivi, ta chíta'an tu'un sava naIsrael ya ka'ni na taSaulo. 24 Saa kundaa ini ra ya xíka na ndaa ña'á na, nduvi niuun ndóo na ndaa ña'á na ye'e nuu íyo nama ya ndási ndi'i nuu ñuu na. Ndaa na ra ya ka'ni ña'á na.

25 Ta iin ñūu ndikita'an nakándixa Jesús, naxíka xi'in taSaulo. Ndikita'an na k̄i'in na ra ch̄ikaa na ini iin itun tika ka'nu ni, ñaa k̄i'in na ra s̄inuu na sata nama yu'u ñuu ikan. Saa k̄uu nuu ndikaku ra k̄eta ra kua'an ra.

**Ndixaa taSaulo ñuu Jerusalén ndikita'an
ra xi'in nakándixa Jesús**

26 Saa tá ndixaa taSaulo ñuu Jerusalén ta k̄uni ra ndikita'an ra xi'in na ndíkun Jesús, nandóo ikan. Ta k̄oo ndixiin na kuta'an na xi'in ra chi í'vi na nuu ra. Süvi yandixa kua ndikundikun ra Jesús, ká'án na. 27 Ta iin randíkun Jesús ku rach̄indee taSaulo; Bernabé náni ra. Ra ikan ku randáka taSaulo ndixa'an ra xi'in ra nuu nda apóstol. Saa nd̄itu'un ra xi'in nda ya nd̄ituvi Jesús nuu taSaulo ta nd̄ika'an ra xi'in ra:

—Xa'a ya ikan kua va'a nd̄inama ini ra nd̄ikundikun ra Jesús. Yakan tá nd̄ixiyo ra ñuu Damasco ta k̄oo nd̄indi'vi ra, ndinuni lo'o nd̄ika'an ndoso ra tu'un xa'a Jesús —káchi taBernabé xi'in nda.

28 Tá x̄ini so'o nda tu'un ikan, saa nd̄ixinu ini nda nd̄indoo taSaulo xi'in nda ñuu Jerusalén. Ñaa nd̄ikita'an ra k̄ixaá ra x̄ika ra xi'in nda. 29 Ndinuni lo'o x̄ika ra nd̄itu'un ra xa'a Tata yo Jesús xi'in na'a, ta ni k̄oo í'vi ra ká'an ra xi'in naIsrael, naká'an tu'un griego, ta na ikan ndúku na ku'va ka'ni ña'á na. 30 Tá x̄ini nandíkun Jesús ya k̄uni na ikan ka'ni na taSaulo, ta ñaa t̄ava ña'á na nd̄iki'in na ra kua'an xi'in na chí ñuu Cesarea. Ta ikan t̄i'vi ña'á na kua'an ra chí Tarso, ñuu nuu k̄aku ra.

31 Sindi'i ndiya'a kua'a kivi ta k̄oo ka nand̄ixanduva'a xi'in nandíkun ichi Jesús, nandóo Judea tin nandóo Galilea xi'in nandóo Samaria. Va'a ni x̄indoo na. Káñu'u ni na Ndioxi. Ta mii Tachi Ndioxi ch̄indee na, ñaa nd̄úndee ka na kándixa na Jesús. Tasaa ndúkua'a tu na nd̄ikundikun ichi va ra.

Ta apóstol Pedro sínda'a ra iin tanáni Eneas

32 Saa k̄uu k̄ee taPedro kua'an ra iin iin ñuu, x̄ika ra x̄íto ra nandíkun Jesús. Saa nd̄ixaa tu ra x̄íto ra nandóo nda ñuu Lida. 33 Tá nd̄ixaa ra ikan, ta nd̄ita'an ra iin ranáni Eneas; rand̄indichi xa'a ku ra ikan ta xa nd̄ixinu una kuiya índu'u ra ikan nuu x̄íto, k̄uvi kaka ra. 34 Saa nd̄ika'an taPedro xi'in ra, káchi ra saa:

—Tata, vitin sínda'a Jesucristo yó'ŋ. Kuándikoo, ndani'i un xito un —káchi ra xi'in ra.

Tá ndjika'an so'va ra xi'in ra, tasaa ndikun ndikoo ra, ndu'va'a ra. **35** Tá kúndaa ini ndi'i mii nañuu Lida ikan xi'in nandóo ñuu Sarón ya ndu'va'a ra ikan, ta ndjikundikun na ichi Jesús.

Sjtaku taPedro iin yánáni Dorcas

36 Ta kivi ikan íyo iin yákándixa Jesús ñuu Jope náni yá Tabita, ta tu'un griego kúni kachi ya Dorcas. Ta nina yava'a íkan yá, chíndee ka vi yá nánda'vi. **37** Ñaa kị'in kue'e yá; ndee ka vi ndo'o yá, ta ndixi'i yá. Saa sjkuchi na yá, kị'in na ikin kuñu yá chikaa na ini piso ñinu. **38** Ta yati ndikaa ñuu Jope xi'in ñuu Lida nuu ndixaa taPedro. Ñaa kúndaa ini nandíkun Jesús ya ndixaa taPedro ñuu ikan. Ta tị'vi na uvi ndataa kua'an nda xi'in chiñu nuu ra ya ná kixi ra, ta kama ni ná kixi ra, káchi na xi'in chiñu kua'an nuu ra.

39 Saa kee nda ikan ndixa'an nda nuu taPedro ta ndiki'in ra kua'an ra xi'in nda. Ndixaa nda xi'in ra ve'e yá, ndaa nda xi'in ra piso ñinu nuu índu'u ikin kuñu yá. Ta iin ndjikatín nánda'vi xáku ka vi ná xa'a yá. Sína'a ná toto yasikua'a yá, tá tä'an kuvi yá. **40** Ñaa xá'nda taPedro chiñu ya ná kee ndi'i na cuarto nuu índu'u yá. Tasaa kee na. Tá kee ndi'i na, ta ñaa ndikusiti ra kixaa ra ká'an ra xi'in Ndioxi. Saa ndjikota ra nuu yá, ká'an ra xi'in yá, káchi ra saa:

—Nana Tabita, kuándikoo —káchi ra xi'in yá.

Saa ndjikuna nuu yá. Tá xjini yá taPedro, ta ndikoo yá ndjikundu'u koo yá. **41** Saa tjin ra nda'a yá chíndee ra yá ndjikundichi yá. Ñaa kána ra ndi'i nandíkun Jesús xi'in nánda'vi, náxita'an xi'in yá. Kána ra na sjina'a ra yá nuu na ya ndjitu yá. **42** Ñaa kúndaa ini ndi'i na'a nandóo ñuu Jope, ta kua'a ka vi na kándixa Jesús. **43** Saa ndjindoo taPedro ndixiyo ra ñuu Jope ikan. Na'a lo'o ka ndjindoo ra ndixiyo ra ve'e iin tanáni Simón, raxáchiñu xi'in ñii kiti.

TaPedro xi'in taCornelio

10 ¹ Ndixiyo iin rasoldado xjnani Cornelio ñuu Cesarea, ta kúu mii ra ikan chiñu nuu iin ciento ndasoldado ñuu Roma. Ta ti'vi nda ikan ká'an na xi'in Batallón Italiana. ² Ta káñu'u ni taCornelio Ndioxi xi'in nave'e ra. Ndi'i saa ichi ká'an ra xi'in Ndioxi ta chíndee ni ra naIsrael, nanda'vi.

Chindee ra na xi'in xu'un. ³ Ta iin kivi ku'va kaa uni xikuaa s̄ituvi ya nuu ra, x̄ini ra iin ángel Ndioxi nd̄iki'vi ya ini ve'e nuu nd̄íkaa ra. Tasaan nd̄ika'an ya xi'in ra káchi ya saa:

—¡Tata Cornelio! —káchi ya xi'in ra.

⁴ Saa nd̄ikoto ra nuu ángel ikan, í'vi ka vi ra. Saa nd̄ika'an ra:

—¿Unkua kúni un, Tata? —káchi ra.

Saa nd̄ikuiin ángel ikan ká'an ya xi'in ra:

—X̄ini so'o ndi'i Ndioxi yand̄ika'an un xi'in ra ta x̄ini tu ra yava'a íkan un xi'in nanda'vi va. ⁵ Yakan vitin ta ti'vi na'a ná ku'un na ñuu Jope ndiki'in na taSimón Pedro kixi ra xi'in na. ⁶ Ta íyo ra ikan ve'e iin ranáni Simón, raxáchiñu xi'in ñii kiti, ta yati yu'u nduta ñu'u íyo ve'e ra. RaSimón Pedro ikan ku raka'an xi'in un unkua x̄iniñu'u un ikan un —káchi ángel Ndioxi xi'in taCornelio.

7 Saa keta ángel ikan kua'an ya. Tá keta ya kua'an ya ta kána taCornelio uvi ndaxáchiñu nuu ra xi'in iin rasoldado. Ta rasoldado ikan káñu'u ni tu ra ikan va Ndioxi, ta va'a ni íta'an nda xi'in ta'an nda. 8 Kána ra nda ikan ta ndítu'un ra xi'in nda xa'a ya ndíka'an ángel Ndioxi xi'in ra. Tá ndí'i ndítu'un ra xi'in nda, ta tì'vi ra nda kua'an nda ñuu Jope.

9 Ñaa ndítuvi inka kivi tá xa kúyati nda kixaa nda ñuu Jope ikan ta kua iin ku'va kaxuvi nduvi, saa ndaa taPedro xi'ni ve'e. Ndaa ra ká'an ra xi'in Ndioxi. 10 Saa xaá ká'un ka vi ini ra, kúni kuxi ra. Tá xánduvi na kuxi ra ta sítuvi ya nuu ra. 11 Xini ra xaá xúna nuu ndivi ta keta iin ña'a vaxi nuu ya nuu ñu'ú. Tá kaa iin manta chee, saa kaa ya, nú'ni kumi saa nuu ya. 12 Ta ñu'ú kiti ini ya, nda tá nuu ri ñu'ú ini ya. Kiti kumi xa'a tin kiti ñuu ndai tixin nuu ñu'ú xi'in kiti ndáchi. 13 Ñaa xini so'o ra tachi iin na'a; ká'an na xi'in ra káchi na saa:

—Pedro, kundichi, ka'ni iin kiti kuxi un —káchi na xi'in ra.

14 Saa ndíkuiin ra ká'an ra:

—Küvi kuxi i riñaa, Tata, chi kiti yakua ku rí káchi un xi'in ley yataa taMoisés —káchi ra.

15 Saa xini so'o tuku ra ká'an na xi'in ra, káchi na saa:

—Ña'a ya ndasa yaa Ndioxi ta ká'an un xa'a ya yakua ya —káchi na xi'in ra.

16 Uni ichi xini so'o ra tu'un ikan, tasaa ndíko koo tuku manta ikan kua'an ya nuu ndivi. 17 Saa ndíkundu'u taPedro ndí'i ka vi ini ra unkua kúni kachi yaxini ra. Ndíkani ini ra índu'u ra, tasaa ndíxaa ndatì'vi taCornelio mii ñuu Jope ikan. Saa ndíndakan tu'un nda mii íyo ve'e taSimón, saa ndíxaa nda ve'e ra. 18 Tá ndíxaa nda ve'e ra ikan ta ndee ka vi ndíka'an nda, káchi nda saa:

—¿An yó'ó íyo iin ranáni Simón Pedro? —káchi nda.

19 Saa xika ka vi ini taPedro xa'a yaxini ra, ta ndíka'an Tachi Ndioxi xi'in ra, káchi ya saa:

—Koto un, ñaa kixaa uni ndataa ndákan tu'un nda xa'a un.

20 Kundichi kuanuu ku'un un xi'in nda, kaka uvi ini un ku'un un xi'in nda saachi ye'e tì'vi nda vaxi nda —káchi Tachi Ndioxi xi'in ra.

21 Saa nyu taPedro ndíxaa ra nuu ndíta nda, ta ndíka'an ra xi'in nda, káchi ra saa:

—Ye'e ku ra ndákan tu'un ndo xa'a. ¿Ndá chiñu kúni ndo ye'e? —káchi ra xi'in nda.

22 Saa ndĩkuiin nda ká'an nda:

—TaCornelio, iin raxá'nda chiñu nuu iin ciento nasoldado ñuu Roma, ti'vi nde'e vaxi nde nuu un. Va'a ni taa ku mii ra ikan; káñu'u ni ra Ndioxi ta ndi'i naIsrael va'a ni ká'an na xa'a ra, kú'vi ni ini na xíni ña'á na. Ta ndĩtuvi iin ángel Ndioxi nuu ra nuu ndĩka'an ya xi'in ra ya ná kana ra yó'o ku'un un ve'e ra, nditu'un un xi'in ra ta kuni so'o ra yaka'an un xi'in ra —káchi nda ikan xi'in taPedro.

23 Tasaa ndĩka'an ra xi'in nda ndiki'vi nda ve'e. Ñaa ndĩndoo nda xi'in ra ndikixi nda ñuu ikan. Ta inka kivi ndĩtuvi xitaan ndiki'in taPedro kua'an ra xi'in nda, kua'an tu sava nakándixa Jesús na íyo ñuu Jope ikan va xi'in ra.

24 Inka kivi ndixaa nda ñuu Cesarea nuu íyo taCornelio. Ndĩkita'an ra íyo ra xi'in ndi'i nata'an ra xi'in naxíni ta'an xi'in ra; ndóo na ndátun na taPedro. 25 Tá ndixaa taPedro ve'e taCornelio, ta keta taCornelio sikusiti ra nuu ra ya xaka'nu ña'á ra. 26 Ñaa ndani'i ña'á taPedro ndĩka'an ra xi'in ra:

—Kundichi, kúsiiti un nuu i saachi tá káa yó'o saa káa tu ye'e va; süvi Ndioxi ku i —káchi ra xi'in ra.

27 Ká'an ka ra xi'in taCornelio, tasaa ndiki'vi ra ini ve'e. Tá ndiki'vi ra ini ve'e, ta xini ra na'a nandĩkaya ndóo xi'in taCornelio. 28 Ñaa ndĩka'an ra xi'in na:

—Xíni mii ndo, nde'e raza naIsrael ta küvi ndĩkita'an nde xi'in na'a nakóo kúu Israel, ni küvi ki'vi nde ini ve'e na, chi nayakua ku na nuu nde. Ta Ndioxi sĩtuvi ra nuu i ndĩka'an ra xi'in i: küvi ka'an nde xi'in nda iin na'a ya yakua na. 29 Xa'a ya ikan kua kóo ndixindatun i. Tá kundaa ini i ya kána un ye'e, ta ndikun ndiki'in i vaxi i, ¿ta ndá xa'a kua kána un ye'e vaxi i? —káchi taPedro xi'in taCornelio.

30 Tasaa ndĩkuiin ra ká'an ra:

—Ná nditu'un i xi'in un unkua ndo'o i. Xa xínu kumi kivi kua índu'u i ve'e i, tá ku'va hora yó'ó kua, íyo i xíxi su'un i ta ká'an i xi'in Ndioxi xikuaa, ta ndĩtuvi iin taa nuu i. Yé'e ka vi toto ndíxi randĩtuvi nuu i, 31 ndĩka'an ra xi'in i, káchi ra saa: “Tata Cornelio, xini so'o Ndioxi yaká'an un xi'in ra xi'in ya íkan un xi'in na'a nanda'vi. 32 Ta vitin ti'vi na'a ná ku'un na ñuu Jope ndiki'in na taSimón Pedro. Ná ku'un na ve'e iin ranáni Simón, raxáchiñu xi'in ñii. Ve'e ra ikan íyo ra, ta yati yu'u nduta ñu'u íyo ve'e ra. Ná kixi ra, ta nditu'un ra xi'in un”, káchi ángel xi'in i. 33 Tá ndĩka'an ángel ikan xi'in i ta

ndikun t̄i'vi i ndayó'ó xaa nda ndiki'in nda yó'ó. Va'a ni kúu x̄aa un, nd̄ixa'vi un xa'a ya vaxi un. Ta vitin nd̄ikita'an ndi'i nde ndóo nde kúni nde kuni so'o nde yand̄ika'an Ndioxi xi'in un ka'an un xi'in nde —káchi taCornelio xi'in taPedro.

Yaká'an taPedro ve'e taCornelio

34 Saa k̄ixaá taPedro ká'an ra xi'in na káchi ra saa:

—Vitin k̄undaa ini i, iin káchi ndaa ya'vi ndi'i yo nuu Ndioxi. 35 Iin kachi kú'vi ini ra x̄íni ra ndi'i kúu nañuu ivi, kú'vi ini ra x̄íni ra ndi'i nakáñu'u ña'á, na íkan yava'a. 36 Ta nd̄ika'an ndoso Ndioxi xi'in nde'e Israel, nd̄ika'an ra káchi ra, Jesucristo ku ra ka'nu nuu ndi'i nañuu ivi yó'ó. Ta tixin ra íkan síkaku Ndioxi yoo, tasaa táxi ra ichi nda'a yo ya koo va'a yo xi'in ra —káchi taPedro xi'in na.

37 Saa ká'an ka ra xi'in na, káchi ra saa:

—Xa x̄íni mii ndo unkua k̄uu ndi'i ni kúu ñuu Israel. Xi'na taJuan nd̄ixika nd̄ika'an ndoso tu'un Ndioxi xi'in na'a ya ndiko koo ini na kandixa na Ndioxi tasaa kuchi na. 38 Sindi'i k̄ixaá Jesús, rañuu Nazaret, sína'a ra na'a nandóo estado Galilea. Ta x̄íni so'o ndo ndá ku'va t̄axi Ndioxi ndee ra nda'a Jesús nd̄undee ra xi'in Tachi Ndioxi ya xanduvi ra chiñu nuu Ndioxi. Ta nina yava'a íkan Jesús saachi Ndioxi íyo xi'in ra. Ta nd̄ixika ra s̄inda'a ra nakú'vi, saa ch̄indee ra nakúu mii tachi nduva'a. 39 Ye'e xi'in ndata'an i ku ndekúu testigo xa'a ndi'i ña'a yava'a íkan Jesús ñuu Jerusalén xi'in ndi'i ka ñuu yañú'u estado Judea. Xa'a yava'a íkan ra ta x̄a'ni ña'á na; ch̄inuu na ra kandika iin itun cruzin, ta íkan x̄a'ni ña'á na. 40 Sundi Ndioxi ta s̄inditaku ña'á ra, nd̄itaku ra kivi uni. S̄ituvi Ndioxi ra nuu nde. 41 Ta süvi ndi'i na nd̄isituvi Ndioxi ra nuu. Ndisaa nuu nde'e ndand̄ikaxin Ndioxi kuu testigo, ndisaa nde'e ku nde s̄ituvi ra nuu. Ta nde'e ku ndex̄ixi xi'in Jesús tá nd̄itaku ra. 42 Ta t̄i'vi ra nde'e ka'an ndoso nde tu'un Ndioxi tin nditu'un nde xi'in na ya kúu Jesús juez, raxánani kuachi natáku tin nandii. 43 Xa yachi nd̄ika'an ndaká'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xa'a Jesús, nd̄ika'an nda tá ná kandixa ña'á na ta xaa ka'nu ini ra xa'a kuachi na xi'in ndee ra.

Na'a na kóo kúu Israel nd̄iki'in na Tachi Ndioxi

44 Ká'an ka taPedro ta nuu Tachi Ndioxi sata naxíni so'o yaká'an ra. 45 Ñaa iin nd̄ikanda ini ndaIsrael, ndakándixa

Jesús, ndandixaa xi'in taPedro; ndikanda ini nda xító nda ya kixaa tu Tachi Ndioxi sata naköö kúu Israel va. ⁴⁶ Saachi xini so'lo nda ká'an na ikan inka nuu tu'un, saa ká'an na yava'a xa'a Ndioxi. ⁴⁷ Saa ndika'an taPedro káchi ra saa:

—Tá kúu yoo ndiki'in yo Tachi Ndioxi ta chichi yo, tasaa tu nayó'ó va, ndiki'in na Tachi Ndioxi. Ta unku vi yoo ya kasi yo nuu na táxi yo kuchi na. Va'a kuchi tu nayó'ó va —káchi ra.

⁴⁸ Ñaa xa'nda ra chiñu ya kuchi na ikan tá ku'va xa'nda chiñu Jesucristo, ya kúni kachi ya ndikundikun ña'á na. Ta ndixikan na yamani nuu taPedro xi'in ndakua'an xi'in ra ya ndoo nda soo uvi ndaa ka kivi xi'in na.

Ndítu'un taPedro xi'in nañuu Jerusalén nakándixa Jesús

11 ¹ Saa kuu kundaa ini nda apóstol xi'in nakándixa Jesús nandóo estado Judea, kundaa ini na xa'a na'a naköö kúu Israel ya ndiki'in tu na ikan va tu'un Ndioxi. ² Ñaa tá ndiko koo taPedro ndixaa ra ñuu Jerusalén ta kixaá sava nandíkun Jesús, nakúu Israel, kixaá na ndá'i na xi'in ra, ³ káchi na saa:

—¿Ndachu ikan un saa?; ndixa'an un ve'e na'a naköö kúu Israel, xixi un xi'in na. Vá'a ndikan un chi ndixa'an un xixi un xi'in na ikan ta koo tuni Ndioxi kúu mii na —káchi na xi'in taPedro.

⁴ Saa ndikuiin ra xaá ndítu'un ndi'i ra xi'in na ndá ku'va ndixiyo xa'a ya, saa ká'an ra xi'in na káchi ra saa:

⁵ —Tá ndixiyo i ñuu Jope, ta íyo i ká'an i xi'in Ndioxi, saa sítuvi ya nuu i. Xini i iin manta chee vaxi nuu ya nuu ndivi ta nú'ni kumi saa nuu ya; vaxi nuu ya nuu i. ⁶ Ñaa siku'un nuu i xító va'a i ini ya unkua ñú'u, ta xini i ñú'u kiti kumi xa'a, xi'in kiti kue'e, xi'in kiti ñúu ndai tixin nuu ñu'ú, tin kiti ndáchi. ⁷ Tasaa xini so'lo i ndika'an na xi'in i, káchi na saa: “Pedro, kundichi ka'ni un iin ri kuxi un”, káchi na xi'in i. ⁸ Saa ndikuiin i ká'an i: “Küvi ikan i saa, Tata, chi koo xixi i kuñu kiti yakua”, káchi i. ⁹ Ñaa ndika'an tuku na xi'in i káchi na saa: “Ña'a yandasa yaa Ndioxi ta ká'an un xa'a ya yakua ya”, káchi tachi na ikan xi'in i. ¹⁰ Uni ichi kuu saa. Tá ndi'i ta ndiko koo tuku manta ikan kua'an ya nuu ndivi. ¹¹ Tá ndi'i so'va sítuvi ya nuu i, ta ndixaa uni ndataa kee ñuu Cesarea. Ndixaa nda ve'e nuu ndixiyo i ndákan tu'un nda xa'a i. ¹² Ñaa ndika'an Tachi Ndioxi xi'in i ya ná káka uvi ini i ku'un i xi'in

nda. Saa ndiki'in i kua'an i xi'in nda, ndixa'an tu sava ndata'an yo yó'ó va xi'in i. Iñu ku nda ndixa'an xi'in i. Ndixaa nde ve'e iin ranáni Cornelio. ¹³ Ta nditu'un ra ikan xi'in nde ndá ku'va ndituvi iin ángel Ndioxi ve'e ra. Ndituvi ya ndíchi ya nuu ra ta ndika'an ya xi'in ra, káchi ya saa: “Ti'vi sava ndataa ná ku'un nda ñuu Jope ndiki'in nda taSimón Pedro kixi ra xi'in nda.

¹⁴ Ta ra ikan ku randitu'un xi'in un unkua xíniñu'u un ikan un ya kuchiñu un kaku un xi'in ndi'i nave'e un”, káchi ángel Ndioxi xi'in ra, che. ¹⁵ Saa kuu kixaa i ká'an i xi'in na, ta kixaa Tachi Ndioxi sata na. Tá ku'va kixaa nunuu ya sata yoo naIsrael, saa kixi tu ya sata naköo kúu Israel ikan va. ¹⁶ Tasaa ndika'án ini i yandika'an Tata yo Jesús tá ndika'an ra xi'in yondixika xi'in ra: “TaJuan yandaa kua sikhuchi ra na'a xi'in tikuii, sundi ndó'ó ta vaxi kivi kuchi ndo xi'in Tachi Ndioxi”, káchi ra xi'in yo.

¹⁷ Tá ikan Ndioxi xi'in yoo, saa ikan tu ra xi'in na ikan va. Taxí ra Tachi ra nda'a nakándixa Tata yo Jesucristo. ¿Ta unku vi ye'e ya ndikasi i nuu Ndioxi taxí ra Tachi ra nda'a na? —káchi taPedro xi'in na.

¹⁸ Tá xini so'o nakándixa Jesús, nandóo ñuu Jerusalén, yandika'an taPedro, ta kutaxin yu'u na. Ñaa xaá ká'an na yava'a xa'a Ndioxi; káchi na saa:

—Tatu saa kuu, ta kúni kachi ya, nda na'a naköo kúu Israel taxí Iva yo Ndioxi ichi nda'a ya kuchiñu na ndinama ini na, ta koo na xi'in ra ndi'i saa tiempo ya vaxi — káchi na.

**Na'a nakándixa Jesús, nandóo ñuu Antioquía,
ndítu'un na tu'un va'a xa'a Ndioxi**

¹⁹ Tá kivi xa'ni nachiñu taEsteban, tasaa ku nu kixaa kúndiva'a ni nakándixa Jesús. Ta sava na ikan xinu na kua'an na chi estado Fenicia xi'in isla Chipre xi'in ñuu Antioquía. Ta iin iin ñuu nuu kua'an na ikan ndítu'un na tu'un xa'a Ndioxi. Ndisaa naIsrael ndítu'un na xi'in, köo ndítu'un na xi'in inka na'a. ²⁰ Sundi sava nakándixa Jesús nakee Chipre xi'in nakee ñuu Cirene ndixaa na ñuu Antioquía ta na ikan ku na kixaa ndítu'un xi'in na'a naköo kúu Israel. Ndítu'un na tu'un va'a xa'a Tata yo Jesús xi'in na'a naköo kúu Israel. ²¹ Ta Ndioxi taxí ra ndee ra nda'a naká'an ndoso tu'un ra. Ta kua'a ka vi na'a naxini so'o tu'un yandika'an ndoso na ikan, sindoo na ichi yakándixa na, ta ndikundikun na ichi Iva yo.

22 Tasaa kunda ini nakándixa Jesús nandóo ve'e ñu'u Jerusalén ya kixaá naköo kuu Israel kándixa na Jesús. Ñaa ti'vi na taBernabé kua'an ra nda ñuu Antioquía. 23 Tá ndixaa taBernabé ikan ta xini ra ya kua'a ni yava'a íkan Ndioxi xi'in na; ñaa kúsini ka vi ra. Tasaa ndixika ra ndikani ra nuu na ya ndinuu ini na ná kundikun na ichi Iva yo ta vitin taan ná kandixa ka ña'á na, káchi ra xi'in na. 24 Va'a ni taa ku mii taBernabé ta kándixa ni ra Ndioxi, ta ndee ni íyo Tachi Ndioxi xi'in ra. Ta kua'a ka vi na'a naxini so'o yandjika'an ra ndikundikun na ichi Iva yo.

25 Sindi'i ikan ta kee taBernabé kua'an ra chí ñuu Tarso. Kua'an ra nduku ra taSaulo. 26 Tá ndita'an ña'á ra ta ndiki'in ña'á ra kua'an xi'in ra chí ñuu Antioquía. Ta iin kuiya nii ndixiyo nda xi'in nakándixa Jesús ñuu ikan. Ta kua'a ka vi na'a sína'a nda. Ñuu ikan ku ya kixaá na'a ká'an na xi'in nakándixa Jesús nání na Cristiano.

27 Tá íyo taBernabé xi'in taSaulo ñuu Antioquía ikan ta ndixaa sava ndakee ñuu Jerusalén ndaká'an tu'un yu'u Ndioxi. 28 Saa sika'an Ndioxi ini iin ra ikan, ranáni Agabo ta ndikundichi ra nuu nata'an ra nakándixa Jesús, ndikundichi ra ká'an ra, káchi ra saa:

—Koo tama chee ni ndi'i ni kuu ñuu yanda'vi ndaa ñuu Roma —káchi ra.

Tasaa ndixa ndixiyo, kixaá tama tiempo kuu taClaudio rey taka'nu nuu ndi'i rey. 29 Saa xini so'o nandikun Jesús yandjika'an ra ikan ta chita'an tu'un na ti'vi na xu'un ku'un nda'a nata'an na nandóo Judea. Tá ku'va nání nda'a iin iin na, saa íyo yataxi na. 30 Saa ndixiyo ya íkan na, ta taxi na xu'un ikan nda'a taBernabé xi'in taSaulo; kua'an xi'in nda taxi nda nda'a naxikua'a nakándixa Jesús nandóo Judea.

Yakuu nuu ndixi'i taJacobo xi'in nuu chikaa na taPedro ve'e kaa

12 1 Tiempo ikan kixaá tarey Herodes xánduva'a ni ra xi'in sava na'a nakándixa Jesús. 2 Xa'nda ra chiñu xa'ni na taJacobo ñani taJuan xi'in ichi. 3 Ta xini ra va'a ni kúni naIsrael xa'a ya íkan ra, ñaa xa'nda ra chiñu tjin na inka taPedro. Yayó'ó kuu viko kivi xíxi na xita va'a yaköo uxan iya xi'in. 4 Tá tjin na taPedro, ta taxi na ra nda'a taHerodes chikaa ña'á ra ve'e kaa. Tasaa tava ra kumi ta'nda ndalapa; tá kumi

tá kumi ku nda ñú'u iin ta'nda. Tá ndi'i kée iin ta'nda, ta kuaki'vi tuku inka ta'nda ndáa ña'á nda. Ta xíka ini tarey ikan xanani ra kuachi xi'in taPedro nuu ndi'i nañuu tá ná ya'a viko. 5 Ñaa ndakua iin ndáa tuun ndalapa ikan taPedro tá ndíkaa ra ve'e kaa, sundi nakándixa Jesús ta ndinuni lo'o ká'an na xa'a ra xi'in Ndioxi.

Táva Ndioxi taPedro ini ve'e kaa

6 Ñuu tá tuvi nuu inka kivi ya tava taHerodes taPedro sina'a ra nuu nañuu. Saa índu'u ra kíxi ra ma'ñu uvi ndalapa; nú'ni uvi kaa nda'a ra índu'u ra. Ta ndóo ka inka ndalapa ke'e ndáa ña'á nda. 7 Saa iin kuu so'va ta keta iin ángel Ndioxi ta iin ndiye'e ndaa ini mii ve'e kaa ikan. Saa tjin ya kandika ra síkanda ña'á ya, ndíka'an ya xi'in ra, káchi ya saa:

—Ndikaxin ini un ndikoo un; kama koo un ndikoo un —káchi ya xi'in ra.

Tasaa ndikun ndísaña kaa nú'ni nda'a ra ndíkoyo ya.

8 Ñaa ndíka'an ángel xi'in ra, káchi ya saa:

—Katun toko un ta chikaa un nduxan xa'a un —káchi ya xi'in ra.

Saa xanduvi ra mii ra. Tá ndi'i xanduvi ra mii ra ta ndíka'an tuku ya xi'in ra, káchi ya saa:

—Chikaa chilo un sukun un ta kundikun un sata i ko'o yo —káchi ya xi'in ra.

9 Saa kee ra ndíkun ra kua'an ra sata ya, ta ni koo kúndaa ini ra an yandaa kua an süvi yandaa kua íkan ya xi'in ra; an sana nuu va ra sítuvi ya, ká'án ra. 10 Saa xíka nda kua'an nda, ndiya'a nda nuu lapa ndanuu xi'in nda uvi. Saa ndixaa nda ye'e yandási xi'in iin kaa ka'nu ni, yakíndoo chí calle. Tá ndixaa nda ye'e íkan ta iin ndixuna mii ya. Ñaa kána koo nda kua'an nda, xíka ka ángel íkan kua'an ya xi'in ra. Ta iin kuu so'va ndañu'u ya nuu ra, saa ndíndoo mii ra íkan ya. 11 Saa ndikaxin va'a ini taPedro, ta kúndaa ini ra yandaa kua keta ra ve'e kaa, ñaa xaá ra ká'an ra:

—Nda vitin vi kúndaa ini i yandixa kua tì'vi Ndioxi ángel ra ya sikaku ra ye'e nda'a taHerodes xi'in nalsrael ta'an i, nakúni xandikuu xi'in i —káchi ra.

12 Xíka ini ra saa ta ndiki'in ra kua'an ra ve'e yáMaría síl'í taJuan Marco. Ta ve'e yá íkan ndikita'an kua'a ni na ndóo na ká'an na xi'in Ndioxi. 13 Ñaa ndixaa ra sika'a ra ye'e, ta keta iin yákuaan lo'o náni Rode kua'an yá koto yá unku na. 14 Ta ndikuni yá tachi taPedro, saa kúsini ka vi yá. Ñaa ni koo ndixuna ka yá ye'e nuu ra. Saa xínu yá ndixa'an yá ndítu'un yá xi'in nandóo íkan, káchi yá saa:

—RaPedro ku rakixaa —káchi yá.

15 Ta koo ndixiin na íkan kandixa na yá, saa ndika'an na xi'in yá, káchi na saa:

—¡Yó'ò sána ini ta ku yó'ò! —káchi na xi'in yá.

Ta ndinuu ini yá ká'an yá xi'in na yandixa kua káchi yá xi'in na. Tasaa kixaá na íkan ká'an na:

—Süvi taPedro ku ra, vasana tachi va ra kua —káchi na xi'in yá.

16 Ká'an na saa, ñaa xaá káni nda'a tuku ra ye'e ndíchi ra. Saa ndixa'an na xuna na ye'e ta xini na íkan ndixa ku ra. Ñaa ndikanda ka vi ini na. 17 Saa íkan ra seña nuu na ya ná kutaxin yu'u na. Tasaa ndítu'un ra xi'in na ndá ku'va tava Iva yo ra ve'e kaa. Ta ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Nditu'un ndo yayó'ó xi'in taJacobo tin ndi'i ka nata'an yo nakándixa Jesús —káchi ra xi'in na.

Saa kee ra ndiki'in ra kua'an ra inka ña'ñu.

18 Ñaa tá ndítuvi suvi mi kivi íkan, ta iin ndisaka so'va ini ndalapa íkan, chi koo ndikúndaa ini nda unkua ndo'lo taPedro. 19 Ñaa xa'nda tarey Herodes íkan chiñu ya nduku na taPedro, saa ndinuni lo'o ndixika na ndúku na ra, ta koo ndikuchiñu na

ni'i ña'á na. Ñaa k̄ana ra ndalapa ikan ta nd̄indakan tu'un va'a ña'á ra unkua īkan taPedro k̄eta ra ve'e kaa. Sindi'i x̄a'nda ra chiñu kuvi ndi'i ndalapa ikan xa'a ya t̄axi nda k̄eta taPedro ve'e kaa. Sindi'i ikan ta k̄ee tarey ikan estado Judea, saa nd̄iki'in ra kua'an ra chí ñuu Cesarea.

Ya k̄u nuu nd̄ixi'i tarey Herodes

20 Ta xa yachi vi s̄aa tarey Herodes ikan x̄ini ra nañuu Tiro xi'in nañuu Sidón. Saa k̄uni na ikan ndikita'an mani na xi'in ra chi ña'a x̄ixi na ta ñuu nuu x̄á'nda chiñu ra k̄ee ya. Xa'a ya ikan kua ch̄ita'an tu'un na ndá ku'va koo nuu ndikita'an mani na xi'in ra. Ñaa nd̄asa migo na iin rakúu mii chiñu ndee ve'e mii tarey ikan, ta Blasto náni ra ikan. Ta tixin taBlasto ikan kuchiñu na ndikita'an na xi'in taHerodes k̄uni na. 21 Tasaa k̄indoo suvi tarey Herodes ikan ndá kivi kua ndikita'an ra xi'in nañuu Tiro tin nañuu Sidón ya koo iin junta xi'in na. Tasaa t̄indaa kivi ya nd̄ikita'an na, saa nd̄ikundixi ra toto yand̄ixi narey, ñaa nd̄ikundu'u ra nuu tai to'o. Saa k̄ixaá ra ká'an ra xi'in na. 22 Ta nax̄ini so'o ká'an ra x̄aá na ká'an na xa'a ra; káchi na saa:

—Taká'an yó'ó ta süvi taa ku ra, iin ndioxi va ku raká'an —káchi na.

23 Ká'an na saa xa'a ra, ta k̄ixi iin ángel Ndioxi s̄indikava ya kue'e ra. Tasaa k̄i'in kue'e ra xa'a ya k̄oo nd̄ikixaa to'o ra Ndioxi. Mii va ra ku ndioxi, ká'an na xa'a ra. Xa'a ya t̄axi ra nd̄ika'an na saa xa'a ra, yakan kua t̄jin ni tindaku tixin ra ta x̄a'ni ña'á ri.

24 Sundi tu'un Ndioxi ta ndúkua'a ka ya kua'an ya, ndi'i ni kúu ña'ñu ká'an ndoso na tu'un ra.

25 Sindi'i tá s̄ixinu taBernabé xi'in taSaulo chiñu nda yand̄ixa'an nda nd̄indakana nda ña'a nda'a nand̄ikun Jesús ndóo ñuu Jerusalén ikan, saa nd̄iko koo tuku nda kua'an nda ñuu Antioquía. Nd̄iko koo tu taJuan Marco va kua'an ra xi'in nda.

Tá nd̄ixaa taSaulo xi'in taBernabé ñuu Antioquía ta nd̄ika'an Tachi Ndioxi xa'a nda ku'un nda inka ñuu

13 1 Tañu nand̄ikun Jesús nandóo ñuu Antioquía ñú'u ndaká'an tu'un yu'u Ndioxi xi'in ndasína'a. Ta ndakúu mii chiñu yó'ó kuu taBernabé xi'in taSimón raká'an na xi'in taNegro; inka ra náni Lucio, rakee ñuu Cirene; xi'in ranáni

Manaén, raxa'nu xi'in taHerodes, randixiyo gobernador xa'nda chiñu nuu naGalilea. Nda ikan xi'in taSaulo ku nda kuu mii chiñu yó'ó. ² Saa iin kivi ndikita'an ndi'i mii nandíkun Jesús. Ndóo na xáka'nu na Ndioxi ta xíxi su'un na. Saa ndika'an Tachi Ndioxi xi'in na, káchi ya saa:

—Ndikaxin i taBernabé xi'in taSaulo ya xachiñu nda nuu i, yakan tava siin ndo ndañaa ná ikan nda chiñu ya ndikaxin i nda ikan nda —káchi ya xi'in na.

³ Ñaa ndika'an na xi'in Ndioxi xa'a nda. Tá ndi'i ndika'an na xa'a nda tin ndi'i xíxi su'un na, tasaa chínuu nda'a na sata taBernabé xi'in taSaulo. Saa ndika'an ndioxi na xi'in nda ta kee nda kua'an nda xachiñu nda chiñu Ndioxi.

TaSaulo xi'in taBernabé xíka nda isla Chipre ká'an ndoso nda tu'un Ndioxi

⁴ Tá tì'vi Tachi Ndioxi taBernabé xi'in taSaulo kua'an nda ta ndixaa nda ñuu Seleucia, ikan ndaa nda sata tun barco kua'an nda ñuu Salamina ta ñuu Salamina kíndoo ya yu'u tikuii isla Chipre. ⁵ Tá ndixaa nda ñuu Salamina tasaa ndiki'vi nda ve'e ñu'u naIsrael, kixaa nda ká'an ndoso nda tu'un Ndioxi xi'in na'a. Saa kua'an tu inka ra náni Juan Marco va xi'in nda. Kua'an ra chindee ta'an ra xi'in nda. ⁶ Saa kee nda kua'an nda inka ña'ñu isla Chipre ndixaa nda ñuu Pafos. Ta ikan ndikita'an nda xi'in iin rakúu Israel, ratasi ku ra ikan, náni ra Barjesús. Sínda'vi ni ra ikan na'a, ká'an ndoso ra tu'un yu'u Ndioxi, káchi ra xi'in na, ta süvi yandaa kua. ⁷ Ta taBarjesús ku amigo tagobernador tanáni Sergio Paulo, ta ndichi ni xi'ni tagobernador ikan. Saa xa'nda ra chiñu ya ku'un taBernabé xi'in taSaulo nuu ra saachi kúni ra kuni so'o ra tu'un Ndioxi. ⁸ Ta suvi tatási taBarjesús ikan, náni tu ra Elimas va, ta sási ra nuu tagobernador, koo xíin ra taxi ra kandixa ra tu'un Ndioxi. ⁹ Ñaa ndika'an Tachi Ndioxi xi'in taSaulo, taká'an na xi'in Pablo, ta ndikoto va'a ra nuu taElimas. ¹⁰ Saa ndika'an ra xi'in ra, káchi ra saa:

—¡Yó'ó vā'a ku yó'ó, se'e kiti nā'a ku un yakan kúndasi un xíni un ndi'i yava'a! Tavata, tasínda'vi na'a ku yó'ó, ndi'i saa ichi kúni un nama un ichi Tata yo Ndioxi yandaa; kúni un nama un ya nduu ya ichi vā'a. ¹¹ Xa'a ya íkan un saa, ta vitin ti'vi Ndioxi tindo'o kixi sata un. Kíndoo kuaa un ta kúchiñu ka

un koto un nda xinu kivi kúni mii Ndioxi, saa kuchiñu ndikoto tuku un —káchi taPablo xi'in taElimas.

Ká'an ra saa xi'in ra, ta ndikun k̄indoo kuaa ndixa ra. Saa k̄ixaá x̄íka kuaa ra, ndúku ra na'a tiin nda'a ra ku'un ra, chi k̄uvi ka koto ra. ¹² Tá x̄ini tagobernador ikan yando'o taElimas, ta nd̄ikundikun ra ichi Jesús, chi nd̄ikanda ni ini ra xa'a ichi Tata yo Jesucristo ya sína'a taPablo.

**TaPablo xi'in taBernabé kua'an nda ñuu Antioquía
ya ndíkaa estado Pisidia**

¹³ Saa k̄ee taPablo ñuu Pafos xi'in ndata'an ra; k̄ee nda xi'in tun barco kua'an nda ñuu Perge, yandíkaa estado Panfilia. Sundi taJuan Marco ta s̄indoo ra nda. Saa nd̄iko koo ra kuanu'u ra ñuu Jerusalén. ¹⁴ Sindi'i ikan ta nd̄iki'in nda kua'an nda chí ñuu Antioquía ya ndíkaa estado Pisidia. Tá t̄indaa kivi ya nd̄ikundee naIsrael, saa nd̄ixaa nda nd̄ikundoo nda ini ve'e ñu'u mi ñuu ikan. ¹⁵ Ta ikan ndóo nda tá k̄a'vi na ley Ndioxi yataa taMoisés xi'in yataa ndand̄ika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi. Tá nd̄i'i k̄a'vi na ya ikan, saa t̄i'vi ndana'nu ve'e ñu'u ikan iin raxíka chiñu nuu nda ya ka'an ra xi'in taPablo tin ndata'an ra, káchi ra saa:

—Ñani yo, tatu íyo tu'un ndikani ndo nuu nandóo yó'ó ta va'a ka'an ndo xi'in na, che —káchi ra xi'in nda.

¹⁶ Ñaa nd̄ikundichi taPablo íkan ra seña nuu na ya kutaxin yu'u na, saa x̄a'á ra ká'an ra, káchi ra saa:

—Ndó'o nata'an yo Israel, xi'in ndi'i ndó'o koo kúu Israel, ndó'o káñu'u Ndioxi kuni so'o ndó ná ka'an i xi'in ndo, ¹⁷ unkua íkan Ndioxi xi'in xii sikua yoo nakúu Israel. Xina'a nd̄ikaxin Ndioxi na ya kundikun na ra. Ta tá x̄indoo na ñuu Egipto ta ikan ku nuu s̄ikuina Ndioxi na nd̄ukua'a na, iin ñuu chee nduu na, vani süvi ñuu na kua ikan ta nd̄asa kua'a ni Ndioxi na. S̄indi'i ikan ta t̄ava ra na. Xi'in ndee ra t̄ava ra na k̄ee na. ¹⁸ Ta Ndioxi k̄undee ini ra xi'in na xa'a ya íkan na xi'in ra tá nd̄ixika na iku yuyu uvi xiko kuiya. ¹⁹ Saa ch̄indee Ndioxi na s̄indi'i xa'a na uxa nuu ñuu ya nd̄ixiyo Canaán, ñu'ú nax̄indoo ñuu ikan kua ta t̄axi Ndioxi ya nda'a xii yo naIsrael. ²⁰ Sindi'i ikan ta t̄axi Ndioxi ichi nda'a xii yo k̄uu mii sava na chiñu ndee, nd̄ixiyo na juez x̄a'nda chiñu na nuu ndi'i ka nata'an yo naIsrael. Saa íkan na tixin kumi ciento uvi xiko uxi kuiya. Na ikan x̄a'nda chiñu nuu xii yo nda kivi nd̄ikuuta iin

ranáni Samuel randika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi. ²¹ N̄aa ndika'an na xi'in taSamuel ya nduku ra iin rakuu rey nuu na. Xa'a ya ikan kua, taxi Ndioxi taSaúl ndixiyo ra rey xa'nda chiñu ra nuu na tixin uvi xiko kuiya. Ta se'e taCis, se'e sikua taBenjamín, ndixiyo ra ikan. ²² Sindi'i ikan ta kindaa Ndioxi chiñu nda'a taSaúl. Saa taxi ra ya nda'a taDavid kuu ra rey xa'nda chiñu ra nuu xii yo naIsrael. Ta ndika'an Ndioxi xa'a taDavid, káchi ra saa: “Ndjita'an i iin taa tandíta'an ni ini mii i, rase'e taIsaí ku ra ndíta'an ni ini i, ta rayó'ó ku ra ikan ndi'i ya kúni i”, káchi Ndioxi xa'a taDavid. ²³ Ta tarey David ikan kuu xii sikua Jesús, rati'vi Ndioxi kixi sikaku yo naIsrael. Tá íyo yandika'an Ndioxi xi'in xii sikua yo, saa íyo ya íkan ra. ²⁴ Yachi tá tá'an kixaá Jesús ka'an ndoso ra xi'in nañuu ivi yó'ó, ta ndixika taJuan ta sjikuchi ra sava naIsrael. Ndixika ra ndika'an ndoso ra xi'in ndi'i yoo nakúu Israel ya ná ndiko koo ini yo xa'a ya íkan yo, ta kuchi yo, káchi ra. ²⁵ Tá xini taJuan xaá kua'an kúyati sindi'i ra chiñu ra, ta ndika'an ra, káchi ra saa: “Va ye'e ku ra ti'vi Ndioxi vaxi sikaku nañuu ivi yó'ó, ká'an ndo, ta süvi ye'e ku i. Sata ye'e ndíkun ravaxi sikaku yoo ta ndee ni ra ikan nuu ye'e. Ta ye'e ninu ni kúni i; ni iin correa lo'o sata nduxan ra koo kúu mii i ichi ndaxin i. Ndee ni ra ikan nuu i”, káchi taJuan xi'in na —káchi taPablo xi'in nañuu Antioquía ikan.

Saa ndika'an ka ra xi'in na, káchi ra saa:

²⁶ —Nata'an yo, ká'an i xi'in ndi'i ndó'ó kúu se'e sikua taAbraham tin ndi'i ka ndó'ó káñu'u Ndioxi, ndó'ó koo kúu se'e sikua taAbraham. Ká'an i xi'in ndo, Ndioxi ta ti'vi ra tu'un ra vaxi ya nuu yo ya kunda ini yo ndá ku'va sikaku yo mii yo. ²⁷ Nañuu Jerusalén xi'in naxá'nda chiñu nuu na, koo ndikandixa na ya ku Jesucristo rati'vi Ndioxi sikaku ra yoo. Ta koo ndikundaa ini na yatqa ndandika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi vani ndi'i saa kivi ndíkundee yo ká'vi na tu'un Ndioxi ve'e ñu'u, ta ni koo ndikundaa ini na ká'an ya xa'a Jesús. Xa'a yayó'ó kua ndika'an na kuvi ra, tasaa xanduvi na yandika'an Ndioxi xa'a ra yachi. ²⁸ Vani nda iin kuachi ra koo ndini'i na ya kuvi ra, ta ndika'an na xi'in taPilato ya ná ka'nda ra chiñu ka'ni ña'á na. ²⁹ Saa kuu xa'ni na Jesús. Tá ndixinu ndi'i yandika'an Ndioxi xa'a ra kundo'o ra, tasaa sinuu na ikin kuñu ra nda'a itun cruzin ya ku'un ra nduxin ra. ³⁰ Sundi Ndioxi ta sítaku ña'á ra. ³¹ Ta kua'a ni ichi ndjituvi ra nuu

nandixika xi'in ra estado Galilea tasaa ndixa'an na xi'in ra nda ñuu Jerusalén. Ta vitin xika na ikan ndítu'un na xa'a ra xi'in inka na'a.

32 'Yakan ndítu'un nde xi'in ndo tu'un va'a xa'a Jesús ya ndítaku ra ikan Ndioxi. Ta yandika'an ra xi'in xii yo xina'a, 33 ta xi'in yoo ku se'e sikua na, sixinu Ndioxi yava'a ikan, chi sítaku ra Jesús, tá káchi ya nuu tutu salmo ya uvi yataa iin ra ndika'an ndoso tu'un Ndioxi xina'a: “Yó'ō ku se'e i, kivi vitin xi'in ndi'i kivi koo i Iva un”, káchi Ndioxi xi'in ra —káchi taPablo xi'in na.

Saa ndika'an ka ra xi'in na, káchi ra saa:

34 —Xíni yo ya sítaku Ndioxi Jesús, ta nda iin kivi yavaxi küvi ka ra, ni kuñu ra tä'i, saachi saa ká'an inka ña'ñu nuu tutu salmo. Káchi Ndioxi saa: “Ta'an yava'a yandika'an i xa'a xi'in tarey David, ta'an ya ikan kua taxi i nda'a ndo”, káchi Ndioxi. 35 Ta inka ña'ñu nuu tutu Salmo ká'an ya: “Tata Ndioxi, tá ná kivi rayii, raxáchiñu nuu un, ta táxi un ta'i kuñu ra tixin ñu'ú”, káchi tu'un Ndioxi —káchi taPablo xi'in na.

Saa ndika'an ka ra xi'in na, káchi ra saa:

36 —Xíni yo ya ikan taDavid xi'in na'a, nandixiyo tiempo ndixiyo ra. Tá ku'va chituni Ndioxi, saa ikan ra xi'in na. Vani va'a ni ndixiyo ra sundi tá ndixi'i ra ta ndinduxin ra saa ndíta'i ikin kuñu ra tixin ñu'ú. 37 Sundi ikin kuñu Jesús, randítaku ikan Ndioxi, ta koo ndíta'i ya. 38 Nata'an yo, xiniñu'u ndo kundaa ini ndo ya ndixi'i Jesús xa'a yo, ta Ndioxi xáka'nu ini ra xa'a kuachi yo tixin Jesús. 39 Chi Jesús ku rakixaa suvi ndi'i chiñu ya koo ndikuchiñu na xasuvi na tixin ley yataa taMoisés. Xa'a ya ikan kua kúu mii randee ya ndikata ra kuachi yo, tatu kándixa ña'á yo. Chi tixin ley yataa taMoisés ta küchiñu yo sikaku yo mii yo. 40 Kuenda koo ndo koto kundo'o ndo ta'an yandika'an Ndioxi xi'in na'a tixin ndandika'an ndoso tu'un yu'u ra, káchi ra saa:

41 Ndó'ō tatu xáku ndaa ndo ye'e rakúu Ndioxi, ta va'a ndikanda ka ini ndo kundoo ndo; tasaa ndi'i xa'a ndo.

Chi ikan i iin yachee nuu ndo ta kúa'a ndo kandixa ndo ya.

Ni inka na'a ná ka'an xi'in ndo, ta kúa'a ndo kandixa ndo na —káchi taPablo xi'in na.

42 Tá ndi'i ndi'ka'an ra xi'in na, saa keta ra ini ve'e ñu'u xi'in ndata'an ra, kana koo nda kua'an nda. Ñaa ndi'ka'an sava naköo kúu Israel xi'in nda, ya ná ku'un tuku nda inka kivi ndikundee na, nditu'un nda xa'a suvi ya ikan xi'in na. 43 Tá ndi'i junta ikan ta kua'a ka vi naIsrael, xi'in na'a nandiki'vi ichi naIsrael, kua'a ka vi ku nandikundikun kua'an sata taPablo xi'in taBernabé. Ta ndikani nda nuu na, ká'an nda xi'in na ya ná kandixa ka na Ndioxi vitin taan, tasaa ni'i ka na yava'a nuu ra, chi va'a ni ini ra, káchi nda xi'in na.

44 Tá ndixinu una kivi ta ndixaa tuku taPablo xi'in taBernabé ve'e ñu'u ikan. Ta ndi'i mii nañuu ikan ndixaa kuni so'o tu'un Ndioxi. 45 Saa xini ndana'nu nuu naIsrael ya kua'a ni na'a ndikaya xini so'o tu'un ká'an taPablo xi'in taBernabé, ta kixaa na kú uni ini na xini ña'á na. Xaa na kana'a kini ka vi na xa'a nda, ta ká'an na süvi yandaa kua ká'an nda, káchi na. 46 Saa xaa taPablo xi'in taBernabé ká'an nda; ndinuu ini nda ká'an nda xi'in na, káchi nda saa:

—Xi'na yoo kuu yoxiniñu'u kuni so'o tu'un Ndioxi, chi yoIsrael ku yo, sundi ndó'o ta köo xi'in ndo ndiki'in ndo ya, ta yaña kúni kachi ya, köo kúni ndo koo ndo xi'in Ndioxi ndi'i saa tiempo. Ta va'a chi vitin ta sindoo nda'a nde ndó'o. Ku'un nde inka ñuu nuu ndóo na'a naköo kúu Israel; ku'un nde nditu'un nde xi'in na ikan. 47 Saachi saa íyo yandi'ka'an Iva yo xi'in nde, káchi ra saa:

Tá íyo ñu'u ye'e, saa koo ndo ñuu ivi; saa kuni inka na'a naköo kúu Israel,
chi sina'a ndo ndi'i saa nandóo ndi'i kuu ñuu ivi ndá ku'va koo ku'un na ichi yandaa nuu kaku na,
káchi Ndioxi —káchi taPablo xi'in na.

48 Tá xini so'o na'a naköo kuu Israel tu'un ndi'ka'an ra, ta kúsini ka vi na. Saa xaa na ká'an na yava'a xa'a Ndioxi. Ta na'a nandikaxin Ndioxi koo xi'in ra ndi'i saa tiempo yavaxi ta kandixa na tu'un ra. 49 Tasaa ndixita tu'un Ndioxi ndi'i ni kúu ñuu. 50 Tasaa kixaa tuku nana'nu nuu naIsrael kana'a na xa'a taPablo xi'in taBernabé. Ndi'ka'an na xi'in nachiñu tin nási'i ná inuu va'a ni tu'un, nákañu'u ley Ndioxi yataa raMoisés. Ndi'ka'an na xi'in ndi'i na ikan, sixinu na xini na ya ná kundasi na kuni na taPablo xi'in taBernabé. Ñaa ndi'kita'an ndi'i na kixaa sítixu'vi na nda, ta taxin na nda kee nda ñuu na; xi'in ya u'vi tava na nda. 51 Saa ndiyakun nda yaa chichi sata nduxan

nda, ya ná kundaa ini na ndíso na kuachi xi'in mii na, chi kundasi na tu'un Ndioxi. Saa kee nda ñuu Antioquía ikan ta ndiki'in nda kua'an nda ñuu Iconio. ⁵² Sundi na'a nakándixa Jesús ñuu Antioquía ta kúsini ka vi na, chi ndee ni íyo Tachi Ndioxi xi'in na.

TaPablo xi'in taBernabé ndixaa nda ñuu Iconio

14 ¹ Saa kuu ndixaa taPablo xi'in taBernabé ñuu Iconio, ndixaa nda ndiki'vi nda ve'e ñu'u naIsrael, ta ndika'an ndoso nda tu'un Ndioxi xa'a Jesucristo xi'in na. Saa kua'a ni ka naIsrael xi'in naköo kúu Israel kandixa yandika'an nda. ² Ta na'a naIsrael, naxiin kandixa Jesús ta ká'an kue'e ni na xa'a nandíkun Jesús nuu naköo kúu Israel, ya síndikava na ini na kúndikun ña'á na. ³ Xa'a ya ikan kua ndindoo taPablo xi'in taBernabé kua'a ka tiempo xi'in na, ta ndinuni lo'o ká'an ndoso nda tu'un Iva yo. Xa'a ya kú'vi ini ra xíni ra yoo, yakan taxí ra ndee ra nda'a nda íkan nda yatú'ún ra. Tixin yatú'ún Iva yo ikan kua, sína'a ra mii ra nuu na ya ná kundaa ini na tu'un ra kua ká'an ndoso taPablo xi'in taBernabé. ⁴ Ñaa ndjita'vi mii nañuu ikan; sava na kji'in sata taPablo xi'in taBernabé, ta sava na kji'in sata naIsrael naxiin kandixa Jesús. ⁵ Tasaa chjita'an tu'un naIsrael xi'in naköo kúu Israel; chjita'an tu'un na xi'in nachiñu ya ku'un na xanduva'a na xi'in nda ta kani ña'á na xi'in yuu. ⁶ Saa tá kundaa ini nda ya chjita'an tu'un na xanduva'a na xi'in nda, tasaa xjnu nda kua'an nda inka ñuu. Kua'an nda ñuu Listra xi'in ñuu Derbe ya kíndoo estado Licaonia. Ta kua'an ndi'i nda iin iin ñuu ya ñú'u ikan. ⁷ Ta ndi'i kúu ñuu nuu xáa nda ká'an ndoso nda tu'un va'a xa'a Jesús xi'in na'a.

Káni na yuu taPablo ñuu Listra

⁸ Saa íyo iin ra küvi kaka ñuu Listra, rako'ndo ku ra; saa káa ra ikan tá kaku ra. ⁹ Tasaa índu'u ra xíni so'o ra yaká'an taPablo. Ñaa ndjikoto va'a taPablo nuu ra, saa xjini ra ya kándixa ra ikan kuchiñu nda'a ra. ¹⁰ Tasaa ndee ka vi ndjika'an ra xi'in ra, káchi ra saa:

—Ndikundichi ndaku xi'in xa'a un —káchi ra xi'in ra.

Saa iin ndendee ndjikundichi ra kixaá ra xíka ra. ¹¹ Tá xjini nañuu ikan ya jkan taPablo, ta kixaá na ká'an na tu'un mii na, káchi na saa:

—Koto ndo yó'ó kixaa uvi ndioxi nuu yo, tá íin mii yo ivi yó'ó saa íin nda —káchi na.

12 Ta ká'an na xa'a taBernabé kúu ra ndioxi náni Jupiter. Ta taPablo ku inka ndioxi ranáni Mercurio, káchi na, chi ra ikan ku raká'an. 13 Ndixiyo iin ve'e ñu'u nuu ñuu ikan, ta ve'e ñu'u randioxi Jupiter ku ya. Tasaa keta rasutu xáchiñu ve'e ñu'u ikan kua'an ra xi'in kiti toro, ta ndiso ra ita ndikini kua'an xi'in ra xakutu ra taPablo xi'in taBernabé. Saa xaá kúni ndi'i na xaka'nu ña'á na, d na kiti taxi na nda'a nda ya kúu nda ndioxi, káchi na. 14 Ñaa tá xini nda ya íkan na, saa xaá ndí'i ni ini nda, tjin nda tikoto nda xa'nda nda. Tasaa chini nda kua'an nda tañu na, ndá'i ko'o nda, káchi nda saa:

15 —¡Tata! ¿ndachu kua íkan ndo saa? ta süvi ndioxi ku nde; ta'an mii ndo ku tu nde'le va. Xa'a ya íkan ndo saa yakan vaxi nde ndikani nde tu'un va'a xa'a Ndioxi nuu ndo, ya ná kundaa ini ndo xäto'o ka ndo inka ña'a ya koo kúu Ndioxi, ta ndiko koo ini ndo xa'a ya íkan ndo. Saa ndikundikun ndo Ndioxi randaa, ratáku, rasikua'a ndivi xi'in ñu'ú tin nduta ñu'u xi'in ndi'i ka ña'a ya íyo ñuu ivi yó'ó. 16 Xina'a taxi Ndioxi ndixika ndi'i na'a ichi kúni mii na chi koo ndikundaa va'a ini na xa'a ichi ra. 17 Vani ndi'i saa ichi sina'a ra mii ra nuu na xa'a yava'a íkan ra. Chi suvi ra síkuun savi, yakan va'a kána ña'a chí'i yo, saa táxi ra xíxi yo xi'in yakúsini yo —káchi taPablo xi'in na.

18 Kua'a ka vi yandika'an ra xi'in na ta tuvi ndioxi ndixinu ini na koo ndixa'ni na kiti ya xato'o ña'á na.

19 Tasaa ndixaa sava naIsrael nandóo ñuu Antioquía xi'in nandóo ñuu Iconio. Ndixaa na síxinu na ini nañuu Litra ikan ya ná ka'ni na taPablo. Saa ndixinu ini na, kixaá na xá'ni ña'á na xi'in yuu. Xa ndixi'i va ra, ká'án na, saa ndikuñuu ndai na ra ndixa'an na sikana na ra nda nuu ñuu. 20 Tasaa ndixaa nandíkun Jesús nuu índu'u ra; iin ndikava nduu na sata ra. Tasaa ndiki'in ra ini ra ndikoo ra kua'an tuku ra xi'in na ñuu. Ta inka kivi keta ra kua'an ra xi'in taBernabé inka ñuu yanáni Derbe.

21 Ta ndika'an ndoso nda tu'un va'a xa'a Ndioxi xi'in nañuu ikan, saa kua'a ka vi na sindoo ichi kua'an na, ta ndikundikun na Jesús. Sindi'i ikan ta keta taPablo xi'in taBernabé, kee nda ndiko koo tuku nda kua'an nda ñuu Litra xi'in ñuu Iconio tin ñuu Antioquía. 22 Tá ndiko koo nda ñuu

ikan, saa t̄axi ka nda ndee nda'a nandíkun Jesús ya ná kandixa va'a ka ña'á na xi'in ndinuu ini na. Tasaa nd̄ika'an ka taPablo xi'in na, káchi ra saa:

—Tatu kúni yo ka'nda chiñu Ndioxi nima yo ta x̄iniñu'u yo tixu'vi yo —káchi ra xi'in na.

23 Ta iin iin ñuu nuu nd̄iya'a taPablo xi'in taBernabé nd̄ikaxin nda sava naxikua'a ya kundaa chiñu na xi'in nandíkun Jesús. Ndi'i ikan ta x̄ixi su'un ndi'i na, ñaa nd̄ika'an na xa'a naxikua'a ikan xi'in Iva yo, rachee, rakáñu'u na.

**TaPablo xi'in taBernabé nd̄iko koo nda kua'an
nda ñuu Antioquía nuu kee nda**

24 Sindi'i kee taBernabé xi'in taPablo, k̄ana koo nda kua'an nda ta nd̄iya'a nda ma'ñu estado Pisidia. Tasaa nd̄ixaa nda estado Panfilia. 25 Tá kua'an nda, saa nd̄ixaa nda ñuu Perge nd̄ika'an ndoso nda tu'un Ndioxi xi'in nañuu ikan. Sindi'i ikan ta kee nda kua'an nda ñuu Atalia ya nd̄ikaa yu'u nduta ñu'u. 26 Ta ñuu ikan nd̄aa nda tunbarco kuanu'u nda ñuu Antioquía ya nd̄ikaa estado Siria. Ñuu ikan ku nuu nd̄ika'an Tachi Ndioxi xa'a nda ku'un nda xachiñu nda, tasaa nd̄ika'an nandíkun Jesús xa'a nda xi'in Ndioxi ya ná chindee ña'á ra nuu ku'un nda. Ta nd̄ixa'an nda s̄ixinu nda chiñu ra. Ta nda vitin nd̄iko koo nda nd̄ixaa nda. 27 Tá nd̄ixaa nda ñuu ikan ta s̄ikita'an ndi'i nda nakándixa Jesús. Iin nd̄ikita'an ndi'i na, tasaa nd̄itu'un ndi'i nda xi'in na xa'a ya ikan Ndioxi xi'in nda nuu nd̄ixa'an nda. Nd̄ika'an nda xi'in na ndá ku'va x̄una Ndioxi ichi nuu na'a naköo kúu Israel ya kandixa na Jesús. 28 Saa nd̄indoo taPablo xi'in taBernabé; nd̄ixiyo nda kua'a ni kivi xi'in nakándixa Jesús ndóo ñuu ikan.

Nakándixa Jesús nandóo ñuu Jerusalén xákin na junta

15 1 Suvi tiempo nd̄ixiyo taPablo xi'in taBernabé ñuu Antioquía kua, nd̄ixaa sava ndandíkun Jesús, ndakee estado Judea. Nd̄ixaa nda ñuu ikan ká'an nda xi'in nandíkun Jesús naköo kúu Israel, káchi nda saa:

—Tatu ná x̄anduvi ndo costumbre nde yand̄ika'an xii nde taMoisés ndikunuu tuni Ndioxi ndó'o, ta s̄ikaku Ndioxi ndó'o koo ndo xi'in ra —káchi nda xi'in na.

2 Tasaa k̄ixaá taPablo xi'in taBernabé ndá'i ka vi nda xi'in nda ikan, chi süvi yandaa kua sína'a nda. Ñaa nd̄ita'nda chiñu

ku'un taPablo xi'in taBernabé xi'in inka ka nandíkun Jesús. Ndjita'nda chiñu ku'un nda ñuu Jerusalén ya xanani nda ya ikan xi'in na apóstol tin naxikua'a nandíkun Jesús.

³ Saa ti'vi nandíkun Jesús nda kua'an nda ñuu Jerusalén. Tá kua'an nda ta ndiya'a nda estado Fenicia xi'in estado Samaria. Iin iin ñuu ikan ndiya'a nda ndítu'un nda xi'in nandíkun Jesús ndá ku'va síndoo naköö kúu Israel ichi kua'an na ta ndíkundikun na ichi Ndioxi. Saa kúsini ka vi na ikan xa'a yaxini so'lo na ndjika'an nda xi'in na.

⁴ Ñaa ndixaa taPablo xi'in taBernabé tin nakua'an xi'in nda. Ndixaa na ñuu Jerusalén, ta ndi'i nandíkun Jesús xi'in nda apóstol tin naxikua'a ve'e ñu'u va'a ka vi ndjikuiso ña'á na. Ta ndjitu'un ndi'i taPablo xi'in na ya ikan Ndioxi xi'in nda nuu ndixa'an nda xanduvi nda chiñu ra. ⁵ Tasaa ndóo sava ndafariseo ndandíkun Jesús ta ndikundita nda ikan ká'an nda, káchi nda saa:

—Na'a naköö kúu Israel ta xiniñu'u na kuu mii na tuni Ndioxi, saa xiniñu'u na ikan na ndi'i yandjika'an Ndioxi taja taMoisés xina'a. Tatu ná ikan na ndi'i ya ikan, ta küvi ki'vi na xi'in yo —káchi nda.

⁶ Saa ndikita'an nda apóstol xi'in naxikua'a, xaá xánani va'a na ndá ku'va íyo xa'a ya ikan. ⁷ Na'a ka vi ndjitu'un ta'an na, ñaa ndikundichi taPedro xaá ra ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Ndó'o nata'an yo, xa xini mii ndo ndá ku'va ndjixaxin Ndioxi ye'e nditu'un i tu'un ra xi'in na'a naköö kúu Israel ya kundaa ini na kandixa na ndá ku'va sikaku Ndioxi na tixin Jesús. ⁸ Ta Ndioxi ku ra xini ndi'i ya íyo nima ivi, ta iin káchi taxira Tachi ra nda'a yo nakúu Israel xi'in naköö kúu Israel. Tixin ya ikan Ndioxi ikan kua sina'a ra yoo ya ndjiki'in va'a ra naköö kúu Israel. ⁹ Ta süvi indaa yoo kú'vi ini Ndioxi xini ra, kú'vi tu ini ra xini ra naköö kúu Israel va. Tá ndíkata ra yoo, saa ndíkata tu ra na ikan va xa'a kuachi na tá xaá na kándixa na Jesús. ¹⁰ Ta ¿ndachu xito ndoso ndo Ndioxi ká'an ndo xanduvi ndi'i naköö kúu Israel ley yataja taMoisés? Tá káa iin yavee, saa káa yakúni ndo sikuiso ndo na, chi ni mii yo ta köo kúchiñu yo xasuvi yo yataja taMoisés; ni xii sikua yo ta köo ndjikuchiñu xasuvi na ya. ¿Ta ndachu ká'an ndó'o xasuvi naköö kuu Israel ya? ¹¹ Chi yoo xini yo tatu kándixa yo Jesús, tasaa síkaku Ndioxi yoo chi ka'nu ni ini ra, yakan síkaku uun ra yoo

tixin Tata yo Jesús. Tasaa tu na ikan va, síkaku uun tu ra na ikan va tá kándixa na Tata yo Jesús —káchi taPedro xi'in na.

12 Ñaa va'a ka kutaxin yu'u na, ta xaá na xíni so'o na yaká'an taPablo xi'in taBernabé. Ndítu'un nda xi'in na xa'a yatú'ún ìkan Ndioxi tixin nda tá ndíxa'an nda ndíka'an ndoso nda tu'un ra xi'in na'a naköo kúu Israel. 13 Tá sindi'i nda ikan ndíka'an nda, tasaa kíxaá inka taJacobo ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Nata'an yo, kuni so'o ndo ná ka'an i xi'in ndo. 14 Xa xíni so'o yo yandíka'an taSimón Pedro xi'in yo, ndá ku'va kíxaá íkan Ndioxi yava'a xi'in na'a naköo kúu Israel, chi Ndioxi ta ndíkaxin tu ra sava na ikan va ya kundikun ña'á na. 15 Tu'un yandíka'an ra xi'in yo ta iin káchi ká'an ya xi'in yataa ndandíka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a, chi yandíka'an Ndioxi káchi ya saa:

16 Vaxi tiempo ta iin kivi ndiko koo i,
ndasa xaa tuku i ku'va xato'o na ye'e tá tiempo
taDavid, saachi va'a ni xato'o na ye'e; ta sindi'i
síndoo nda'a na yaxato'o na ye'e.

Sundi tá ná ndíko koo i, tasaa kixaá tuku na ivi
xato'o na ye'e tá ìkan na ndíxiyo xina'a.

17 Saa ikan i ya ná xato'o tu na'a naköo kúu Israel va
ye'e.

Ndi'i nandíkaxin i, tá ná kuni so'o na tu'un xa'a i ta
kundikun na ye'e, xato'o na ye'e.

18 'So'va káchi Iva yo, ndíka'an ra xa'a yayó'ó xina'a
—káchi taJacobo xi'in na.

19 Saa ndíka'an ka ra xi'in na, káchi ra saa:

—Xíni so'o ndo unkua ndíka'an Ndioxi xina'a, tasaa tu ye'e
va ká'an i xi'in ndo: Köo xíniñu'u ka yo sindi'i yo ini naköo
kúu Israel, nasíndoo ichi ndíxika na, ta ndíkundikun na Jesús.
20 Kä'an ka yo xi'in na ya xíniñu'u na xasuvi na ley yatáa
taMoisés. Va'a ná taa yo iin tutu ku'un nda'a na nuu ka'an yo
xi'in na unkua xíniñu'u na xasuvi na. Ka'an yo xi'in na, v'a
kuxi na ña'a yatáxi na'a nda'a na'na yaká'an na kúu Ndioxi.
Ta ni iin yási'i ta v'a kusun yá xi'in iin taa tatu süvi ii yá ku
ra, ni iin taa ta küvi kusun ra xi'in iin ña'á tatu süvi yási'i ra
ku yá. Ni níj kiti küvi kuxi na. Ta ni kiti kó'ni na sukun küvi
kuxi na, chi kuandee níj ini ri. Kachi yo xi'in tutu ti'vi yo
ku'un nda'a naköo kúu Israel. 21 Saa ka'an yo xi'in na chi xa

kua'a ni na xíni unkua ká'an ley yataa taMoisés, saachi xina'a vi íyo ya ikan, ká'vi na ya ve'e ñu'u yoIsrael ndi'i saa kivi yii ya ndíkundee yo —káchi taJacobó xi'in na.

22 Saa ndíkani ini nda apóstol xi'in naxikua'a tin ndi'i ka nandíkun Jesús, ndíkani ini na ndíkaxin na ndata'an na ya ku'un nda xi'in taPablo tin taBernabé ndaka nda tutu ikan nda'a naköo kúu Israel, nandóo ñuu Antioquía xi'in nandóo estado Siria tin nandóo estado Cilicia. Ta ndandíkaxin na ikan ku taJudas, taká'an na xi'in Barsabás, xi'in inka ranáni Silas. Ta kúu mii nda ikan chiñu ndee nuu nakándixa Jesús. 23 Ta tutu yatí'vi na kua'an xi'in nda ikan káchi ya saa:

“Nde'e apóstol xi'in naxikua'a tin ndi'i ka nata'an yo nandíkun Jesús chíndee ni nde ndó'ᵒ nata'an yo, ndó'ᵒ kōo kúu Israel, ndó'ᵒ ndóo ñuu Antioquía xi'in ndó'ᵒ ndóo estado Siria tin estado Cilicia. 24 Kúndaa ini nde xa'a sava ndata'an nde ndóo ñuu Jerusalén yó'ó ya ndíxa'an nda ké'e nda ndó'ᵒ, sáka nda ini ndo, ká'an nda xi'in ndo ya xíniñu'u ndo ndikunuu tuni Ndioxi ndó'ᵒ, ta xasuvi ndo ley yataa taMoisés, káchi nda xi'in ndo. Ta kúni nde kúndaa ini ndo, chi nde'e ta kōo ndítaxi nde ichi nda'a nda xaa nda ka'an nda xi'in ndo. 25 Xa'a yaña kua ndíkita'an nde ndítu'un ta'an nde xa'a yandíka'an nda xi'in ndo. Ta ndíkani ini nde ti'vi nde sava ndata'an nde xaa nda xi'in taPablo tin taBernabé, ta ndayó'ᵒ va'a ni íta'an nda xi'in nde. 26 Ta uvi saa nda ndítaxi ndi'i nda mii nda ya xáchiñu nda nuu Tata yo Jesucristo, nda ya kuvi nda xa'a ra xá'a ndee ini nda. 27 Ta tí'vi tu nde taJudas xi'in taSilas xaa nda nuu ndo. Ñaa ka'an nda xi'in ndo, ndíkani nda nuu ndó tá ku'va ká'an tutu yó'ᵒ. 28 Iin yu'u ndíxiyo nde xi'in Tachi Ndioxi ya síkuiso vee nde ndó'ᵒ xi'in inka ka chiñu. Ta iin yu'u ndíxiyo nde ndíka'an nde ndisaa yayó'ᵒ kua xíniñu'u ndo xasuvi ndo: 29 kúxi ndo ña'a yatáxi na nda'a na'na yaká'an na kúu Ndioxi. Ni nǐí kiti kúxi ndo. Ni ri kó'ni na sukun kúxi ndo, chi kuandee nǐí ini ri. Ta ni kúsun ndo xi'in iin ña'á tatu súvi yási'i ndo ku yá, ta ni iin ña'á ná kúsun yá xi'in iin taa tatu súvi ii yá ku ra. Tá xasuvi ndi'i ndo yayó'ᵒ ta va'a ni íkan ndo. Yayó'ᵒ ku ndi'i yaká'an nde xi'in ndo”, káchi na apóstol xi'in tutu ikan.

30 Saa kee taPablo xi'in taBernabé tin inka ka nda, kee nda kua'an nda xi'in tutu nuu naköo kuu Israel, nandóo ñuu Antioquía. Tá ndíxaa nda xi'in ya ta xákin nda iin junta nuu ndíkita'an ndi'i nave'e ñu'u ya ka'vi na tutu ikan. 31 Saa ka'vi

na ya. Tá ndi'i xini so'o na yaká'an ya ta kusini ka vi na xi'in tu'un yaká'an ya. ³² Ta taJudas xi'in taSilas ku nda ká'an tu'un yaká'an Tachi Ndioxi xi'in nda. Yakan va'a ndika'an nda xi'in na sındiko nda ini na, ta va'a ka vi kuni na xi'in tu'un yandika'an nda; kúsinu ka vi na. ³³ Ta ndandixa'an xi'in tutu ikan ndindoo nda ndixiyo nda uvi ndaá kivi xi'in na. Sindi'i, saa ndiko koo tuku nda kuanu'u nda nuu kee nda. Ndai ña'á nandíkun Jesús, káchi na saa:

—Ndioxi ná ku'un xi'in ndo —káchi na xi'in nda.

³⁴ Sundi taSilas ta ndindoo ra ñuu ikan. ³⁵ Saa tu taPablo va xi'in taBernabé, ndindoo nda ñuu Antioquía. Sína'a nda na tu'un Ndioxi, ta ká'an ndoso nda tu'un xa'a Iva yo xi'in na'a. Tasaa kua'a ni tu inka ndandíkun Jesús xíka sína'a tu'un Iva yo.

Ichi uvi kee tuku taPablo kua'an ra ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi

³⁶ Saa kuu ndiya'a sava kivi ta ndika'an taPablo xi'in taBernabé káchi ra saa:

—Ná ko'yo ñuu nuu ndixa'an yo ndika'an ndoso yo tu'un Iva yo, ko'yo koto yo an ndoo va'a nata'an yo nandíkun Iva yo —káchi ra.

³⁷ Saa kúni taBernabé ku'un tuku taJuan Marco xi'in nda. ³⁸ Ta koo ndixiin taPablo ku'un ra ikan xi'in nda, chi tá ndixa'an nunuu nda ta ndixa'an ra xi'in nda, saa k'i'in ña'a ra sındoo ra ñuu Panfilia ta ndiko koo ra kuanu'u ra. ³⁹ Xa'a taJuan Marco ikan ta kixaa káni ta'an nda xi'in tu'un, ta koo ndikuchiñu xinu tu'un nda. Ñaa va'a ka ta'vi ta'an nda. TaBernabé xi'in taJuan Marco ndaa nda itun barco kua'an nda isla Chipre. ⁴⁰ Ta inka taPablo ndikaxin ra taSilas kua'an xi'in ra. Saa ndika'an nandíkun Jesús xi'in nda káchi na saa:

—Ndioxi ná ku'un xi'in ndo, ta ná chikaa ra yava'a ndó'o nuu ku'un ndo —káchi na xi'in nda.

Saa kana koo nda kua'an nda. ⁴¹ Ndiya'a nda estado Siria xi'in estado Cilicia. Ndiya'a nda ndika'an nda xi'in nandíkun Jesús ndoo ikan ya ndinuu ini na ná kandixa ka na ra.

Kúni taPablo ku'un taTimoteo xi'in nda

16 ¹ Ndixaa taPablo xi'in taSilas ñuu Derbe xi'in ñuu Listra. Ikan ndita'an nda iin rakándixa Jesús, nání ra Timoteo, se'e iin yáIsrael yákándixa Jesús ku ra, ta iva ra ku ragriego. ² Ta va'a ni ká'an ndi'i nandíkun Jesús ndoo ñuu

Listra xi'in ñuu Iconio xa'a taTimoteo. ³ Saa kúni taPablo ku'un taTimoteo xi'in nda. Ñaa xa'nda ra chiñu ya ná ndikunuu tuni Ndioxi ra tákua ná ndiki'in va'a naIsrael ra ñuu nuu ku'un ra xi'in nda, chi xíni na ya tagriego ndixiyo iva ra. Tá ndi'i kixaa suvi ra ya ikan, tasaa ndiki'in ra kua'an ra xi'in nda. ⁴ Yá'a nda iin iin ñuu ká'an nda xi'in naköo kúu Israel, nandíkun Jesús. Ndítu'un nda xi'in na xa'a yandíka'an nda apóstol tin naxikua'a ndóo ñuu Jerusalén; ká'an nda xi'in na ndá ña'a kua xíniñu'u na xasuvi na. ⁵ Ta ndúndee ka nakándixa Jesús ndíkundikun na ichi ra, xá'nu ka na tixin ndee ra. Saa ndúkua'a ka nandíkundikun ichi ra iin iin kivi.

Yaku nuu sítuvi ya nuu taPablo ñuu Macedonia

⁶ Saa kuu kee taPablo kua'an ra xi'in ndata'an ra ta ndiya'a nda estado Frigia xi'in estado Galacia, chi köo ndixiin Tachi Ndioxi taxi ya nditu'un nda tu'un Ndioxi xi'in na'a nandóo estado Asia. ⁷ Saa ndixaa nda nuu ndíkita'an estado Misia xi'in estado Bitinia. Ndixaa nda kúni nda ku'un nda ñuu yañú'u estado Bitinia, ta köo ndixiin tuku Tachi Ndioxi taxi ya ku'un nda. ⁸ Yakan ndiya'a nda estado Misia, ta ndiki'in nda kua'an nda ñuu Troas yandíkaa yu'u nduta ñu'u. ⁹ Ta ñuu ya ndixaa nda, saa ndixani taPablo, xini ra iin ra estado Macedonia ndíchi ra nuu ra xáku nda'vi ra ká'an ra xi'in ra, káchi ra saa: “Ikan ndo yamani, ya'a ndo ñuu nde chindee ndo nde'e”, káchi ra ikan xi'in ra, túvi ra ndixani ra. ¹⁰ Tá ndi'i ndixani ra ta ndikun saa xaa nduvi nde ña'a nde, ta ndiki'in nde kua'an nde. Tasaa taPablo xi'in ndata'an ra tin ye'e, Lucas, ndiki'in nde kua'an nde estado Macedonia, chi ndikani ini nde Ndioxi ku ra kúni ku'un nde ka'an ndoso nde tu'un va'a xa'a Jesús xi'in nañuu ikan.

Chikaa na taPablo xi'in taSilas ve'e kaa ñuu Filipos

¹¹ Saa kee nde ñuu Troas ta ndiki'in nde kua'an ndaku nde xi'in barco nda isla Samotracia, ta inka kivi ndixaa nde ñuu Neápolis. ¹² Ta ikan nuu nde barco. Ñaa kee nde kua'an nde ñuu Filipos ya ndíkun ndaa Roma. Ñuu ikan ku iin ñuu ka'nu ni kíndoo estado Macedonia. Ta uvi uni kivi ndixiyo nde ñuu ikan, tasaa kee nde kua'an nde. ¹³ Ta iin kivi ndíkundee naIsrael kee nde kua'an nde nuu ñuu nuu yá'a ita, nuu ndíkita'an naIsrael ká'an na xi'in Ndioxi. Saa ndixaa nde ndíkundoo nde ikan, ta ndíkita'an nde xi'in sava nási'i nándíkita'an ikan. Ñaa xaá nde

ká'an nde tu'un va'a xa'a Jesús xi'in ná. 14 Ta iin yá ta'an ná ikan náni Lidia kée yá ñuu Tiatira, saa kúu mii yá chiñu xíko yá tela; ta yava'a ni ku ya xíko yá; ndakua kua'a tuun yaxíko yá. Ta káñu'u ni yá ikan Ndioxi. Saa xíni so'o ni yá yaká'an taPablo, ta chíndee Iva yo yá xuna yá nima yá nuu tu'un ra. 15 Tasaá s̄ikuchi ndata'an taPablo yá Lidia xi'in ndi'i nave'e yá. Ñaa nd̄ika'an yá xi'in nde, káchi yá saa:

—Tatu kándixa ndo ndinuu ini i nd̄ikundikun i Jesús, ta na'a ndo ko'yo ve'e i kundoo ndo —káchi yá xi'in nde.

Ndinuni lo'o nd̄ika'an yá xi'in nde, ndakua s̄ixinu yá ini nde, saa nd̄iki'in nde kua'an nde xi'in yá.

16 Saa kee tuku nde kua'an nde inka kivi nuu ká'an na xi'in Ndioxi. Ñaa nd̄ikita'an nde xi'in iin yálo'o, yákúu mii tachi nduva'a, ta s̄ata ña'á xito'o yá xáchiñu yá nuu na. Ta kua'a ka vi xu'un táva na xi'in yá xa'a yandáku yá. 17 Saa nd̄ikundikun yá sata nde ta k̄ixaá yá ndá'i ko'o yá, káchi yá saa:

—Ndaxáchiñu nuu Ndioxi, tachee, taka'nu ku ndayó'ó, ta nd̄itu'un nda xi'in ndo ndá ku'va sikaku Ndioxi ndó'o —káchi yá xi'in na.

18 Kua'a ka vi kivi íkan yá saa xi'in nde. Ñaa k̄ixaá sáa taPablo xi'in yá ta nd̄iko koo ra nd̄ika'an ra xi'in tachi nduva'a kúu mii yá, káchi ra saa:

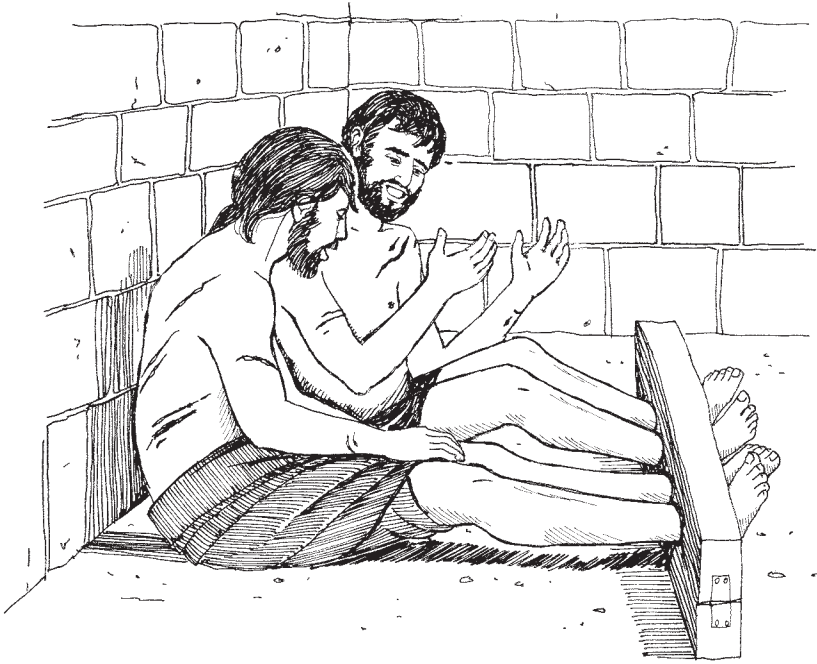
—Xi'in ndee Jesucristo ká'an i xi'in un, kē'e ka un yá —káchi ra xi'in ya.

Tasaá ndikun s̄indoo ña'á ya.

19 Saa tá x̄ini xito'o yá ya kōo kúchiñu ka yá tava yá xu'un nuu na, ñaa nd̄isaa na xi'in taPablo tin taSilas. Saa t̄jin na nda kua'an nda xi'in na ve'e chiñu nuu ndóo nachiñu. 20 Ikan x̄aá na táxi na kuachi xa'a nda nda'a nachiñu, káchi na saa:

—Taa ndaIsrael ku ndayó'ó ta x̄ika nda táa sii nda nata'an yo naRoma ya ná kundikun na ichi nda. 21 Ta k̄uvi kandixa yo yaká'an nda, saachi siin ichi kúu va yakándixa yoo nand̄ikun ndaa Roma, süvi iin káchi íkan yo —káchi na ikan xi'in nachiñu.

22 Ñaa iin nd̄itavi ndi'i na sata nda, ta x̄a'nda nachiñu chiñu ya tava na toto nda, tasaá kani na nda xi'in itun. 23 Nd̄inuni lo'o k̄ani ña'á na, sindi'i k̄i'in na nda t̄aan na ve'e kaa, ta nd̄ita'nda chiñu nuu ra kumindante ya ná kundaa ni ña'á ra. 24 Saa tá nd̄ita'nda chiñu nuu ra kumindante ta k̄i'in ra nda t̄aan ra nda maa. T̄jin ra xa'a uvi saa nda t̄aan ra yavi ini itun; tun íyo mii ve'e kaa ikan.

25 Ta sava ñúu k̄ixaá taPablo xi'in taSilas ká'an nda xi'in Ndioxi ta xíta nda yaa nuu ra. Saa xíni so'lo inka nañú'u ve'e kaa ikan ndóo na. 26 Ta iin k̄uu so'va k̄ixaá táan, ndá kásun kúu. Ñaa iin nd̄indata ndi'i xa'a ve'e kaa. Saa nd̄ixuna ndi'i ye'e, ta nd̄indaxin ndi'i kaa nú'ni xa'a ndañú'u ve'e kaa ikan. 27 Saa nd̄ikaxin ini takumindante ikan, ta x̄ini ra nd̄ixuna ndi'i ye'e ve'e kaa. Ñaa t̄in ra cuchillo ya ka'ni ra mii ra, saachi vasana k̄ana koo ndi'i nda, ká'án ra. 28 Saa nd̄ika'an taPablo xi'in ra, ndee ka vi nd̄ika'an ra, káchi ra saa:

—Ká'ni un mii un chi yó'ó ñú'u ndi'i va nde —káchi ra xi'in ra.

29 Ñaa nd̄uku ra ñu'u ta xínu ra nd̄iki'vi ra ini ve'e kaa. Í'vi ka vi ra ndakua k̄isi ña'á ya, nd̄iki'vi ra s̄ikusiti ra nuu taPablo xi'in taSilas. 30 Saa t̄ava ra nda ta nd̄indakan tu'un ña'á ra, káchi ra saa:

—Tata, ka'an ndo xi'in i unkua x̄iniñu'u i ikan i ya kuchiñu i kaku i —káchi ra xi'in nda.

31 Saa nd̄ikuiin taPablo ká'an ra:

—X̄iniñu'u un kandixa un Tata yo Jesucristo, saa kuchiñu un kaku un, tasaa tu nave'e va un —káchi ra xi'in ra.

32 Saa ndjika'an nda tu'un xa'a Jesús xi'in ra, saa tu ndi'i nave'e va ra. 33 Ta mii ñúu saa ndjıkata ndi'i ra ña'ñu nda nuu tjkue'e. Saa chichi ra tixin ndee Jesús, saa tu nave'e va ra. 34 Sindi'i ndjıkuiso ra nda ndjıxaa nda xıxi nda ve'e ra, ta kúsinı ka vi ra, saa tu nave'e va ra. Kúsinı ni na xa'a ya ndjıkundikun na Ndioxi.

35 Saa ndjıtuvi na'a tı'vi nachiñu chiñu kua'an xi'in napolicía nuu rakumindante, ya ná saña ra nda kee nda ku'un nda.

36 Saa ndjika'an ra xi'in taPablo tin taSilas, káchi ra saa:

—Ndjika'an nachiñu xi'in i tava i ndó'ɔ ku'un ndo. Ta va'a kee ndo ku'un ndo —káchi ra xi'in nda.

37 Saa ndjıkuiin taPablo ká'an ra xi'in napolicía, káchi ra saa:

—Küvi ikan nde saa, chi koo ndjıkixaa ndaa na kuachi xi'in nde. Ndiya'a na nuu ley yaká'an küvi sitixu'vi yo na'a nandıkun ndaa ñuu Roma tatu tä'an ku'un na nuu juez kunani kuachi na. Ta nde'e ñuu Roma ndıkun ndaa tu nde'e va. ¿Ta ndachu kani ni na nde'e nuu chútu na'a, tasaa tjan na nde'e ve'e kaa? Ta vitin kúni na saña se'e na nde ku'un nde. Sundi nde'e ta kü'un nde, ndakua ná kixi mii na tava na nde'e, saa kana koo nde ku'un nde —káchi taPablo xi'in napolicía ikan.

38 Saa ndjiko koo napolicía ikan ndjıtu'un na xi'in nachiñu yandjika'an taPablo. Ta ndjındi'vi ka vi nachiñu, chi kunda ini na ya ndıkun ndaa nda ñuu Roma. 39 Saa ndjıxa'an nachiñu ikan ndjıxikan na yamani nuu taPablo xi'in taSilas. Ñaa ndjıxikan na yamani nuu nda ya ná kee nda ñuu ikan. 40 Saa tá kee nda ve'e kaa ta ndjıxa'an nda ve'e yáLidia yá íyo mi ñuu ikan. Ta ikan ndjıkita'an ndi'i nandıkun Jesús ndóo na. Ñaa ndjika'an nda xi'in na ndjıxa'a ka nda ndee xi'in na. Saa kana koo nda kua'an nda.

Yaku ñuu Tesalónica

17 1 Ñaa ndiya'a nda ñuu Anfípolis tin ndiya'a nda ñuu Apolonia, saa ndjıxaa nda ñuu Tesalónica nuu íyo iin ve'e ñu'u naIsrael. 2 Tasaa tında kivi ya ndıkundee naIsrael, ta kee taPablo kua'an ra ve'e ñu'u sína'a ra na tu'un Ndioxi chi saa ini ra. Uni semana įkan ra saa. 3 Ta sína'a ra na káchi ra saa xi'in na:

—Tu'un Ndioxi yataa ndandjika'an ndoso tu'un ra xina'a ká'an ya xa'a rakúu Cristo, taa raxındatun yo, ratı'vi Ndioxi kixi sikaku yoo. Ta xiniñu'u ra ndo'o ni ra, saa kuvi ra, ta

sindi'i nditaku ra, káchi tu'un Ndioxi. Ta Jesús ku rakúu Cristo, taa raká'an tu'un Ndioxi xa'a. Ta suvi xa'a ra ikan kua ká'an i xi'in ndo vitin —káchi taPablo xi'in na.

4 Ta sava naIsrael ndĩnuu ni ini na kándixa na yaká'an taPablo xi'in na. Ñaa ndĩkita'an na xi'in taPablo tin taSilas. Ta kua'a ni tu nagriego, nakáñu'u Ndioxi va, kándixa Jesús. Saa kua'a ni tu nákuika kándixa yaká'an taPablo, ta ndĩkundikun ná Jesús. 5 Xa'a ya ikan kua ndĩsaa sava nana'nu nuu naIsrael, naköo xĩin kándixa Jesús. Saa xāá kú uni ini na xĩni na taPablo xi'in taSilas. Ñaa ndĩkaya na ndataa, nda iku ini, ndaxuxan, ndaköo chiñu ikan, ta kixaa'á nda síkaku nda kuachi xi'in nañuu ikan. Iin ndĩkatin nda sata ve'e taJasón ndúku nda taPablo xi'in taSilas. Ndúku ña'a nda yataxi ña'a nda nda'a nañuu.

6 Ta koo taPablo ni taSilas ndĩta'an nda; ñaa ndĩki'in nda taJasón xi'in inka nandĩkun Jesús. Ndĩkuiso nda na ikan kua'an xi'in nda nuu nachiñu, ta ndá'i ko'lo nda káchi nda saa:

—Ndayó'ó ku ndasíkaku kuachi xi'in ndi'i kuu nañuu ivi, ta ndayó'ó kixaa nda vitin. 7 TaJasón ku randĩkuiso va'a nda ve'e ra. Ta contra tarey ka'nu kua'an nda, chi ká'an nda: “Íyo inka rey ranáni Jesús” —káchi nda ikan xi'in nachiñu.

8 Xi'in tu'un ikan ta sĩaa nda nachiñu xi'in inka na'a. Saa ndĩsaa ni ndi'i na. 9 Ñaa chā'vi taJasón fianza xi'in inka ka ndandĩkun Jesús ta ndĩsaña nda kãna koo nda kua'an nda.

Ndixaa taPablo ñuu Berea xi'in taSilas

10 Saa ndikun tava ñuu nandĩkun Jesús taPablo xi'in taSilas; tava na nda kua'an nda ñuu Berea. Tá ndixaa so'va nda, ta ndĩki'vi nda ini ve'e ñu'u naIsrael ya ín mi ñuu ikan. 11 Yii va ini nañuu Berea ikan nuu nañuu Tesalónica, chi va'a ni ka va ndĩki'in na ikan tu'un Ndioxi yaká'an taPablo xi'in na. Ndi'i saa kivi síkua'a na tu'un Ndioxi ya kundaa va'a ka ini na an yandixa kua ká'an taPablo xi'in na. 12 Ta kua'a ka vi naIsrael xi'in nagriego kándixa Jesús xa'a yaká'an taPablo xi'in na. Kándixa tu nákuika va saa tu ndataa va. 13 Tá kundaa ini naIsrael, nandóo ñuu Tesalónica, ya ndixaa taPablo ká'an ndoso ra tu'un Ndioxi ñuu Berea; tasaa kee na kua'an na ñuu ikan. Ndixaa na xāá na síkaku na kuachi. 14 Ta kama ka vi tĩ'vi nandĩkun Jesús taPablo kee ra kua'an ra inka ña'ñu chí nuu ndíkaa nduta ñu'u. Ta ndĩndoo taSilas xi'in taTimoteo ñuu Berea ikan. 15 Ta nakua'an xi'in taPablo ndixaa na xi'in

ra nda ñuu Atenas; ikan s̄indoo na ra, saa nd̄iiko koo na. Ñaa nd̄iika'an ra xi'in na káchi ra saa:

—Ka'an ndo xi'in taSilas xi'in taTimoteo; kama ni ná kixi nda kachi ndo xi'in nda —káchi ra xi'in chiñu kua'an nuu nda.

Nd̄iika'an ndoso taPablo tu'un Ndioxi ñuu Atenas

16 Tá íyo taPablo ñuu Atenas ndátun ra kixaa taSilas xi'in taTimoteo, saa k̄uchi'ña ni ini ra, chi x̄ini ra kua'a ni ndioxi yasíkua'a mii na kándixa na. 17 Xa'a ya ikan kua ká'an ni ra xi'in nandíkita'an ini ve'e ñu'u naIsrael, ká'an ra xi'in naIsrael tin ndi'i ka nakáñu'u Ndioxi. Ta ndi'i saa kivi kua'an ra zócalo ká'an ra xi'in na'a naxíka ikan. 18 Ta sava naxíka ikan kua'an ichi yasína'a na epicúreos, ta sava na kua'an ichi yasína'a na estoicos. K̄ixaá na ikan ká'an na xa'a ra, káchi na saa:

—Ká'an ka vi ra, ta ¿unkua ká'an ví ra?, ni koo kúndaa ini yo —káchi na.

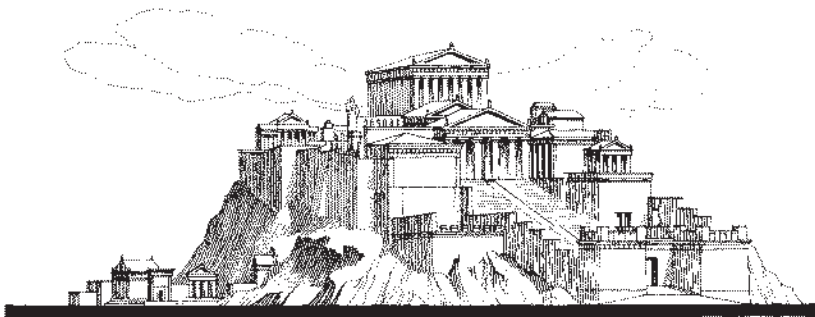
Ta inka na ká'an:

—Raxíka ká'an ndoso xa'a inka ndioxi va kuu ra —káchi na.

Saa káchi na chi x̄ini so'o na ká'an ra tu'un va'a xa'a Jesús ta ká'an ra xi'in na ya nd̄itaku Jesús. 19 Saa nd̄iki'in na ra kua'an xi'in na iin ña'ñu náni Areópago nuu nd̄íkita'an nachiñu, ta iin ch̄utu ndaa na'a ikan. Saa nd̄iika'an nachiñu xi'in ra, káchi na saa:

—Nditu'un lo'o ka xi'in nde unkua ká'an un xa'a. 20 Koo x̄ini nde unkua ká'an un xa'a, ta kúni nde kundaa ini nde unkua kúni ka'an yaká'an un —káchi na xi'in ra.

21 Ká'an na saa xi'in ra chi ndi'i nandóo ñuu Atenas xi'in na'a nakixaa íyo ñuu na, ta koo ka ya nd̄i'i ini na xa'a; ndá ka yaxaa íyo ta iin kátin na x̄ini so'o na.

22 Saa ndikundichi ra nuu Areópago ikan, ká'an ra xi'in na káchi ra saa:

—Nata'an yo ñuu Atenas, kúndaa ini i íyo yato'o ndo, chi xini i kua'a ni ndioxi kándixa ndo. 23 Tá ndixika i xító nde'e i ñuu ndo, ta xini i kua'a ni ndioxi síkua'a ndo xáto'o ndo. Xini tu i iin nama nuu ndóso tu'un káchi ya saa: “Yó'ó xáto'o yo Ndioxi raköo xini yo.” Ta suvi xa'a Ndioxi ra káñu'u ndo, ra köo xini ndo, suvi xa'a raña kua ká'an i xi'in ndo vitin.

24 'Suvi Ndioxi ikan ku rasikua'a ñuu ivi xi'in ndi'i ka ña'a ya íyo ñuu ivi yó'ó. Ta suvi mii ra ku raxá'nda chiñu nuu ndi'i ya íyo nuu ndivi xi'in ya íyo ñuu ivi yó'ó. Ta köo íyo ra ve'e ñu'u yasíkua'a na ivi. 25 Ta ni ña'a köo xiniñu'u na'a taxi na nda'a ra, chi suvi mii ra ku rasikua'a ndi'i va ya. Ta síni'i ra tachi nuu yo tasaa táxi ra ndee ya táku yo, saa táxi ndi'i ra ña'a xiniñu'u yo nda'a yo.

26 'Mii Ndioxi ikan ku rasikua'a taa nuu, saa kuu nuu xikoo taa nuu xi'in se'e ra tin se'e ñani ra ta tixin na ikan kaku tu yo va. Ñaa xikoo ndi'i yo ñuu ivi yó'ó. Ta chituni Ndioxi ya koo yo ndi'i kuu ñuu ivi, ñaa chituni ra ndá ña'ñu ku nuu koo iin iin yo ta ndisaa kuiya koo yo ñuu ivi yó'ó. 27 Saa ikan Ndioxi chi kúni ra ná nduku yo ra, chi köo u'vi ni'i yo ra tatu nduku yo ra, chi köo íyo xika ra; yati ni va íyo ra nuu íyo iin iin yo. 28 Chi suvi ra táxi ndee nda'a yo ya táku yo, xi'in ndee ra kánda yo xíka yo, ta xi'in ndee ra táku yo íyo yo. Saa ká'an tu sava nata'an mii va ndo, na xini taa yaa, káchi na saa: “Se'e Ndioxi kúu yo”, káchi na. 29 Tatu se'e Ndioxi ku yo ta köo xiniñu'u yo ndikani ini yo ya káa Ndioxi tá káa iin ña'a yasíkua'a na xi'in kaa an xi'in yuu an xi'in itun. 30 Xina'a ta köo ndixaa ndikuu Ndioxi xi'in na'a naköo ndikundaa ini xa'a ra. Sundi vitin ta xá'nda chiñu ra nuu ndi'i kuu nañuu ivi ya ná ndiko koo ini na, sindoo na ichi v'a kua'an na, saa kuchiñu na ki'vi na ichi ndaa. 31 Chi Ndioxi ta chituni ra ti'vi ra iin taa kixi ra ñuu ivi yó'ó ya kixaa nani ra kuachi xi'in ndi'i nañuu ivi, ta xi'in yandaa ikan ra ya. Xa'a ya sitaku Ndioxi Jesús, ikan ku nuu sína'a ra yoo ya suvi Jesús ku ra kixaa nani kuachi yo xi'in yandaa —káchi taPablo xi'in na.

32 Saa tá xini so'o na yandika'an ra ndítaku nandii, tasaa kixaa sava na xáku ndaa ña'á na, ta inka na káchi saa:

—Va'a kuá'an, nda inka kixi un saa kuni so'o ka nde yaká'an un —káchi na xi'in ra.

33 Saa s̄indoo ra na ta k̄eta ra kua'an ra. 34 Ñaa nd̄ikundikun sava nandóo xi'in nachiñu ikan kua'an na sata taPablo, ta k̄ixaá na kándixa na Jesús. Iin rand̄ikundikun Jesús ku ranáni Dionisio ta rakúu mii chiñu nuu nañuu Atenas ikan ku ra. Inka yánáni Dámaris k̄ixaá kándixa Jesús xi'in inka ka na'a.

Nd̄ixaa taPablo ñuu Corinto

18 1 Sindi'i ikan k̄ee taPablo ñuu Atenas ta nd̄iki'in ra kua'an ra chí ñuu Corinto. 2 Ñuu Corinto ikan nd̄ikita'an ra xi'in iin ranáni Aquila, ta raIsrael ku ra. Xina'a k̄aku ra ñuu Ponto, ta nd̄ixaa ra íyo ra ñuu Roma. Saa k̄uu iin ichi xa'nda tarey Claudio chiñu ya kee ndi'i naIsrael ndóo ñuu Roma ikan. Xa'a ya ikan kua k̄eta taAquila xi'in yási'i ra yáPriscila ñuu ikan, ta sikan uvi ndaa yoo nd̄ixaa na ndóo na ñuu Corinto. Saa k̄ee taPablo nd̄ixa'an ra x̄ito ra taAquila xi'in yási'i ra yáPriscila. 3 Ñaa nd̄indoo ra nd̄ixiyo ra xi'in na, chi ta'an chiñu íkan na ikan kua íkan tu mii va ra. Síku'a ra mantiado. 4 Ta ndi'i saa kivi nd̄íkundee naIsrael xá'an taPablo ve'e ñu'u ká'an ra xi'in naIsrael tin naköo kúu Israel. Ndinuu ini ra ká'an ra xi'in na síxinu ra ini na ya ná ndikundikun na Jesús.

5 Saa tá nd̄ixaa taSilas xi'in taTimoteo ta s̄indoo taPablo chiñu íkan ra. Ñaa k̄ixaá ra ndinuu ká'an ndoso ra tu'un Ndioxi. Vitin taan ká'an ra xi'in naIsrael xa'a Jesús ya kúu ra Cristo rax̄indatun na. 6 Ta köo x̄iin na ikan ndiki'in na tu'un ká'an taPablo xi'in na. Ñaa xaá na ká'an kini na xi'in ra. Saa k̄isi ra toto ra, ta nd̄ika'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Ká'an ka i xi'in ndo. Vitin ndíso mii ndo kuachi xa'a ndo, chi köo x̄iin ndo kuni so'o ndo yaká'an i xi'in ndo. Kündiso ka i kuachi xa'a ndo. Vitin xi'in ndi'i saa kivi ya vaxi ta ku'un i ka'an ndoso i tu'un Ndioxi xi'in na'a naköo kúu Israel —káchi taPablo xi'in na.

7 Saa k̄eta ra ve'e ñu'u naIsrael ta nd̄iki'in ra kua'an ra ve'e iin ra náni Justo ra íyo yati xiin ve'e ñu'u, 7 ta süvi raIsrael ku ra, sundi kándixa ni ra Ndioxi. 8 Ta iin ra náni Crispo, raxá'nda chiñu ve'e ñu'u ikan, x̄ini so'o ra yand̄ika'an taPablo. Saa k̄andixa ra Jesús xi'in ndi'i nave'e ra. Ta kua'a ni ka mii nañuu Corinto ikan k̄ixaá kándixa Jesús. Ñaa ndikun ch̄ichi na xi'in ndee Jesús. 9 Saa iin ñuu índu'u taPablo k̄ixi ra, ta nd̄ixani ra ká'an Tata yo Jesús xi'in ra, káchi ra saa:

—Ku ì'vi un ka'an ndoso tu'un i. ¹⁰ Xikuiin un ka'an un saachi ye'e ta íyo i xi'in un, ta nda iin na kúchiñu ke'e yó'ò xanduva'a na xi'in un. Ka'an tu'un i xi'in na, saachi kua'a ni nañuu yó'ó ndikundikun ichi i —káchi Jesús xi'in ra túvi ra ndìxani ra.

¹¹ Xa'a ya ikan kua ndìndoo ra ndìxiyo ra ñuu Corinto. Iin kuiya sava ndìndoo ra sína'a ra na tu'un Ndioxi.

¹² Ta iin kivi tá kúu taGalión gobernador xá'nda chiñu ra nuu na estado Acaya, saa kua ndìkita'an sava naIsrael tìin na taPablo kua'an ra xi'in na ve'e chiñu nuu tagobernador.

¹³ Taxi na kuachi nda'a ra ikan, káchi na saa:

—Taxíka sáka xini na'a ya ná ya'a na ichi yaká'an ley nde ku rayó'ó, chi ká'an ra kúvi kañu'u nde Ndioxi tá ku'va xa'nda chiñu xii sikua nde xina'a, káchi ra. Ta ká'an ra xi'in nata'an nde ndikundikun na inka ichi —káchi na xi'in tagobernador ikan.

¹⁴ Ñaa xaá kúni ka'an taPablo, ta kama ka ndìkuiin tagobernador Galión ikan ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Tatu ndii xa'ni ra an inka ka yandee ìkan ra, ta kuni so'ò i yaká'an ndo. ¹⁵ Sundi xa'a tu'un va xi'in kivi na'a ya vaxi nuu ley mii ndoIsrael va kua káni ta'an ndo. Xa'a yaña kua xánani i kuachi xi'in ndo. Kuachi mii ndo xi'in ta'an va ndo ku yaña, ta va'a xanani mii va ndo ya —káchi ra xi'in na.

¹⁶ Saa xa'nda ra chiñu nuu napolícia ya tava ña'á na ke'e.

¹⁷ Tá kana koo na ke'e ta tìin nagriego inka ra nání Sóstenes, raxá'nda chiñu ve'e ñu'u. Ñaa xaá na xanduva'a na xi'in ra. Nu te'e tagobernador Galión xaá na xanduva'a na xi'in ra, ta ni koo ndìka'an ra xi'in na.

Ndìko koo taPablo kua'an ra ñuu Antioquía

¹⁸ Ta na'á ni ndìndoo taPablo ñuu Corinto ndìxiyo ra xi'in naxíka ichi Jesús. Sindi'i ikan ta ndìka'an ndioxi ra xi'in na, saa ndìki'in ra kua'an ra xi'in taAquila tin yáPriscila. Ndáa na sata iin barco itun kua'an nda estado Siria. Yachi ka, tá tá'an ndaa na sata barco, tá ndóo na ñuu Cencrea, ta iin ndìxata ndi'i taPablo xini ra, chi saa íkan naIsrael nuu xánduvi na yaká'an na xi'in Ndioxi. ¹⁹ Saa tá kua'an na xi'in barco ndìxaa na ñuu Éfeso, ta ikan sìndoo taPablo yáPriscila xi'in taAquila. Ñaa ndìki'in ra kua'an mii ra ini ve'e ñu'u naIsrael mi ñuu ikan. Saa ndítu'un ra xi'in nandìkita'an ndóo ikan. ²⁰ Ñaa xaá

xíkan na yamani nuu ra ya ná ndoo na'á ka ra koo ra xi'in na. Ta koo ndixiin ra ndoo ra. ²¹ Ñaa xaá ra ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Küvi ndoo i xi'in ndo chi xíniñu'u i koo i ñuu Jerusalén viko ya vaxi, sundi ná ku'un i tá Ndioxi ndika'an, ta ndiko koo tuku i koto i ndó'g —káchi ra xi'in na.

Saa ndai ra na ta ndiki'in ra kua'an ra ñuu Cesarea xi'in barco. ²² Tá ndixaa ra ñuu Cesarea ikan ta ndiki'in ra kua'an ra chindee ra nandíkun Jesús ndóo ñuu Jerusalén. Sindi'i ikan, tasaa kee ra kua'an ra nda ñuu Antioquía. ²³ Saa ndixiyo ra uvi ndaá kivi ñuu ikan. Ñaa ndiki'in ra kua'an ra iin iin ñuu yañú'u estado Galacia xi'in estado Frigia. Kua'an ra ká'an ka ra xi'in nandíkun Jesús, chindee ra na ya ná kandixa ka na Jesús.

Ndíkanani taApolos tu'un xa'a Jesús ñuu Éfeso

²⁴ Tá xíka taPablo inka ñuu, tasaa ndixaa iin ranáni Apolos ñuu Éfeso, ta raIsrael ku ra ikan. Ñuu Alejandría kixi ra, ta síkua'a va'a ra, xíni ni ra tu'un Ndioxi yataa na xina'a. ²⁵ Ta xini so'o ra tu'un xa'a Tata yo Jesús, ta ndinuu ni ini ra sína'a ra na'a ichi xa'a Jesús. Te'e ka vi íyo yasina'a ra sundi koo xíni ndi'i ra ya; takua yasina'a taJuan, tasíkuchi na'a, takua ya ikan kua xíni ra. ²⁶ Ta ni koo í'vi ra ká'an ra, ndiki'vi ra ini ve'e ñu'u mii naIsrael ñuu Éfeso ikan, ta ndinuni lo'o ká'an ra xi'in na. Saa xini so'o taAquila xi'in yási'i ra yáPriscila, xini so'o na yaká'an taApolos. Ta ñaa tava siin na ra ndikani va'a ka na ichi xa'a Ndioxi nuu ra. ²⁷ Sindi'i ikan, saa xaá kúni ra ku'un ra estado Acaya, tasaa chindee nandíkun Jesús ndóo ñuu Éfeso ikan ra. Taa na iin tutu kua'an xi'in ra, ti'vi na ya kua'an nda'a inka nandíkun Jesús nandóo ñuu ikan ya ná ndiki'in va'a ña'á na. Tá ndixaa ra estado Acaya ikan ta chindee ni ra nakándixa Jesús. Ñaa ndikundikun va'a ka na Jesús chi ka'nu ni ini Ndioxi taxi ra yava'a nda'a na ndikundikun ña'á na. ²⁸ Te'e ka vi ká'an taApolos xi'in naIsrael xa'a tu'un Ndioxi yataa ndandika'an ndoso tu'un ra xina'a. Ká'an ra xi'in na xa'a yaká'an tu'un taa na ikan xa'a Jesús ya kúu raCristo ratí'vi Ndioxi vaxi sikaku nañuu ivi. Va'a ka vi ndíkani ra yandaa xa'a Jesús nuu na, yakan ni koo ndini'i na ndá ka ya ka'an na xi'in ra.

TaPablo ndixaa ra ñuu Éfeso

19 ¹ Tá íin taApolos ñuu Corinto tasaa kee taPablo kua'an ra chí iku. Ñaa ndixaa ra ñuu Éfeso ya ndíkaa yu'u nduta ñu'u, Tá ndixaa ra ñuu ikan ta kua'a ni nakándixa Jesús ndíta'an ra. ² Saa ndindakan tu'un ra na ikan, káchi ra saa:

—¿An ndiki'in ndo Tachi Ndioxi tá kixaa kándixa ndo Jesús? —káchi ra xi'in na.

Saa ndikuiin na ká'an na:

—Ni koo kúndaa ini nde an íyo Tachi Ndioxi —káchi na xi'in ra.

³ Saa ndika'an ra xi'in na káchi ra saa:

—¿Ta unku tixin chíchi ndo? —káchi ra xi'in na.

Saa ndikuiin na ká'an na xi'in ra:

—Tixin yandika'an taJuan, tasikuchi na'a, kandixa nde, yakan chíchi nde —káchi na xi'in ra.

⁴ Saa ndika'an ra xi'in na:

—Yandaa kua sikuchi taJuan na'a, nandiko koo ini xa'a kuachi. Sundi ndika'an ra xi'in na ya xiniñu'u na kandixa na Jesús, rakúu Cristo, rati'vi Ndioxi kixi —káchi taPablo xi'in na.

⁵ Tá xini so'lo na yandika'an ra, tasaa ndikuchi na tixin ndee Jesús. ⁶ Ñaa chinuu nda'a taPablo xi'ni na ikan. Tá chinuu nda'a ra xi'ni na, ta kixaa Tachi Ndioxi íyo ya xi'in na. Saa xaa na ká'an na inka nuu tu'un, siin ní ká'an na. Ta ká'an tu na tu'un ya ká'an Ndioxi xi'in na. ⁷ Iin ku'va uxi uvi ku taa ndando'o saa.

⁸ Ta vitin taan xá'an taPablo ve'e ñu'u naIsrael ñuu Éfeso. Xá'an ra ká'an ndoso ra tu'un Ndioxi xi'in na. Ta ndinuu lo'o ini ra ká'an ra xi'in na síxinu ra ini na ya ná kundaa ini na ndá ku'va ka'nda chiñu Ndioxi nima na. Saa ikan ra tixin uni yoo. ⁹ Ta sava na koo ndixiin kandixa yaká'an ra xa'a Jesús. Ñaa xaa na ká'an kini na xa'a ichi Jesús nuu ndi'i na'a nañú'u ini ve'e ñu'u ikan. Saa sindoo ra na ta ndikundaka ra nakándixa Jesús kua'an xi'in ra. Ñaa kuxika ra kua'an ra xi'in na nda ve'e scuela iin ranáni Tirano, ta ikan sína'a ra na ndi'i saa kivi. ¹⁰ Uvi kuiya ikan ra saa, ndixika ra sína'a ra na. Nda nandoo chí estado Asia xini so'lo xa'a tu'un Tata yo Jesús. Nakúu Israel xi'in nakoo kúu Israel xini so'lo na tu'un ndika'an

ra xi'in na. ¹¹ Ta taxi Ndioxi ndee ra nda'a taPablo; kua'a ka vi yatú'ún Ndioxi ikan ra. ¹² Sava na ndíso na toto xi'in payito kua'an xi'in na sítindaa na ya taPablo, tasaa íyo ya tíso na sata nakú'vi ta ndúva'a na. Nda nakúu mii tachi nduva'a ta kée ya na, ndikun ndúva'a na.

¹³ Saa íyo iin taka lo'o ndaIsrael, ndatu'va ta xíka nda táva nda tachi nduva'a, ndá yokan xíni'ni nda xíka nda. Ñaa xíni so'o nda xa'a ya íkan taPablo, saa xáá kúni nda ikan nda tá íkan ra. Kúni nda tava nda tachi nduva'a xi'in ndee Jesús, sundi koo ndíkun nda Jesús. Ñaa xáá nda ká'an nda xi'in tachi nduva'a, káchi nda saa:

—Tixin ndee Jesús, ra ká'an ndoso taPablo xa'a, ká'an nde xi'in ndo, saña ndo nayó'ó —káchi nda ikan xi'in tachi nduva'a.

¹⁴ Saa ndixiyo uxa se'e iin taIsrael tanáni Esceva, ta ínuu nuu sutu. Tasaa ikan uxa saa nda ikan. ¹⁵ Saa kúu nda ikan ká'an nda xi'in tachi nduva'a yakúu mii iin tataa. Ñaa ndíkuiin ya káchi ya saa:

—Xíni nde unku Jesús, ta xíni tu nde unku taPablo va, sundi ndó'o ta koo xíni nde ndó'o —káchi tachi nduva'a xi'in nda.

¹⁶ Ñaa sasi ndi'i rakúu mii tachi nduva'a ikan uxa saa nda, ta xáá ra ndinuni lo'o xáanduva'a ra xi'in nda. Iin tükue'e yaa nda; ta iin ndíta'nda yaa toto nda, mii chala mii ku nda kana koo nda kua'an nda. ¹⁷ Saa kúndaa ini ndi'i nandóo ñuu Éfeso ikan. Kúndaa ini naIsrael xi'in nakóo kúu Israel xa'a ya ndo'o nda ikan. Ñaa xáá í'vi ka vi na, saa xáá na ká'an va'a ni na xa'a ndee Tata yo Jesús.

¹⁸ Ta kua'a ka vi na kixáá kándixa Jesús, ta ndixaa na ná'ma na xa'a kuachi na, yavä'a ikan na yachi. ¹⁹ Ta kua'a ka vi naxatasi ta ndíso ndi'i na tutu ikan ndixaa xi'in na, ta nuu ndi'i na, saa xá'mi na ya. Táva na cuenta ndisaa xu'un ku tutu ikan, ta kua'a ni xu'un ñú'u ya: uvi xiko uxi mil kaa va'a, yaplata, kua ñú'u ya. ²⁰ Ndi'i saa kivi xíta ka tu'un Iva yo Ndioxi kua'an ya ndi'i ni kúu ñuu. Ta kua'a ni na kúndaa ini xa'a ndee ra.

²¹ Tasaa ndíkani ini taPablo ku'un ra estado Macedonia xi'in estado Acaya. Tá ndi'i ikan ta ndiko koo ra ku'un ra chí ñuu Jerusalén, ta ikan kee ra ku'un ra nda ñuu Roma, ká'an ra. ²² Ñaa tì'vi ra uvi ndaxíka xi'in ra kua'an nda estado

Macedonia. TaTimoteo xi'in taErasto ku ndaxíka xi'in ra chíndee ta'an nda xi'in ra. Saa tĩ'vi ra nda ikan kua'an nda. Ta mii ra ndíndoo soo uvi ndaa ka kivi estado Asia nuu ndíkaa ñuu Éfeso.

Ndĩkatin nañuu Éfeso kúni na sikua'a na kuachi xi'in raPablo

²³ Suvi kivi ikan tá íyo raPablo ñuu Éfeso, saa ndĩkua'a kuachi xi'in ra xa'a tu'un Jesús. ²⁴ Iin ranáni Demetrio ku ra íkan saa, chi kúu mii ra chiñu síkua'a ra ña'a vali xi'in kaa plata. Síkua'a ra na'na vali ve'e ñu'u yáDiana. Ta va'a ni kée ra ikan xi'in chiñu ra, táva ni ya xu'un nuu ra. Saa ndi'i naxáchiñu xi'in ya ikan, táva ni na xu'un xi'in ya. ²⁵ Xa'a ya ikan kua síkita'an ndi'i ra naxáchiñu nuu ra tin ndi'i ka naxáchiñu suvi xi'in chiñu ikan; k̄ana ra na ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Nata'an yo, xíni mii ndo chiñu yó'ó kua táxi ni xu'un nda'a yo, yakan va'a ni kée yo. ²⁶ Ta x̄ini so'o ndo unkua íkan raká'an na xi'in Pablo. Xíka ra sínda'vi ra na'a, ká'an ra xi'in na süvi ndioxi ku na'na síkua'a yo, káchi ra. Ta xa kua'a ni na sáka ra xini xa'a yaká'an ra. Süvi indaa ñuu Éfeso yó'ó ndĩkan ra saa tin nda ndi'i ñuu estado Asia xíka ra íkan ra saa. ²⁷ Süvi indaa chiñu yo íyo ndi'i xa'a, nda ve'e ñu'u si'í yo íyo ndi'i xa'a, ta ni k̄oo ka na ka'an xa'a yá xato'o ña'á na. Chi vitin ta nda nandóo estado Asia xi'in ndi'i ka nandóo ndi'i ni kúu ñuu ivi vaxi xáto'o yá, chi yáyó'ó kúu yáchee ni nuu yo —káchi raDemetrio xi'in na ikan.

²⁸ Tá x̄ini so'o nandóo ikan yandĩka'an ra, saa ndĩsaa ni na. Ñaa xaá ndá'i ko'o na, káchi na saa:

—Índaa si'í yo Diana kú ndioxi káñu'u yo ñuu Éfeso yó'ó! —káchi na.

²⁹ Ñaa iin ndĩkuiso ndi'i nañuu, ndá síso ndá'i na. Tasaa t̄iin na uvi ndata'an raPablo; t̄iin na ranáni Gayo xi'in raAristarco, ndakee chí estado Macedonia. Tá t̄iin ña'á na, saa ndĩkundaka na nda kua'an nda xi'in na yoso nuu ndĩkita'an na chútu ndaa na. ³⁰ Saa kúni raPablo ku'un ra nuu chútu na ikan ka'an ra xi'in na. Ta k̄oo ndixiin nandíkun Jesús taxi na ku'un ra. ³¹ Ni sava nachiñu na xíni ta'an ra xi'in, ndóo estado Asia, ta k̄oo ndixiin na taxi na ku'un ra. T̄i'vi na tutu kua'an nda'a ra nuu ká'an na xi'in ra ya ná k̄u'un ra. ³² Iin ndá síso yaa kúu na, xa síin yaká'an iin iin na, ta sava na ni k̄oo xíni na

ndá xa'a kua ndíkita'an vi na. ³³ Tasaa tava sava naIsrael iin ranáni Alejandro kua'an ra ka'an ra xa'a na xi'in ndi'i na'a, chi kúni na ya ná ndikuiin ra xa'a na. Ñaa xaá xíka nda'a ra nuu na ya ná kutaxin yu'u na. ³⁴ Saa tá kundaa ini ndi'i na ya kúu raAlejandro ikan raIsrael, ta koo ndixiin ka na kuni so'lo na yaká'an ra. Saa iin ndíkuiso tuku na xaá nandá'i ko'lo na, káchi na saa:

—Indaa si'í yo yáDiana kúu ndioxi káñu'u yo ñuu Éfeso yó'ó —káchi na.

Iin ku'va uvi hora ndinda'i ko'lo na.

³⁵ Saa ndíka'an rasecretario xi'in na ya kutaxin yu'u na. Tá kutaxin yu'u na, saa xaá ra ká'an ra xi'in na:

—Nata'an yo ñuu Éfeso, ndi'i na'a, na inka ñuu, ta xíni na mani ni si'í yo yáDiana yákáñu'u yo, chi yuú ya keta ndíkava nuu ndivi kú yá. ³⁶ Ta nda iin na küvi ndikuaa yaká'an i xa'a xi'in ndo, chi yandaa kua ká'an i xi'in ndo. Yakan va'a ka kutaxin yu'u ndo ta nda iin ya íkan ndo xa'a ya sáa ini ndo. ³⁷ Tá kúu vitin ndáka ndo ndayó'ó kixaa nda xi'in ndo, ta koo ya ndíkan nda, ni xa'a ndioxi yo yáDiana koo ká'an kini nda. ³⁸ Tatu raDemetrio xi'in ndata'an ra kúni ra taxi ra kuachi xa'a ndayó'ó, ta va'a ná ku'un ra ve'e chiñu taxi ra kuachi xa'a nda. Ikan íyo nachiñu xi'in juez xanani na kuachi xi'in ra. ³⁹ Tá ndá inka kuachi kúni ndo taxi ndo xa'a nda, ta xíniñu'u ku'un ndo nuu nachiñu ya ná xanani na kuachi ndo xi'in yandaa. ⁴⁰ Ta vitin íyo ni taxi nachiñu na'nu kuachi xa'a yo xa'a ya síkaku ndo kuachi yó'ó. Tá ná ndakan tu'un na yoo ndá xa'a kua síkaku yo kuachi, ¿ta unkua kachi yo xi'in na? küchiñu nde'e ndikuiin nde xa'a ya —káchi rasecretario ikan xi'in na.

⁴¹ Tá sündi'i ra ndíka'an ra, saa ndíka'an ra xi'in na ná nu'u na.

Kua'an raPablo Macedonia xi'in Grecia

20 ¹ Sindi'i tá xíkuiin kuachi ñuu Éfeso ikan, tasaa kana raPablo ndi'i nakándixa Jesús, ndíkani ra nuu na, xá'a ra ndee xi'in na. Sindi'i ikan, saa numi ra na ta ndíka'an ndioxi ra xi'in na, saa kee ra kua'an ra chí estado Macedonia. ² Ndi'i kúu ñuu yañú'u estado Macedonia ikan ndixika ra ndíka'an ra xi'in nakua'an ichi Jesús. Xi'in tu'un ndíka'an ra xi'in na ikan ndíxa'a ra ndee xi'in na. Ñaa kee ra ndíki'in ra

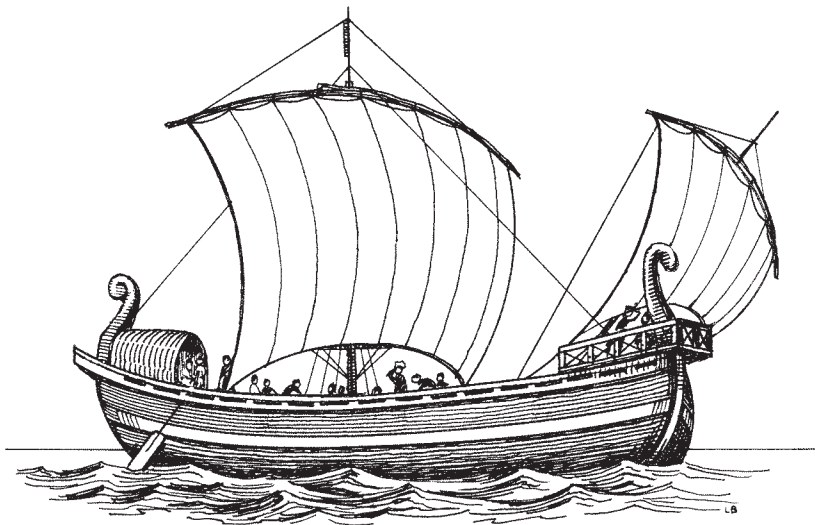
kua'an ra chí Grecia. ³ Uni yoo ndixiyo ra ikan, saa tinda'a kivi kee ra xi'in itun barco ku'un chí estado Siria. Tasa'a kunda'a ini ra ya chita'an tu'un naIsrael ndá ku'va tiin na ra. Xa'a ya ikan kua koo ndixa'an ra xi'in barco, va'a ka ndiko koo ra chí ñu'ú kua'an tuku ra chí estado Macedonia. ⁴ Ta ndakua'an xi'in raPablo ku raSópater, rakee ñuu Berea ku ra ikan; inka ra nani Aristarco xi'in raSegundo ndakee ñuu Tesalónica ku uvi saa nda ikan; ta inka raGayo ku rakee ñuu Derbe, ta raTíquico tin raTrófimo ku ndakee chí estado Asia. Ndi'i nda ikan xi'in taTimoteo ku ndaxika xi'in raPablo. ⁵ Saa ndikunuu ndata'an ra kua'an nda, ndixaa nda ñuu Troas. Ikan ndátun nda kixaa nde ndikita'an nde xi'in nda. ⁶ Sindi'i tá ndi'i viko ya xíxi naIsrael xita va'a ya koo uxan iya xi'in, saa kana koo nde ñuu Filipos ikan. Ta ndaa nde sata barco tunkua'an ñuu Troas. Tixin u'un kivi saa ndixaa nde ndikita'an nde xi'in nda ñuu ikan. Ñaa ndindoo nde ndixiyo nde iin semana.

Íyo raPablo ñuu Troas

⁷ Tá tinda'a sábadó xikuaa kivi ndíkundee naIsrael, saa ndikita'an nde'e tin inka ka na'a nandíkun Jesús. Ndikita'an nde ta'vi nde xita va'a kuxi nde xi'in ta'an nde xi'in raPablo. Ta raPablo ká'an ndoso tu'un Ndioxi xi'in na'a, siin kivi saa íyo ra ñuu na, ta tuvi xitaan ku'un ra inka ña'ñu, káchi ra. Yakan ndí'i ni ini ra nda sava ñuu ta ká'an ka ra xi'in na. ⁸⁻⁹ Ta kua'a ka vi ñu'u túun tíkaa sukun ve'e nda piso ñinu nuu ndóo nde. Saa íyo iin rakuaan ranani Eutico nuu ndóo nde, ta ventana índu'u ra xini so'o ra. Ñaa kuna'a va ká'an raPablo, tasa'a ki'in ma'na raEutico ndinaa ini ra kíxi ra. Tasa'a iin ku so'va keta ra ndikava ra nda ñinu. Saa nuu na ndixa'an na ndani'i ña'á na, ta xa ndii ku ra ndani'i na. ¹⁰ Saa nuu raPablo ndixaa ra ndikunuu ndee ra nuu ini ra, númi ña'á ra. Ñaa ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Kü i'vi ndo chi táku va ra —káchi ra xi'in na.

¹¹ Saa ndaa tuku ra kua'an ra piso ñinu, ikan ta'vi ra xita va'a xixi nde xi'in ra. Ndi'i ikan ta kixaa tuku ra ká'an ra, ká'an ra saa ndakua ndituvu. Ñaa keta ra kua'an ra. ¹² Ta inka randixi'i ikan ta nditaku ra, ndiki'in na ra kua'an xi'in na ve'e ra, saa kúsini ka vi na xa'a ya nditaku ra.

Kee raPablo ñuu Troas ta ndiki'in ra kua'an ra ñuu Mileto

13 Saa k̄ana koo nde'e ndikunuu nde kua'an nde xi'in barco, ndixaa nde ñuu Asón. Ikan x̄indoo nde x̄indatun nde raPablo, chi xa saa íyo yand̄itu'un nde. Saa x̄ika xa'a ra ndixaa ra ndikita'an ra xi'in nde. 14 Tá ndixaa ra ndikita'an ra xi'in nde, saa nd̄aa nde barco tunkua'an ñuu Mitilene yak̄indoo isla nd̄ikaa ma'ñu nduta ñu'u. 15 Saa k̄ana koo nde kua'an nde ta nd̄ituvi inka kivi nd̄iya'a nde yati ñuu yak̄indoo isla náni Quío. Ta inka kivi ndixaa nde Trogilio ya x̄íto ndaa isla náni Samos. Saa nd̄ikundee nde Trogilio. Ta inka kivi ndixaa nde ñuu Mileto. 16 Iin xaa so'va ndiya'a nde kua'an nde nda ñuu Mileto chi k̄oo nd̄ixiin raPablo ku'un nde ñuu Éfeso, chi nd̄í'i ni ini ra ku'un ra ñuu Jerusalén chi k̄úni ra koo ra ñuu ikan tá tá'an ka tindaa viko Pentecostés, tatu kama ná xaa ra.

Yaká'an raPablo xi'in naxikua'a ñuu Éfeso

17 Saa tá ndixaa nde xi'in raPablo ñuu Mileto ta k̄ana ra naxikua'a, nand̄íso chiñu xi'in na'a nand̄íkun Jesús ndóo ñuu Éfeso; k̄ana ra na xaa na ndikita'an na xi'in nde ñuu Mileto ikan. 18 Saa ndixaa nañuu ikan, ñaa k̄ixaá raPablo ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Nata'an yo, x̄íni mii ndo ndá ku'va x̄ini'i i ndó'o tá kivi k̄ixi nunuu i ñuu ndo estado Asia yó'ó ta nda kivi vitin. 19 X̄ini

ndo xachiñu i ndi'i saa kivi nuu Ndioxi. Tá xachiñu iin ra nda'vi, saa xachiñu i. Ta xaku ni i, saa kua'a ni tindo'o kixi nuu i, saachi kuni naIsrael ka'ni na ye'e. **20** Vani kixi ni tindo'o nuu i ta koo ndixikiuin i ka'an ndoso i tu'un Ndioxi xi'in ndo. Ndika'an i tu'un ra xi'in ndo, ya chindee i ndó'ᵒ. Ta nda iin yava'a koo nditise'e i nuu ndo; ni nuu chútu na'a an ve'e ndo kua, ta ndika'an i tu'un Ndioxi xi'in ndo. **21** Ndika'an ndoso i tu'un ra xi'in nakúu Israel tin nakoo kuu Israel, ya xiniñu'u nandiko koo ini na xa'a kuachi na ta kandixa na Tata yo Jesucristo. **22** Ta vitin ku'un i ñuu Jerusalén, ku'un ndaku i saachi saa íyo yakúni Tachi Ndioxi. Ta koo xini i unkua kundo'o i ñuu ikan. **23** Sundi ndi'i saa ñuu nuu xá'an i ta ká'an Tachi Ndioxi xi'in i ndo'o ni i ta ku'un i ve'e kaa, káchi ya xi'in i. **24** Ta ye'e koo xika ini i xa'a i, xa iin chikaa ini i. Ta kúsinini ni i tatu xa sindi'i i chiñu ikan i ta va'a kuvi i xa'a ra. Sundi yaxiniñu'u ni i ikan i ku chiñu taxi Tata yo Jesús nda'a i yayó'ó kua ndí'i ni ini i xa'a. Xiniñu'u i ka'an ndoso i tu'un va'a xa'a ra xi'in na'a; ka'an i xi'in na ndá ku'va kú'vi ini Ndioxi xini ra na ta kúni ra sikaku ra na tixin Jesucristo.

25 'Ta xi'in ndo'ᵒ ndixiyo i ndixika i ndika'an i xi'in ndo xa'a ku'va xá'nda chiñu Ndioxi. Ta vitin kúndaa te'e ini i nda iin kivi kúni ka ndo ye'e ñuu ivi yó'ó. **26** Tá ndá ndó'ᵒ koo xiin ku'un ichi Ndioxi ta koo ndíso ka i kuachi xa'a ndo. **27** Chi xa ndikani ndi'i i ichi ra nuu ndo, ta nda iin ya ikan koo nditise'e i nuu ndo. **28** Ta ndó'ᵒ ku ndo ndikaxin Tachi Ndioxi ya kundiso chiñu ndo xi'in nañuu ndo, nakua'an ichi Tata yo Jesús. Tá íkan nandáa levo sana, saa ikan ndo. Xaa kuenda ndo xi'in mii ndo tin xaa kuenda ni ndo xi'in nakua'an ichi Jesús. Chi nakua'an ichi Jesús tá íyo levo sana Ndioxi íyo na, saachi sata ra na xi'in níí Jesús nduta ndixita nda'a itun cruzin. **29** Xini i, tá koo ka i xi'in ndo ta kixi na'a sinda'vi na ndó'ᵒ. Tá íkan ndiva'i xi'in levo, saa ikan na xi'in ndo. **30** Nda na ita'an xi'in ndo tasaa ikan na. Vaxi kivi ta kúni na kuni na yandaa. Ñaa sindikoo na ya, ta kixaá na ikan na yakúni mii na. Kixaá na sina'a na yasiki, tasaa taa sii na inka nakua'an ichi Jesús ya sindoo na ichi yandaa kua'an na. Ñaa ndikundikun na yasiki. **31** Yakan kua kuenda ni koo ndo; táxi ndo sinda'vi na ndó'ᵒ, ni nata'an ndo táxi ndo sinda'vi ña'á na. Ndika'án ini ndo, uni kuiya ndixiyo i xi'in ndo ndikani i nuu ndo, nduvi niuun ndikani i nuu iin iin ndo ya kúndaa va'a ini ndo xa'a

tu'un Ndioxi. Nda xáku i ndjika'an i xi'in ndo ya ná sindoo ndo ichi Ndioxi.

32 'Ta vitin táxi i ndó'ó nata'an yo nda'a Ndioxi ya kundaa ra ndó'ó, chi kú'vi ni ini ra xíni ra ndó'ó. Ta va'a ni tu'un ra, kúu mii ya ndee taxi ya ndee nda'a ndo, chindee ya ndó'ó ya kundaa ka ini ndo xa'a tu'un ra. Chi tu'un ra sína'a ndá ku'va kundaa ni ra ndó'ó ta taxi ra kundoo ndo xi'in ra xi'in ndi'i ka inka naxíka ichi ra. Kundoo ndo xi'in ra ndi'i saa tiempo ya vaxi. 33 Tá ndixiyo i xi'in ndo ta kóo xu'un ndjinduku i nuu ndo, ni toto kóo ndjinduku i nuu ndo, nda iin na'a kóo ndjiki'in i ña'a nda'a. 34 Xíni mii ndo, ndjinuni xachiñu i, saa ndjini'i i yaxitaku i xi'in nata'an i. 35 Ta'an yaxini ndo ikan i kua xiniñu'u ndo ikan ndo, ya kuchiñu ndo chindee ndo inka nakóo kúndee ini xachiñu. Ndjika'án ndo yandjika'an Tata yo Jesús, káchi ra saa: "Va'a ni ka kée na'a natáxi ña'a nda'a inka na, süvi ka vi nandíki'in ya", káchi Tata yo —kachi raPablo xi'in na.

36 Tá sindi'i ra ndjika'an ra xi'in na, saa sikusiti ra xi'in ndi'i naxikua'a ikan, xáá ra ká'an ra xi'in Ndioxi. 37- 38 Saa nümü ña'á na, ta kixaa na xáku na xi'in ra. Kúsuchi ni ini na xa'a yandjika'an ra xi'in na küni ka ña'á na. Tasaa chutu na nuu ra, ta ndjikota'an na kua'an na ndaka ña'á na nda nuu ndaa nde barco.

Kua'an raPablo ñuu Jerusalén

21 1 Sindi'i ndjái nde naxikua'a ñuu Éfeso, saa kee nde kua'an ndaku nde xi'in barco nda iin isla, ta nani isla yó'ó Cos. Ta inka kivi kee nde kua'an nde inka isla náni Rodas. Ikan kee nde kua'an nde nda ñuu Pátara. 2 Ñuu Pátara ikan ndjita'an nde inka barco tunkua'an estado Fenicia, saa ndaa nde sata nu ikan kua'an nde. 3 Tá yá'a nde kua'an nde nuu nduta ñu'u ta xini nde isla Chipre kíndoo ya chí ña'ñu itin nde. Ñaa kua'an ka nde nda estado Siria. Ndixaa nde ñuu naní Tiro yandíkun ndaa estado Siria. Ñuu ikan xiniñu'u nu sindoo nu sava ña'a kua'an xi'in nu, yakan ndixaa nu ikan. Saa nuu nde sata nu ndátun nde keta tuku nu ku'un nu. 4 Ta ndjiki'vi nde ñuu, ikan ndjikota'an nde xi'in sava nakua'an ichi Jesús. Saa ndjindoo nde xi'in na uxa kivi. Ta xi'in ndee Tachi Ndioxi ndjika'an na xi'in raPablo ya kundo'o ni ra, káchi na. Yakan ká'an na xi'in ra ya ná kü'un ra ñuu Jerusalén. 5 Tá ndjixinu

uxa kivi, ta k̄ana koo nde kua'an nde. Kua'an ndi'i nandíkun Jesús ndaka na nde'e. Kua'an nda nási'i nda xi'in nda, ndáka ná se'e vali ná kua'an ná. Tá nd̄ixaa nde nuu yoti yu'u nduta ñu'u ikan, saa s̄ikusiti ndi'i nde ká'an nde xi'in Ndioxi. ⁶ Ñaa n̄umi ta'an nde tin nd̄ai ta'an nde, saa nd̄aa tuku nde sata barco kua'an nde. Ta nd̄iko koo na ikan kuanu'u na ve'e na.

⁷ Ta ñaa nd̄ixaa nde ñuu Tolemaida, ikan ku nuu nd̄i'i viaje yand̄ixika nde nuu nduta ñu'u. Tá nd̄ixaa nde ñuu ikan, ta nd̄ixa'an nde x̄ito nde nandíkun Jesús. Ñaa nd̄indoo nde x̄indoo nde xi'in na iin kivi. ⁸ Tá nd̄ituvi inka kivi, saa k̄ana koo nde kua'an nde, nd̄ixaa nde ñuu Cesarea. Ikan nd̄ixa'an nde ndóo nde ve'e raFelipe, raká'an tu'un va'a xa'a Jesús ndá ku'va ku'un na ichi Ndioxi ku ra. Ta xa yachi t̄axi nandíkun Jesús ndóo ñuu Jerusalén ichi nda'a ra xi'in iñu ka ndataa; t̄axi na ichi nda'a nda kuiso chiñu nda xi'in nánda'vi. ⁹ Ta íyo kumi se'e si'i ra nákuuan, ta kumi saa ná ikan ká'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi. ¹⁰ Xa kua'a lo'o kivi ndóo nde ve'e ra ikan, saa nd̄ixaa iin raká'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi ta náni ra Agabo, k̄ee ra estado Judea. ¹¹ Nd̄ixaa ra x̄ito ra nde'e. Tá nd̄ixaa ra, ta t̄jin ra cinturón raPablo, k̄ava nuu ra sukun nda'a ra tin sukun xa'a ra, saa x̄aá ra ká'an ra:

—So'va káchi Tachi Ndioxi xi'in i xa'a rax̄in cinturón yayó'ó, tá ku'va īkan i xi'in cinturón ra, saa ikan naIsrael xi'in ra tá ná xaa ra ñuu Jerusalén. Katun na nda'a ra tin xa'a ra, saa nd̄itaxi na ra nda'a na'a naköo kúu Israel, káchi Tachi Ndioxi —k̄achi raAgabo ikan xi'in nde.

¹² Tá x̄ini so'o nde yand̄ika'an ra ikan, saa x̄aá ndi'i nde ká'an nde xi'in ra ya ná kü'un ra ñuu Jerusalén. ¹³ Ta nd̄ikuuin ra yu'u nde, káchi ra saa:

—Küaku ndo chi nda ye'e kúchi'ña ini íkan ndo. Tá tiin na ye'e katun na, ta va'a ná tiin va na ye'e, chi ye'e ta íyo nduvi i kundo'o i xa'a Tata yo Jesús, vani ka'ni na ye'e xa'a va ra —káchi ra xi'in na.

¹⁴ Saa köo nd̄ikuchiñu nde sixinu nde ini ra. Ñaa va'a köo nd̄ika'an ka nde xi'in ra, ta nd̄ika'an nde:

—Ná koo yakúni mii Ndioxi —káchi nde.

¹⁵ Sindi'i ikan ch̄iva'a ndi'i nde ña'a nde, saa k̄ana koo nde kua'an nde ñuu Jerusalén. ¹⁶ Saa kua'an sava nandíkun ichi Jesús ndóo ñuu Cesarea ikan xi'in nde. Kua'an tu inka ranáni Mnasón xi'in nde, ta xa yachi vi nd̄ikundikun ra ikan ichi

Ndioxí, ta rakee Chipre ku ra, ta ve'e ra ikan kua koo nde tá ná xaa nde ñuu Jerusalén.

Kua'an raPablo koto ra taJacobó

17 Saa kee nde kua'an nde. Tá ndíxaa nde ñuu Jerusalén, ta va'a ni ndíkuiso nandíkun Jesús nde'e. 18 Saa inka kivi kee raPablo kua'an ra xi'in nde koto nde raJacobó. Ra ínuu nuu ndi'i nandíkun Jesús ndóo ñuu Jerusalén ku ra. Ta ndóo tu naxikua'a, nandíso chiñu xi'in nakua'an ichi Jesús va. 19 Saa chĩndee raPablo ndi'i na ikan, ta ndíka'an ra xi'in na xa'a iin iin ña'a ya íkan Ndioxí xi'in ra tañu na'a naköo kúu Israel. 20 Tá xĩni so'o na yandíka'an ra, ta xato'o na Ndioxí. Saa ká'an na, káchi na saa:

—Ñani yo, xĩni mii un kua'a ni mil ku naIsrael ndíkundikun Jesús, ta ndíkundee na ká'an na ya ná kandixa ka nandíkun Jesús ley yataa raMoisés xina'a. 21 Ta xĩni so'o sava na yasína'a un naIsrael ndóo inka ña'ñu, ya ná kándixa ka na ley yataa raMoisés, che. Saa ká'an un xi'in na ya köo xĩniñu'u ka na ndikunuu tuni Ndioxí na ta ni ná xásuvi ka na ley yataa raMoisés, káchi un, che. 22 Ta vitin ¿unkua ikan yo? tá ná kuni so'o na kixaa un, ta iin ndikutu ndi'i na. 23 ¿An vâ'a so'va ikan un ná kundaa ini na ya kúa'an un contra ley raMoisés? Íyo kumi taa ta kĩndoo nda xanduvi nda yandíka'an nda xi'in Ndioxí xachiñu nda nuu ra. 24 Ta va'a ná kundaka un nda ku'un xi'in un ye'e ve'e ñu'u ná xanduvi ndo yandíka'an Ndioxí ta raMoisés, ya ná kindoo yaa ndo nuu Ndioxí. Ta cha'vi un xa'a ña'a kuniñu'u nda. Tasaa va'a kuchiñu xata nda ixi xini nda. Ikan ku nuu kundaa ini ndi'i na süvi yandaa kua xĩni so'o na xa'a un, yaká'an na köo íkan un yataa raMoisés. 25 Ta inka na'a nandíkun Jesús, naköo kúu Israel ta xa íyo va'a va xa'a na, chi xa ta nde tutu kua'an nda'a na nuu ká'an nde xi'in ya ná kúndi'i ini na xa'a ya xasuvi na yataa raMoisés. Sundi yaxasuvi na kua yó'ó káchi nde: Ná küxi na ña'a ya táxi na'a nda'a na'na yaká'an na kúu ndioxí. Ni nĩ kiti ná küxi na, ta ni kiti kó'ni na sukun ná küxi na, chi kuandee nĩ ini ri. Ni iin taa ta küvi kusun ra xi'in ña'á tatu süvi yási'i ra ku yá. Ta ni iin ña'á küvi kusun yá xi'in iin taa tatu süvi yii yá ku ra, káchi nde xi'in tutu kua'an nda'a naköo kúu Israel —káchi naxikua'a ikan xi'in raPablo.

Tiin na raPablo ve'e ñu'u kua'an ra ve'e kaa

26 Saa ndixinu ini raPablo xa'a yandjika'an na xi'in ra. Ñaa ndituvi inka kivi, saa ndixa'an ra xi'in nda ikan xanduvi nda yaká'an raMoisés ya kindoo va'a nda nuu Ndioxi. Ta ndixa'an ra ve'e ñu'u ka'nu nditu'un ra xi'in sutu kivi tindaa kivi uxa ya kindoo va'a ndi'i nda, tasaa taxi nda kiti nda'a sutu ya taxi ra ri nda'a Ndioxi.

27 Tá xa kua'an xínu uxa kivi ikan ta ndixaa sava naIsrael nakixi chí estado Asia; ta xini na raPablo ve'e ñu'u ikan. Saa xáa na ká'an na xi'in nandóo ikan sísaá ña'á na; 28 ndee ka vi ká'an na káchi na saa:

—Nata'an yo naIsrael, chindee ta'an ndo xi'in nde ná tiin yo rayó'ó, chi rayó'ó ku raxíka ndi'i saa ña'ñu táa sii ra na'a kana'a na xa'a yoIsrael tin xa'a ve'e ñu'u yo. Saa ká'an tu ra xi'in na ya ná kändixa na yataa raMoisés. Ta vitin kixaa ra xáa kini ra ve'e ñu'u yo chi taan ra ndaköo kúu Israel ini ve'e ñu'u yó'ó —káchi na ikan xa'a raPablo.

29 Ká'an na saa xa'a ra chi yachi xini na ra xi'in taTrófimo ñuu Jerusalén, ta ra ikan kee ra ñuu Éfeso, ta süvi raIsrael ku ra, ta xindaka ña'á taPablo ndixa'an ra ve'e ñu'u, ká'an na.

30 Ñaa iin ndikatin ndi'i nañuu Jerusalén, sáa ka vi na ndikatin na tiin na raPablo ye'e ve'e ñu'u. Saa taava na ra kua'an ra. Tá keeta so'va ra ikan na, ta ndikun ndikasi ndi'i na ye'e ve'e ñu'u. 31 Ra xa ka'ni na ku ra ta ndixaa tu'un nuu randíso chiñu xi'in nasoldado. Kúndaa ini ra ya ndee ni kúu ñuu Jerusalén. 32 Ñaa ndikaya ra nasoldado tin ndana'nu nuu na. Ñaa ndikundaka ra na xínu na kua'an na xi'in ra. Tá xini naxánduva'a xi'in raPablo ya ndixaa kua'a ni soldado, tasaa xikuiin na köo káni ka ña'á na. 33 Saa kuyati mii randíso chiñu xi'in nasoldado ikan ta xá'nda ra chiñu ya katun nda'a raPablo xi'in uvi cadena. Ñaa ndindakan tu'un ña'á ra, káchi ra saa:

—¿Unku yó'o, ta unkua ikan un kua yakan xánduva'a ni na xi'in un? —káchi ra xi'in raPablo.

34 Tá'an ka vi ndikuiin raPablo ta iin ndikuiso yaa na, xa síin yaká'an iin iin na, ta ni köo kúndaa ini ra unkua ká'an vi na. Ñaa xá'nda ra chiñu ya kundaka na raPablo ku'un ra ini cuartel nuu ndóo nasoldado ikan. 35 Saa tá ndixaa ra nuu escalera ikan ta köo kúndee ka ra ndaa ra chi xánduva'a ni na

xi'in ra. Ñaa va'a ka tiin n̄inu nasoldado ikan ra kua'an ra xi'in na. ³⁶ Chi na'a ta iin ndá'i ko'o na ndíkun na kua'an na sata nda, iin ndá síso ká'an na, káchi na saa:

—jKa'ni ndo ra; ná kuvi ra! —káchi na.

Ká'an raPablo xa'a ra xi'in na

³⁷ Tá chíkaa na raPablo ini cuartel ikan, saa ndjika'an ra xi'in randíso chiñu xi'in nasoldado, káchi ra saa:

—¿An taxi un ná nditu'un lo'o i xi'in un? —káchi ra xi'in ra.

Saa ndjuiin ra ká'an ra:

—¿An xíni un ka'an un tu'un griego? —káchi ra—.

³⁸ Saachi ndixiyo iin rakee Egipto ta tava ra kumi mil taa nuu iku yuyu, ta ndaxá'ni ndii ku nda ikan. Saa chíkaa ra yu'u nda ya ka'ni nda gobernador íyo vitin, ta ¿an süvi ra ikan ku yó'o? —káchi ra xi'in raPablo.

³⁹ Saa ndjuiin raPablo ká'an ra:

—Ye'e Israel va ku i, ta kee i chí ñuu Tarso yandíkaa estado Cilicia, ndee ni ñuu ku mii ñuu i. Ta xíkan ni i yamani nuu un taxi lo'o un ná ka'an i xi'in nayó'ó —káchi ra.

⁴⁰ Saa ndjuiin ra ikan ká'an ra:

—Va'a ka'an un xi'in va na —káchi ra.

Saa ndjundichi raPablo nuu escalera ikan, xíka nda'a ra nuu na ya ná kutaxin yu'u na. Saa kutaxin yu'u na. Tá kutaxin yu'u na, ñaa xaá ra ká'an ra xi'in na. Tu'un hebreo tu'un mii na ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

22 ¹ —Nata'an yo, naxikua'a xi'in ndi'i ndó'o raza yoIsrael, kuni so'o ndo tu'un yaka'an i xi'in ndo, ya ndíkuiin xa'a i —káchi ra xi'in na.

² Saa tá x̄ini so'o na yaká'an ra tu'un mii na, ta iin kutaxin yu'u na, saa ndjika'an ra xi'in na:

³ —Ye'e ta'an mii ndo Israel ku i, ta kaku i ñuu Tarso yandíkaa estado Cilicia, saa xa'nu i ñuu Jerusalén yó'ó. Ta síkua'a i nda'a ramaestro Gamaliel; s̄ina'a ndi'i ra ye'e xa'a ichi yakandixa ni xii síkua yo. Tá íkan ndó'o kándixa ni ndo Ndioxi, saa íkan tu ye'e va. Ta ndi'i saa ichi kúni i xasuvi i ley Ndioxi. ⁴ Chíkaa ini i sindi'i xa'a ndi'i i nandíkun Jesús. Ta xa'a ya ikan kua, k̄ixaá i xáa ndikuu i xi'in na. Kua'an i iin iin ñuu tíin i na: taa ku nda ña'á ku ná, ndi'i na tíin i kua'an xi'in i ve'e kaa. Ndakua íyo ini i ka'ni i na, ya ná ndi'i xa'a na. ⁵ Ndasutu na'nu nuu yo xi'in naxikua'a ndíso chiñu xi'in

yoIsrael ku naxíni va'a xa'a yaká'an i xi'in ndo. Chi na ikan ku nataxi tutu nda'a i yandíkuiin xa'a i tiin i nandíkun Jesús ndóo ñuu Damasco, kixi na xi'in i ñuu Jerusalén yó'ó ya ndo'o na.

**Ká'an raPablo xi'in na ndá ku'va kua
ndíkundikun ra ichi Jesús
(Hechos 9:1-19; 26:12-18)**

6 Saa k̄ee i kua'an i ñuu Damasco, ta silo'o xaa i ñuu ikan ta kúu ya iin ku'va kaa uxi uvi nduvi. Ñaa iin k̄uu so'va ta ndakua iin ndiye'e ndaa mii nuu íin i, tá káa taxan saa káa ya. 7 Ñaa nd̄uva i kua'an i nuu ñu'ú. Tasaa x̄ini so'o i iin tachi na ká'an na xi'in i: “Saulo, Saulo ¿Ndachu ndíkun un x̄íka un sata i sítixu'vi un ye'e?”, káchi tachi na xi'in i. 8 Saa ndíkuiin i ká'an i: “¿Unku yó'ó, tata?”, káchi i. Ñaa nd̄ika'an ra xi'in i: “Ye'e ku Jesús, rañuu Nazaret, ta suvi ye'e ku randíkun un x̄íka un sítixu'vi ni un”, káchi ra xi'in i. 9 Ta ndataa kua'an xi'in i x̄ini nda ndiye'e ndaa, sundi k̄oo nd̄ixini so'o nda tachi raká'an xi'in i. 10 Saa ndíkuiin i ká'an i: “¿Ta unkua x̄iniñu'u i ikan i, Tata?”, káchi i xi'in ra. Saa nd̄ika'an ra xi'in i: “Kuandikoo kua'an ki'vi un ñuu Damasco, ikan ku nuu ka'an na xi'in un unkua x̄iniñu'u un ikan un”, káchi ra xi'in i. 11 Ta nd̄ukuaa i īkan yaye'e ikan. Saa t̄jin nda kua'an xi'in i nda'a i, ndáka nda ye'e nd̄ixaa i ñuu Damasco.

12 Ta íyo iin ra náni Ananías mi ñuu ikan, ta xánduvi ni ra ikan yaká'an ley Ndioxi yataa raMoisés. Saa va'a ni ká'an ndi'i mii naIsrael ta'an yo ndóo ñuu ikan xa'a ra. 13 Nd̄ixa'an ra x̄ito ra ye'e; tá nd̄ixaa ra ta nd̄ika'an ra xi'in i, káchi ra saa: “Ñani yo Saulo, vitin nduva'a nuu un, k̄oo kuaa ka un”, káchi ra xi'in i. Tasaa ndikun nd̄ixuna nuu i. 14 Saa nd̄ika'an ra xi'in i: “Ndioxi ra kañu'u xii sikua yo ku rand̄ikaxin yó'ó ya k̄undaa ini un unkua ch̄ituni ra ikan ra xi'in nañuu ivi. Nd̄ikaxin ra yó'ó x̄ini un Jesús rand̄aa, ta x̄ini so'o un tu'un yand̄ika'an ra xi'in un tá vaxi un ichi. 15 Īkan Ndioxi yava'a xi'in un, chi yó'ó ku randikuiin xa'a Jesús nuu ndi'i ni kúu nañuu ivi, ta ka'an un xi'in na xa'a ra ndá ku'va nd̄ituvi ra nuu un. 16 Ta k̄undatun ka un vitin. Kuandikoo kuchi un tixin ndee Jesús. Ta ka'an un xi'in ra ná xaka'nu ini ra xa'a kuachi un”, káchi ra Ananías ikan xi'in i —káchi raPablo xi'in na.

Ká'an raPablo xi'in na ndá ku'va ndiki'in ra kua'an ra ka'an ndoso ra tu'un Ndioxi xi'in naköo kúu Israel

17 Ndika'an ka raPablo xi'in na, káchi ra saa:

—Tá ndiko koo i ndixaa i ñuu Jerusalén ta ndixa'an i ve'e ñu'u ká'an i xi'in Ndioxi; saa sítuvi ya nuu i, 18 xini i Tata yo Jesús ká'an ra xi'in i, káchi ra saa: “Kama ni koo un kee un ñuu Jerusalén yó'ó, chi kúa'a nañuu yó'ó kandixa na yaká'an un xi'in na xa'a i”, káchi ra xi'in i, nuu sítuvi ra nuu i. 19 Tasa ndika'an i xi'in ra, káchi i saa: “Tata, kuni so'o va na ka'an i xi'in na, chi xini mii na ndá ku'va sítixu'vi i nakándixa tu'un un; ndixika i ve'e ñu'u tjin i na tjan i ve'e kaa, xanduva'a i xi'in na. 20 Saa tá xani na raEsteban, randika'an ndoso tu'un un ta ndixiyo yu'u i xindichi i xini i xani ña'á na, nda xindaa i toto ndaxani ra”, káchi i xi'in Jesús. 21 Saa ndikuiin ra ká'an ra xi'in i: “Kua'an vitin, chi vitin ti'vi i yó'ó ku'un xika un; ku'un un nda inka ñuu ka'an un xi'in na'a naköo kúu Israel xa'a i”, káchi ra xi'in i —káchi raPablo xi'in naIsrael.

22 Ndóo na xini so'o na yaká'an raPablo, ñaa xaa sáa na xini na ra xa'a yandika'an ra xi'in na ku'un ra ñuu naköo kúu Israel, saa ndinda'i na, káchi na saa:

—¡Ka'ni ndo ra; ná kuvi ra! ¡Köo kúu mii ra ichi kutaku ka ra! —káchi na.

23 Saa ka vi na nda chilo na tava na kisi ni'ni na ta kí'in na ñu'u xáta yava na. 24 Saa xanda randiso xi'in nasoldado ikan chiñu ya tiin nda raPablo chikaa nda ini cuartel ta ná xanduva'a nda xi'in ra ya ná ka'an ra ndá xa'a kua sáa ni ini na xini ña'á na. 25 Naa tjin nda ra katun nda nda'a ra ya xanduva'a nda xi'in ra. Tasa ndika'an ra xi'in iin rachee nuu ndasoldado ikan, káchi ra saa:

—¿An ká'an ley yo Roma xanduva'a yo xi'in iin taa tá tä'an ku'un ra nuu juez kunani kuachi ra? —káchi raPablo xi'in ra ikan.

26 Tá xini so'o ra yandika'an raPablo xi'in ra, saa ndiki'in ra kua'an ra ka'an ra xi'in randiso chiñu xi'in nasoldado, káchi ra saa:

—Kuenda koo un xa'a ya ikan un xi'in rayó'ó, chi randikun ndaa ñuu Roma ku ra —káchi ra xi'in ra.

27 Saa tá x̄ini so'o ra yand̄ika'an ra xi'in ra, ñaa nd̄ixaa ra nuu raPablo ká'an ra xi'in ra:

—¿An nd̄ixa ñuu Roma nd̄íkun ndaa un? —káchi ra xi'in ra.

Saa nd̄ikuiin ra ká'an ra:

—Íkan nd̄íkun ndaa i —káchi ra.

28 Saa nd̄ikuiin rand̄íso chiñu xi'in nasoldado ikan ká'an ra:

—Kua'a ni cha'vi ye'e tasaa t̄axi na iin tutu nda'a i nuu nd̄yu i rañuu Roma —káchi ra xi'in raPablo.

Saa nd̄ikuiin raPablo ká'an ra:

—Sundi ye'e ta k̄oo nd̄ikan i saa, xa ñuu Roma nd̄íkun ndaa i k̄aku vi i —káchi ra.

29 Ñaa va'a ka k̄ana koo ndasoldado nda nd̄oo ndátun xanduva'a xi'in raPablo; k̄ana koo nda kua'an nda. Nda mii rand̄íso chiñu xi'in nasoldado ikan ta nd̄indi'vi ni ra chi ndiya'a ra nuu ley ñuu Roma xa'a ya k̄atun na raPablo.

Ndáka na raPablo kua'an ra nuu nachiñu

30 Saa nd̄ituvi inka kivi ta k̄uni rand̄íso chiñu xi'in nasoldado ikan kundaa va'a ka ini ra xa'a raPablo ndá xa'a kua t̄axi naIsrael kuachi xa'a ra. Ñaa nd̄axin ra cadena nú'ni ra, tasaa k̄ana ra ndasutu na'nu xi'in naxikua'a nuu naIsrael. K̄ana ra na, nd̄ikita'an ndi'i na nd̄oo na, tasaa t̄ava ra taPablo, k̄i'in ña'á ra k̄andichi ra nuu na.

23 1 Saa nd̄ikoto raPablo nuu ndi'i naxikua'a nd̄oo ikan, ta nd̄ika'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Nata'an yo, nda kivi vitin ta íyo va'a ini i nuu Ndioxi —káchi ra xi'in na.

2 Tá x̄ini so'o raAnanías, ra ínuu nuu ndi'i sutu, yand̄ika'an raPablo, tasaa x̄a'nda ra chiñu nuu nandíta yati xiin raPablo ya ná kani na yu'u ra. 3 Saa nd̄ikuiin raPablo ká'an ra:

—Vaxi kivi ta kani tu Ndioxi yó'o va, saachi yó'o ta chiñu nuu un kua xanani un kuachi i ikan un yandaa xi'in i tá ku'va ká'an ley yo, ta yó'o k̄oo íkan un saa xi'in i chi xá'nda un chiñu yakani na ye'e. Yó'o ta tá káa nama yaluvi ni nd̄ika'i sata va saa káa un, chi sata va un va'a ni ná'a ta ini un kini ni kaa —káchi raPablo xi'in ra.

4 Saa nd̄ika'an nand̄oo ikan xi'in ra:

—¿Ndachu ká'an un saa xi'in sutu tachee xáchiñu nuu Ndioxi? —káchi na xi'in ra.

5 Saa ndĩkuiin raPablo ká'an ra:

—Nata'an yo, xaka'nu ini ndo xa'a i, koo xíni i ya kúu ra sutu chee. Ni tu'un Ndioxi yataa raMoisés xina'a ta káchi ya saa: “Ká'an ndikuu un xa'a nachĩñu ñuu un”, káchi ya —káchi raPablo xi'in na.

6 Tá ndĩka'an ra saa xi'in na, saa kũndaa ini ra kúu sava na saduceo ta sava na kúu fariseo. Ñaa ndani'i ra tachi ra ta ndee ni ndĩka'an ra, káchi ra saa:

—Nata'an yo, ye'e ta ye'e fariseo ku i, saa tu tata va i ta fariseo ku ra. Xa'a yaña kua táxi na kuachi xa'a i chi kándixa i ndítaku nandíi —káchi ra xi'in na.

7 Tá ndĩka'an ra saa, ñaa kixaa ndasaduceo xi'in ndafariseo káni ta'an xi'in ta'an mii nda. Saa ndĩta'vi ta'an nda. 8 Saachi nasaduceo ká'an na, koo ndítaku nandii ta ni ángel Ndioxi koo, ni tachi nduva'a koo, káchi na ikan. Ta nafariseo kándixa na ndítaku nandíi ta kándixa na íyo ángel Ndioxi xi'in tachi nduva'a. 9 Xa'a yaña xaa iin ndá síso ká'an ndi'i na, saa ndĩkundita sava ndamaestro, ndakí'in sata nafariseo, ká'an nda:

—Koo ña'a ndĩkan vi ra, an iin ángel ndĩka'an xi'in ra an tachi ndĩka'an xi'in ra. Kuenda koo yo chi sana xi'in Ndioxi va káni ta'an yo —káchi nda xi'in na.

10 Saa xaa xánde na xa'a ya, nda yati kani ta'an na. Ñaa xaa í'vi va mii randíso chiñu xi'in nasoldado ikan, chi sana sitikue'e ta'an na ta nda raPablo sitikue'e na, ká'an ra. Xa'a ya ikan kua xá'nda ra chiñu ya tava ndasoldado ra ku'un ra xi'in nda ini cuartel.

11 Saa ndĩtuvi inka kivi ta ndixani raPablo ká'an Tata yo Jesús xi'in ra, káchi ra saa:

—Xa'a un ndee yó'o Pablo, ku i'vi un saachi tá ku'va ká'an un xa'a i ñuu Jerusalén yó'o, saa ka'an tu un xa'a i ñuu Roma va —káchi Tata yo Jesús xi'in raPablo túvi ra ndixani ra.

Ndĩtu'un ta'an na ka'ni na raPablo

12 Ñaa ndĩtuvi inka kivi chĩta'an tu'un sava ndaIsrael ka'ni nda raPablo, káchi nda saa:

—Küxi yo ni tikuii kó'o yo, ndakua ná ka'ni yo ra, saa kuxi yo. Tá ndá yo síxini ya ta ná ndĩkava chi'ña sata yo —káchi nda.

13 Yá'a uvi xiko ku nda chĩta'an tu'un ikan saa. 14 Ñaa ndĩxa'an nda nuu sutu ndana'nu tin nuu ndaxikua'a ínuu nuu naIsrael, ta ndĩka'an nda xi'in na:

—Nde'e ta ch̄ita'an tu'un nde küxi nde ndakua ná ka'ni nde raPablo saa kuxi nde. Tá ndá nde sixinu ya ta ná ndikava chi'ña sata nde. 15 Ta vitin, ndó'ò kúu mii chiñu ta chita'an tu'un ndo ka'an ndo xi'in randíso chiñu xi'in nasoldado ná kundaka ra taPablo kixi ra taan chi íyo ka ya kúni ndo koto ndoso ndo ra, kachi ndo, ta nde'e xa koo tu'va nde ka'ni nde ra ichi —káchi nda ikan xi'in na.

16 Saa k̄undaa ini rase'e yáku'va raPablo xa'a ya ch̄ita'an tu'un nda. Naa nd̄ixa'an ra nd̄itu'un ra xi'in raPablo ini cuartel ikan. 17 Naa k̄ana raPablo iin ra ínuu nuu ndasoldado ikan, ta nd̄ika'an ra xi'in ra, káchi ra saa:

—Kundaka lo'o ralo'o yó'ó ná ku'un ra xi'in un nuu randíso chiñu xi'in nasoldado, saachi íyo ya kúni ra ka'an ra xi'in ra —káchi raPablo xi'in ra.

18 Saa nd̄ikundaka ña'á ra kua'an ra. Tá nd̄ixaa ra ikan saa xaá ra ká'an ra:

—RaPablo, randíkaa ve'e kaa t̄i'vi ye'e vaxi i nuu un xi'in ralo'o yó'ó, saachi íyo ya kúni ra ka'an ra xi'in un, che —káchi ra xi'in ra.

19 Saa t̄in randíso chiñu xi'in nasoldado ikan nda'a ra, ta nd̄iki'in ra kua'an ra xi'in ra iin ña'ñu, saa nd̄indakan tu'un ña'á ra, káchi ra:

—¿Unkua kúni un ka'an un xi'in i kua? —káchi ra xi'in ra.

20 Saa nd̄ikuiin ra ká'an ra:

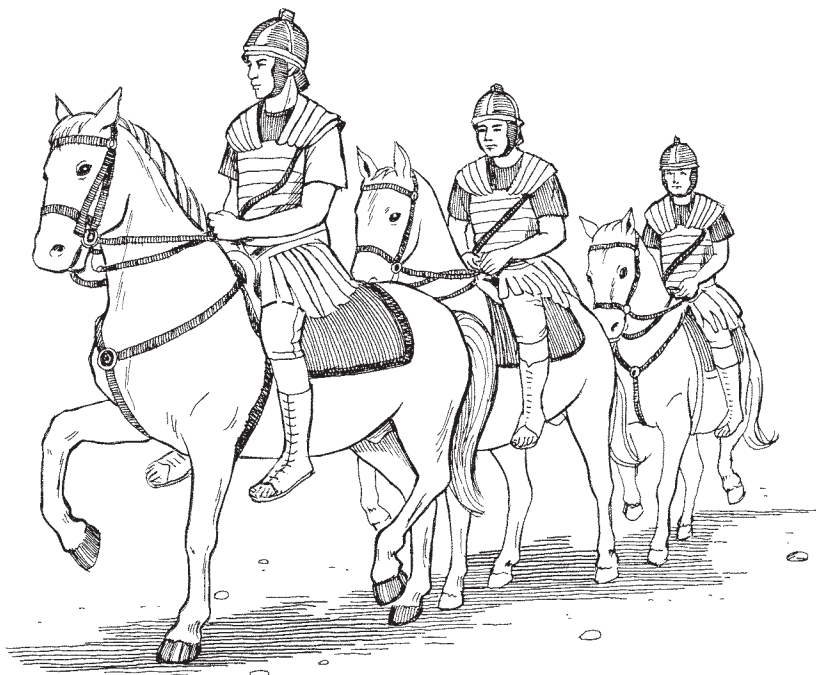
—Nachiñu xi'in naxikua'a, chita'an tu'un na ka'an na xi'in un kundaka un raPablo ku'un ra xi'in un nuu na taan, ya koto ndoso ka ña'á na, che. 21 Sundi k̄andixa un yaká'an nda, chi yá'a uvi xiko taa ku ndach̄ita'an tu'un ka'ni se'e ña'á nda. Ni küxi nda ta ni kö'o nda tikuii ndakua ka'ni ña'á nda, che. Tá ndá nda ná sixinu ya ta ná ndikava chi'ña sata nda, che. Ta vitin xa íyo tu'va nachiñu ndátun na unkua kachi yó'ò —káchi ra xi'in ra.

22 Saa t̄ava ra talo'o ikan kua'an ra, ta nd̄ika'an ra xi'in ra ya ná k̄a'an ra xi'in nda iin na xa'a yand̄ika'an ra xi'in ra.

Tí'vi na raPablo kua'an ra nda'a ragobernador Félix

23 Saa k̄ana randíso chiñu xi'in nasoldado uvi ndana'nu nuu soldado, ta x̄a'nda ra chiñu nuu nda, káchi ra saa:

—Ka'an ndo xi'in ndasoldado ná kundoo tu'va uvi ciento ndaku'un xa'a, ta uni xiko uxi ndayóso kuai, xi'in uvi ciento

nda ná ku'un xi'in lanza. Ta ná koo nduvi nda kana nda kaa jin ñuu vitin ku'un nda ñuu Cesarea. ²⁴ Saa xanduvi tu ndo kuai koso mii raPablo xi'in ndata'an ra, ya ná koo ya kundo'ora, xaa va'a ra xi'in ndo taxi ndo nda'a ragobernador Félix ñuu Cesarea. ²⁵ Saa tì'vi randíso chiñu xi'in nasoldado ikan tutu kua'an nda'a ragobernador Félix, káchi ra xi'in ya saa:

²⁶ “Chíndee i yó'ó tata Félix gobernador rachee nuu nde. Ye'e ku rakúu Claudio Lisias, ta tí'vi i tutu yó'ó xaa nda'a un. ²⁷ Nuú ká'an i xi'in un ya tí'vi i rayó'ó xaa ra nda'a un, chi naIsrael ta tjin na ra, silo'o ka'ni ña'á na. Saa kúndaa ini i ndíkun ndaa ra ñuu Roma ta ndíxa'an i xi'in nasoldado i ndíki'in i tu'un ra, kúndaa i ra nda'a na. ²⁸ Xa'a ya kúni i kúndaa va'a ini i ndá xa'a kua táxi na kuachi xa'a ra, tasaa ndáka i ra ndíxa'an i nuu naxikua'a xi'in nachíñu ínuu nuu mii naIsrael. ²⁹ Tasaa kúndaa ini i süvi yandee vi kua chíkaa kuachi na ra. Xa'a ley mii va na kua chíkaa kuachi na ra, ni koo ichi na ka'ni vi na ra, ni ve'e kaa ndikaa vi ra ndikuu. ³⁰ Ta vitin kúndaa ini i, chíta'an tu'un na ka'ni na ra, yakan tí'vi i ra xaa ra nda'a un, ta ndíka'an i xi'in na táxi kuachi

xa'a ra ná xaa na nuu un xanani un kuachi xi'in na. Yayó'ó ku ndi'i yaká'an i xi'in un, tata. Ndikita'an ka yo", káchi ra xi'in tutu kua'an xi'in nda taxi nda nda'a ragobernador ikan.

31 Tá íyo yandjika'an ra xi'in ndasoldado ikan saa íyo ya ijan nda. Kana koo ñuu nde kua'an nde xi'in raPablo, saa ndixaa nde nda ñuu Antípatris. 32 Ndítuvi inka kivi ta ndiko koo ndasoldado kua'an xa'a xi'in nde. Ndisaa ndayóso kuai ku ndakua'an xi'in nde xi'in raPablo nda nuu kua'an nde. 33 Ñaa tá ndixaa nde ñuu Cesarea ta taxi ndasoldado tutu ikan nda'a ragobernador, saa taxi tu nda raPablo va nda'a ra. 34 Tá sɨndi'i ra ka'vi ra tutu ikan ta ndindakan tu'un ña'á ra, káchi ra saa:

—¿Mii kee un? —káchi ra xi'in ra.

Saa ndikuiin raPablo ká'an ra:

—Chí ñuu ya kíndoo estado Cilicia kee i —káchi ra.

35 Tá kundaa ini ra ya kee ra estado Cilicia, saa ndjika'an ra xi'in ra:

—Nda ná xaa natáxi kuachi xa'a un, saa xanani i kuachi xi'in un —káchi ra xi'in ra.

Saa xa'nda ra chiñu nuu ndasoldado ra ya chikaa nda raPablo ini ve'e kaa ya iin ve'e rarey Herodes mi ñuu ikan.

Ká'an raPablo xa'a ra xi'in raFélix

24 1-2 Tá ndiya'a u'un kivi ta ndixaa raAnanías, ra ínuu nuu ndi'i sutu Israel. Ndixaa ra ñuu Cesarea xi'in sava naxikua'a tin iin ralicenciado ndíchi xi'in na, nani ra Tértulo. Saa tava raFélix raPablo kixaa ra, ñaa kixaá mii ralicenciado ikan ká'an ra, táxi ra kuachi xa'a raPablo, káchi ra saa:

—Kua'a un, tata gobernador Félix, ndixa'vi ni yó'o chi va'a ni ní'i un ñuu nde. Xina'a kúu mii un chiñu ta koo kuachi íyo, chi yó'o ta kixaá suvi un kua'a ni yava'a yaxíniñu'u ni nañuu nde; ndíchi ni un yakan va'a ni íyo yo. 3 Iyo va'a ni ini nde xi'in un tata, chi ndi'i ni kúu ña'ñu ta va'a ni ndóo ivi. Yakan va'a ni kúni nde xi'in un. 4 Kua'a ni va yaka'an i xi'in un tata, ta na'á ni kua, ndá xaka'nu ini un ná ka'an lo'o i xi'in un xa'a raPablo yó'ó. 5 Süvi rava'a ku ra, ndjita'an nde ra xíka ra tá'vi ra nañuu nde, ndi'i ni kúu ñuu xíka ra tá'vi ra na. Mii ra ku xini xi'in navata, na ká'an na xi'in nazareno. 6 Iin kivi ndjita'an nde ra ndíkaa ra ini ve'e ñu'u, ta kúni ra xakini ra ini ya, saachi tãan ra na inka ñuu. Xa'a ya ikan kua tjin nde ra ta kuni nde xanani mii nde kuachi xi'in ra tá ku'va ká'an ley mii

nde. ⁷ Sundi ra Claudio Lisias, randíso chiñu xi'in nasoldado ta ya mani u'vi ndiki'vi ra ma'ñu nde kindaa ña'á ra nda'a nde. ⁸ Ta ti'vi ña'á ra vaxi ra nda'a un, saa ndika'an ra xi'in nde'e táxi kuachi ya xínuñu'u nde kixi nde yó'ó xavii un kuachi nde. Va'a ka'an tu mii va un xi'in ra ya kundaa va'a ini un xa'a yaká'an nde xi'in un, ya ndaa kua —káchi ra.

⁹ Tá ndika'an mii ralicenciado ikan, saa ndika'an tu naxikua'a xi'in nachiñu nakua'an xi'in ra. ¹⁰ Ñaa ikan ragobernador ikan seña nuu ra Pablo ya ka'an ra. Saa ndikuiin ra Pablo ká'an ra, káchi ra saa:

—Tata gobernador, xa kua'a ni kuiya ní'i un ñuu nde, ta xánani un kuachi xi'in nde. Ta vitin kúsini ni i ka'an lo'o i xi'in un xa'a i. ¹¹ Koo u'vi kundaa ini vi un, kivi vitin kua xínu uxi uvi kivi ya ndixa'an i ve'e ñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, ká'an i xi'in Ndioxi. ¹² Ta koo ndita'an na ye'e ká'an i xi'in na'a ini ve'e ñu'u ka'nu, ni na'a koo nditaa sii i, ni ve'e ñu'u vali koo ndikan i saa, ni inka ña'ñu koo ndikan i saa. ¹³ Ni süvi yandaa kua ká'an na xa'a i xi'in un, ni prueba koo nda'a na ká'an na. ¹⁴ Sundi yandikuiin i xa'a kua yó'ó: yandaa kua ndíkun i ichi Jesús, ta nayó'ó táxi na kuachi xa'a i xa'a yaña, chi yavata ku ya, káchi na. Ta ye'e káñu'u i Ndioxi tá ku'va kañu'u xii sikua i. Saachi kándixa ndi'i i yatqa ra Moisés tin yatqa ndandika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a. ¹⁵ Tá ku'va kándixa mii na Ndioxi, saa kándixa tu ye'e va. Kándixa i ya ndítaku nandii, ta kándixa i ya xanani Ndioxi kuachi xi'in nava'a tin navä'a. ¹⁶ Xa'a ya kandixa i yaña yakan kua kuenda ni íyo i nuu Ndioxi tin nuu nañuu ivi yó'ó, ya ná ndikava i nuu yavä'a.

¹⁷ Ta xa kua'a ni kuiya kee i xíka i inka ñuu, ta nda vitin ndiko koo tuku i ñuu i ndixa'an i táxi i lo'o xu'un nda'a nanda'vi saa taxi tu i lo'o ya nda'a Ndioxi va. ¹⁸ Tá sindi'i i xanduvi i yaká'an ley nde ya kindoo va'a i nuu Ndioxi ta ndixaa sava na Israel na kee chí estado Asia ndita'an na ye'e ve'e ñu'u. Sundi nda iin ya koo íkan i tá ndita'an na ye'e, ni na'a koo na táa sii i ndíkaa i. ¹⁹ Ná kixi na ikan, taxi na kuachi xa'a i unkua íkan i tá ndita'an na ye'e, tatu ya ndixa kua íyo kuachi i. ²⁰ Tatu koo, ná ka'an tu mii nandoo yó'ó ndá kuachi kua ndita'an na ye'e tá ndixa'an i nuu na xító ndoso na ye'e. ²¹ Iin ya ndani'i i tu'un i ndika'an i xi'in nachiñu kua yó'ó: “Táxi ndo kuachi xa'a i chi kándixa i ndítaku nandí”, káchi i xi'in na —káchi ra Pablo.

22 Saa tá x̄ini so'o ragobernador Félix yandika'an raPablo ta koo nd̄ixaa kua'a ra xi'in na, chi xa k̄undaa va'a ini ra ndá ku'va íyo ichi Jesús ya ndíkun raPablo. Saa nd̄ika'an ra xi'in na káchi ra saa:

—Kundatun ndo nda ná kixi raClaudio Lisias, randíso chiñu xi'in nasoldado. Saa kundaa va'a ini i nuu ra xa'a yaká'an ndo, tasaa xanani i kuachi xi'in ndo —káchi ra xi'in na.

23 Saa x̄a'nda mii ragobernador ikan chiñu nuu iin rachee nuu ndasoldado, káchi ra saa:

—Ná ndikaa ka raPablo ve'e kaa ikan un, sundi tava lo'o un ra ná kaka ndíka ra, ta taxi un ná ki'vi nata'an ra koto ña'á na —káchi mii ragobernador ikan.

24 Nd̄iya'a lo'o kivi, saa nd̄ixaa suvi mii ragobernador Félix ikan xi'in yási'i ra, yáDrusila, ta yáIsrael ku yá. Saa x̄a'nda ra chiñu ya ná kana na raPablo ku'un ra nditu'un ra xi'in na ndá ku'va kandixa na Jesucristo. 25 Saa nd̄ixaa'an raPablo nd̄itu'un ra xi'in na, nd̄ika'an ra xa'a ya koo ndaku ini yo. Ta nd̄ika'an tu ra xa'a ya kundaa xi'in mii yo ya ná ikan yo ndi'i yakúni kuñu yo. Naa nd̄ika'an tu ra xi'in na ya vaxi kivi ta xanani Ndioxi kuachi xi'in ndi'i na ivi. Tá x̄ini so'o raFélix ndi'i ya ikan ta nd̄indi'vi ni ra, ñaa nd̄ika'an ra, káchi ra saa:

—Kuá'an, inka ichi tá íyo tiempo nuu i, saa kana tuku i yó'o kixi un ka'an ka un xi'in nde —káchi ra.

26 Saa nd̄ikani ini ragobernador ikan an sana taxi lo'o raPablo xu'un nda'a ra ya tava ña'á ra, ká'an ra. Yakan tutuku kána ña'á ra ká'an ra xi'in ra. 27 Uvi kuiya ikan ragobernador ikan saa, ñaa nd̄ixinu kuiya k̄uu mii ra chiñu ta keta ra. Saa nd̄iki'in inka ra nání Porcio Festo chiñu nuu ra. Xa'a ya kúni raFélix kindoo va'a ra xi'in naIsrael yakan koo nd̄itava ra taPablo ve'e kaa.

Nd̄ixaa raPablo nuu raFesto

25 1 Saa nd̄ixaa raFesto nd̄ikundu'u ra ka'nda chiñu ra kuu ragobernador. Tá nd̄ixinu uni kivi nd̄ikundu'u ra, saa k̄ee ra ñuu Cesarea kua'an ra ñuu Jerusalén. 2 Tá nd̄ixaa ra ta nd̄ikita'an ndasutu na'nu xi'in nachiñu. Nd̄ikita'an na táxi na kuachi xa'a raPablo. 3 Nd̄ixikan na yamani nuu ra ya ná kundaka nasoldado ra xaa ra ñuu Jerusalén kunani kuachi ra. Saachi xa ch̄ita'an tu'un na ka'ni na ra ichi. 4 Saa nd̄ikuiin raFesto yu'u na ká'an ra xi'in na:

—Ñuu Cesarea vi ndíkaa ra ve'e kaa ta ya ndíkani ini i kua kama ni va ndiko koo i ku'un i —káchi ra xi'in na.

5 Saa ndíka'an tu ra xi'in na káchi ra saa:

—Unku ndó'ᵒ kúu mii chiñu ndee ta va'a ku'un ndo xi'in i, tatu ndá ya íkan ra ta va'a taxi ndo kuachi xa'a ra nda'a i —káchi ra xi'in na.

6 Saa ndíxiyo suvi ragobernador Festo ñuu Jerusalén, ta ndíxiyo ra iin ku'va una an uxi kivi, saa ndíko koo ra ñuu Cesarea. Tá ndítuvi inka kivi ta ndíkundu'u ra nuu tai ra, saa xa'nda ra chiñu ya ku'un na tava na raPablo kixaa ra nuu ra. 7 Saa xaa raPablo. Tá kuaki'vi ra nuu índu'u mii ragobernador ikan, ñaa kuyati naIsrael nakee ñuu Jerusalén táxi na kuachi xa'a ra, ta kua'a ka vi kuachi ndee chíkaa ña'á na, sundi koo prueba nda'a na. 8 Saa ndíkuiin raPablo ndíki'in ra mii ra, káchi ra saa:

—Nda iin ya koo ndíkan i, ni xa'a ley Ndioxi yataa raMoisés koo ndíka'an kini i, ni xa'a ve'e ñu'u koo ndíka'an i, ni xa'a rarey ka'nu ñuu Roma koo yandíka'an i —káchi ra xi'in na.

9 Ta xa'a ya kúni raFesto kindoo va'a ra xi'in naIsrael, saa ndíndakan tu'un ra taPablo, káchi ra saa:

—¿An kuni un ku'un un ñuu Jerusalén ya xanani i kuachi un xi'in un ñuu ikan? —káchi ra xi'in ra.

10 Ñaa ndíkuiin ra ká'an ra:

—¿Ndachu ku'un i Jerusalén, an süvi ikan ku tu mii va un? Xa ikan ku tu mii va un ta íyo ichi un xanani un kuachi i xi'in i, chi ñuu Roma ndíkun ndaa i. Ta ni mii un xíni un koo kuachi íyo i xi'in naIsrael. 11 Tatu ndá yandee íkan i ká'an ya kuvi i, ta va'a kuvi va i, koo í'vi i kuvi i. Sundi tá koo kuachi i íyo ta nda iin na'a koo ichi taxi ye'e nda'a naIsrael yó'ó. Sundi vitin xíkan i yamani nuu un, va'a ti'vi un ye'e nda'a rarey ka'nu ñuu Roma ya ná xanani ra ikan kuachi i xi'in i —káchi raPablo xi'in ragobernador Festo.

12 Saa ndúku raFesto xini nuu nachíñu ndóo xi'in ra mi ve'e chiñu; ñaa ndíka'an ra xi'in raPablo, káchi ra saa:

—Va'a chi mii un ndíka'an xi'in i ku'un un nuu rarey ka'nu ñuu Roma xanani ra kuachi un; ta va'a ti'vi nde yó'ᵒ ku'un un nuu ra —káchi raFesto xi'in raPablo.

Ká'an raPablo xi'in rarey Agripa

13 Ndiya'a uvi ndáa kivi ta ndixa'an rarey Agripa xi'in yáBerenice ku'va ra ñuu Cesarea, ndixa'an na chíndee na raFesto. 14 Saa ndixiyo na xi'in ra, na'a ndixiyo na xi'in ra. Saa ndítu'un raFesto xi'in rarey Agripa xa'a raPablo, káchi ra saa:

—Íyo iin rataa sindikoo raFélix ve'e kaa. 15 Tá ndixa'an i ñuu Jerusalén ta taxi ndasutu na'nu xi'in naxikua'a nuu naIsrael, taxi na kuachi xa'a ra nda'a i, ndee ni káa kuachi íkan ra ta ká'an ya xa'a ra kuvi ra, káchi na xi'in i. 16 Saa ndíkuiin i ká'an i xi'in na: “Nde'e Roma ta koo íkan nde saa, koo táxi nde kuvi iin taa tatu tá'an ka'an nuu ta'an na, nuu ndíkuiin ra ka'an ra xa'a ra xi'in na táxi kuachi xa'a ra”, káchi i xi'in na. 17 Xa'a ya íkan kua ni koo ndixindatun i, tá kixaa naIsrael, ndítuvi inka kivi ta kana i raPablo kixaa ra nuu i ya xanani i kuachi ra xi'in ra. 18 Ñaa xaá na táxi na kuachi xa'a ra nda'a i. An ndee ni káa yaka'an na xi'in i xa'a ra, ká'an i. Ta süvi yandee vi kua ká'an na xa'a ra. 19 Kuachi xa'a costumbre mii naIsrael va kua, káni ta'an na ya siin káa ya kándixa na, ta siin kua sína'a raPablo. Chi ká'an ra xa'a iin ranáni Jesús ndixi'i ra ta ndítaku ra, káchi raPablo. 20 Tá xini so'o i yandíka'an ra ta ni koo xíni i unkua íkan i xi'in kuachi ta'an yayó'ó. Xa'a yaña kua va'a ka ndíka'an i xi'in raPablo an kúni ra ku'un ra ñuu Jerusalén xanani i kuachi xi'in ra, káchi i. 21 Ta koo ndixiin ra ku'un ra ñuu Jerusalén, va'a ka nuu mii rarey Augusto ñuu Roma va ku'un ra, káchi ra xi'in i. Xa'a ya íkan kua xa'nda i chiñu ndikaa ka ra ve'e kaa. Ta nda ná xanduvi ndi'i i ndá ku'va koo ku'un ra ñuu Roma; nda saa vi ti'vi i ra ku'un ra —káchi raFesto xi'in rarey Agripa.

22 Saa ndíkuiin rarey Agripa, káchi ra saa:

—Kúni tu ye'e va kuni so'o i ndá ku'va ndítu'un ra —káchi ra. Saa ndíkuiin raFesto ká'an ra:

—Va'a, taan kuni so'o un ka'an ra —káchi ra.

23 Ñaa ndítuvi xitaan ta ndixaa rarey Agripa xi'in yáBerenice ve'e chiñu. Iin ní'nu ikun mii ndana'nu nuu nasoldado ndixaa nda xi'in naxikua'a, ta va'a ni ndíxi ndi'i na ndixaa na. Ñaa xa'nda raFesto chiñu nuu na yatava na raPablo. 24 Tá ndixaa raPablo nuu na, saa xaá raFesto ká'an ra:

—Tata, rey Agripa, xi'in ndi'i nata'an yo nandóo yó'ó, vitin xíto xi'in nuu ndo rayó'ó. Rayó'ó ku ra táxi naIsrael kuachi xa'a nda'a i tá ndixa'an i ñuu Jerusalén. Saa tu tá kixi na ñuu Cesarea yó'ó va; ta ká'an ni na xa'a ra, koo xíniñu'u ka ra kutaku ra, káchi na. ²⁵ Ta xa sına'ma i ra ndika'an ra ta koo ndini'i i kuachi ndee ni xa'a ra yaká'an kuvi ra. Ta kúni ra ku'un ra nuu rarey Agosto ñuu Roma ya xanani ra ikan kuachi xi'in ra, káchi ra. Ta ndátun i ti'vi i ra ku'un ra ikan. ²⁶ Ta koo kúndaa ini i ndá kuachi kua taa i xa'a ra nuu tutu ya ti'vi i ku'un nda'a rarey ikan. Xa'a yaña kua kana i ndó'ó ndikita'an ndi'i ndo ndóo ndo vitin ya kuni so'o ndo ká'an ra. Saa xikan ni i yamani nuu yó'ó rey Agripa. Tá ná ndakan tu'un va'a un ra ta ka'an un xi'in i unkua taa i xa'a ra. ²⁷ Chi ndíkani ini i vä'a ná'a ya ti'vi i iin preso ku'un ra, tá koo iin tutu nuu ká'an ya xa'a ra, ndá kuachi kua táxi na xa'a ra —káchi raFesto xi'in nandóo ikan.

Ká'an raPablo xi'in rarey Agripa

26 ¹ Tasaa ndika'an rarey Agripa xi'in raPablo, káchi ra saa:

—Va'a, ka'an un xa'a un vitin —káchi ra xi'in ra.

Saa ndani'i nda'a raPablo nuu na, ta ñaa kixaá ra ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

² —Tata, rey Agripa, kúsini ni i íkan un yava'a xi'in i, chi táxi un ka'an i xi'in un xa'a i, ndá xa'a kua táxi naIsrael kuachi xa'a i. ³ Yó'ó ku raxíni va'a ndá ku'va íyo ndi'i costumbre yoIsrael ñuu yo, ta kúndaa ini un ndá ya kua káni ta'an na xa'a. Xaka'nu ini un, ta kuni so'o lo'o un ná ka'an i xi'in un.

Ká'an raPablo ndá ku'va íkan ra tá tä'an ndikundikun ra Jesús

⁴ Ndi'i naIsrael xíni ndá ku'va ndixiyo i tá lo'o i, tá ndixiyo i ñuu i; saa tu tá ndixiyo i ñuu Jerusalén. ⁵ Xíni va'a na ye'e, tatu kúni na ka'an na xa'a i, ta va'a ka'an na xa'a i ya kandixa ni i ichi nafariseo tá ndixiyo kuaan i, saachi ichi ikan ku ichi ndee ni ndee ka nuu inka ichi. ⁶ Ta vitin táxi na kuachi xa'a i, xa'a ya kándixa i yandika'an Ndioxi xi'in xii sikua yo chi ndika'an ra sitaku ra nandii. ⁷ Nda xina'a iin saa nda kivi vitin ndátun nave'e yo nakúu se'e sikua uxi uvi saa ndase'e raIsrael, ndátun na ya xanduvi Ndioxi yandika'an ra xi'in xii yo. Ta

xa'a ya ikan kua káñu'u na ra nduvi niuun. Ta suvi xa'a yaña kua táxi na kuachi xa'a i vitin, tata rey Agripa.

8 ¿An koo kándixa ndó'ŋ ya sítaku Ndioxi nandii kua?

—káchi raPablo xi'in rarey ikan tin ndi'i na.

Ká'an raPablo ndá ku'va xanduva'a ra xi'in nandíkun Jesús

9 Saa ká'an ka raPablo xi'in na káchi ra saa:

—So'va ndíkani ini ye'e yachi xa'a Jesús, rañuu Nazaret.

Ndíkani ini i yasiki kua, ká'án i, yakan kua'a ni ya kuni i ikan i xa'a ya kúni i sindi'i xa'a i ichi ra. 10 Saa íkan i xi'in nandíkun Jesús ndóo ñuu Jerusalén, sítixu'vi ni i na. Ndúku i tutu nuu ndasutu na'nu ve'e ñu'u ya taxi nda ichi nda'a i tiin i na taan i ve'e kaa. Tasaa íkan i, kua'a ni na taan i ve'e kaa. Saa tu tá ndíxi'i sava na ikan, ndíxiyo yu'u i xi'in na xá'ni ñá'á. 11 Kua'a ni ichi ndíxika i iin iin ve'e ñu'u naIsrael xanduva'a ni i xi'in nandíkun Jesús ya kúni i ná ndiko koo ini na xa'a ya kándixa na ra. Ndísaa ka vi ini i xini i na, nda inka ñuu yañú'u xika xindikun i ndíxika i sata na ya kúni i sindi'i xa'a i na.

Ká'an tuku raPablo ndá ku'va ndíkundikun ra Jesús

(Hechos 9:1-19; 22:6-16)

12 'Saa kuu iin ichi kee i kua'an i ñuu Damasco. Ta ní'i i tutu nuu táxi ndasutu na'nu ichi nda'a i ya tiin i nandíkun Jesús. 13 Tá xíka i kua'an i ñuu ikan tasaa ka'ñu. Ñaa xini i iin ñu'u keta ya nuu ndivi, ndakua ye'e taxan ya, ndee ka ye'e ya ikan nuu ñu'u. Ta iin ndíkava nduu ya sata i xi'in nda kua'an xi'in i. 14 Ñaa nduva ndi'i nde kua'an nde nuu ñu'ú, saa xini so'o i tachi iin taa ká'an ra xi'in i tu'un hebreo, káchi ra saa: “Saulo, Saulo, ¿ndachu kua ndíkun un xíka un sata i sítixu'vi un ye'e? Tá íkan sindiki sana keta xa'a ri itun káni na ri, saa íkan un, chi sítixu'vi un mii va un”, káchi ra xi'in i. 15 Saa ndíkuiin i ká'an i xi'in ra: “¿Unku yó'ŋ, tata?”, káchi i xi'in ra. Saa ndíkuiin ra ká'an ra xi'in i: “Ye'e ku Jesús ra ndíkun un xíka un sítixu'vi un. 16 Ta kuandikoo kundichi un chi ye'e ta ndítuvi i nuu un ka'an i xi'in un ya ndíkaxin i yó'ŋ xachiñu un nuu i. Tasaa ndíkuiin un xa'a i ka'an un xi'in na'a xa'a ya ndítuvi i nuu un kivi vitin, saa tu ya sina'a i nuu un vaxi tiempo va. 17 Ta ye'e sikaku i yó'ŋ nda'a naIsrael an nda'a na inka ñuu, táxi i ka'ni na yó'ŋ. 18 Tí'vi i yó'ŋ ku'un un nditu'un te'e un xi'in na ya ná kundaa ini na xa'a ichi Ndioxi. Ta sixinu

un ini na ná ndikundikun na ichi va'a ichi Ndioxi, tasaa káka ka na ichi vä'a, ichi kiti ná'a, tiSatanás. Yó'ò ku rasindiko koo nakua'an nuu naa ta kixaá na kaka na nuu yé'e, chi sindoo na ichi vä'a, ta ndikundikun na ichi Ndioxi, kandixa na ye'e saa xaka'nu ini Ndioxi xa'a kuachi na, saa kuchíñu na koo na xi'in ndi'i ka nandíkun ichi i", káchi Jesús xi'in i —káchi raPablo xi'in rarey Agripa.

**Xánduvi raPablo yandíka'an Jesús
xi'in ra nuu sítuvi ya nuu ra**

19 Saa ká'an ka ra xi'in rarey Agripa, káchi ra saa:

—Ta ye'e, tata rey, koo ndíxaa so'ò i xa'a yandíka'an Jesús xi'in i tá ndítuvi ra nuu i. **20** Ndikun xáá i ká'an i xi'in na, xi'na nandóo ñuu Damasco xáá i ká'an i xi'in, tá ndí'i ikan ta kixaá i ká'an i xi'in nandóo ñuu Jerusalén, saa ndíxa'an i ndi'i ka inka ñuu ya ñú'u estado Judea. Saa kee tu i ndíxa'an i nda inka ñuu nuu ndóo na'a nakóo kúu Israel. Ndíxa'an i ndíka'an ndoso i xi'in na ya ná sama na ini na ndiko koo na nuu Ndioxi, saa ikan na yava'a yasina'a ya ndíxa kua ndíko koo na nuu ra. **21** Xa'a yandíka'an i xi'in na, yakan tjin naIsrael ye'e. Tá ndíkaa i ye'e ve'e ñuu'u ñuu Jerusalén, tjin na ye'e kúni ka'ni na ye'e. **22** Ta Ndioxi chindee ye'e ndi'i saa kivi, yakan va'a táku i nda kivi vitin, ndíchi i nuu ndo. Ta ká'an ndoso i tu'un Ndioxi xi'in navali tin nana'nu. Ta iin ká'an i xi'in ndi'i na, tá ku'va ndíka'an raMoisés tin ndandíka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi, saa ká'an i. **23** Chi nda ikan ta ndíka'an nda xa'a Cristo ra ndíkaxin Ndioxi sikaku yoo. Ndo'o ni ra kuvi ra sundi ra ikan ku ranunuu nditaku nuu ndi'i nandii. Ta ka'an ra xi'in na ndá ku'va kaku na. Tá íkan ñu'u ndíye'e saa koo ra, chi kuna ra nuu ndi'i yo kúu Israel xi'in nakóo kúu Israel. Kuna ra nuu yo, kundaa ini yo xa'a tu'un Ndioxi, káchi tu'un Ndioxi tja ndandíka'an ndoso tu'un ra xina'a —káchi raPablo xi'in nandóo xíni so'ò.

Síxinu raPablo ini rarey Agripa ya ná ndikundikun ra Jesús

24 Tá ndíka'an raPablo tu'un ikan nuu ndíkuiin ra xa'a ra, tasaa ndíkuiin raFesto ndee ka vi ká'an ra, káchi ra saa:

—¡Pablo, yó'ò sána va ku un, xa'a ya ka'vi ni un yakan kua'an ndúki'vi un! —káchi ra xi'in ra.

25 Saa ndikuiin raPablo ká'an ra:

—Köö sána i, tata Festo, íyo va'a va ini i, ñú'u ndi'i va ini i xa'a yaká'an i xi'in ndo, yandaa kua ká'an i xa'a xi'in ndo.

26 Yó'ó íin rarey Agripa ta kúndaa va'a ini ra xa'a ya. Chi köo íyo se'e yaká'an i xa'a xi'in ndo, yakan va'a ndinuu ni ini i ká'an i xi'in ndo, Na kua'a va xíni unkua ndo'o Jesús saa tu ya ikan nandíkun ichi va ra —káchi raPablo xi'in raFesto.

27 Saa ndíka'an raPablo xi'in rarey Agripa, káchi ra saa:

—Tata, ¿an kándixa yó'o yataa ndandíka'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a? Xíni i ya kúndaa ini un yandaa kua taa nda —káchi raPablo xi'in ra.

28 Saa ndikuiin rarey Agripa ká'an ra xi'in raPablo:

—Silo'o sixinu un ini i ki'vi i ichi Jesús xi'in un —káchi ra.

29 —An silo'o an kua'a sixinu i ini un, Ndioxi ná kachi ta ndikundikun un ichi ra xi'in ndi'i nandóo xíni so'o ká'an i, ta ná nduu na tá ku'va íyo i, sundi süvi tá ku'va nú'ni i xi'in cadena yó'ó —káchi raPablo xi'in na.

30 Saa tá sündi'i raPablo tu'un ikan, ta ndikundichi rarey Agripa xi'in yáBerenice tin ragobernador Festo xi'in ndi'i nandóo ikan, ndikundita na ³¹ kána koo na ve'e chiñu kua'an na ta ká'an xi'in ta'an mii na káchi na saa:

—Nda iin yandee köo ndíkan ra ya kuvi ra, ni ve'e kaa köo xíniñu'u ra ndikaa ra —káchi na xi'in ta'an na.

32 Saa ndíka'an rarey Agripa xi'in ragobernador Festo, káchi ra saa:

—Va'a saña yo ra ku'un ra tá köo ndíka'an ra xi'in un ti'vi un ra ku'un ra nda'a rarey ka'nu ñuu Roma ya xanani ra kuachi ra. Ta vitin ni köo tatan, ku'un sa'a ra —káchi rarey Agripa xi'in raFesto.

Ti'vi ragobernador Festo raPablo kua'an ra ñuu Roma

27 ¹ Saa tündaa kivi yandíka'an ragobernador Festo xi'in raAgripa, ya ti'vi nda raPablo ku'un ra ñuu Roma ya ndíkaa Italia. Taxi na raPablo xi'in inka ka ndañú'u ve'e kaa ikan nda'a raJulio, randíso chiñu xi'in iin ciento ndasoldado, ta ti'vi nda ikan náni ya batallón César Augusto. ² Tasaa ndaa nde sata iin barco tunkee ñuu Adramitio ta yá'a nu kua'an nu kua'a ni ñuu ya ñú'u yati yu'u nduta ñuu'u estado Asia. Kua'an tu iin rata'an nde ranáni Aristarco va xi'in nde, ta rakee chí ñuu Tesalónica ya ndíkaa estado Macedonia ku ra ikan. ³ Tá

ndĩtuvi inka kivi ndĩxaa nde ñuu Sidón. Ikan ku nuu ikan raJulio yava'a xi'in raPablo, taxi ra ndĩxa'an ra xító ra nata'an ra, ta chĩndee ña'á na ikan. ⁴ Ndi'i ikan ta kee nde kua'an nde xi'in barco ta ni vā'a kua'an nde chi xíka ni tachi, ta iyo ka vi ndikava nu xi'in nde. Saa va'a ka ndĩki'in nu kua'an nu xi'in nde chi inka ña'ñu isla Chipre nuu kōo va'a tachi xíka. ⁵ Saa kee nde kua'an nde, ndĩxika nde nuu nduta ñu'u, ta ndiya'a nde yati estado Cilicia xi'in estado Panfilia; ñaa ndĩxaa nde ñuu Mira ya kíndoo estado Licia.

⁶ Ñuu Mira ikan ndĩta'an raJulio iin barco tunkee ñuu Alejandría ta kua'an nu chí Italia, saa ndĩka'an ra xi'in nde nuu nde. Ñaa nuu nde ta ndaa nde sata inka nu ikan kua'an nde. ⁷ Kuekuee kua'an nde, yakan na'á ni ndĩxika nde, tuvi ndioxi ndĩxaa nde yati ñuu Gnido. Saa xíka ka tachi ta kōo ndĩkuchiñu ki'vi nu ñuu ikan. Ñaa ndĩki'in nu inka ichi ta ndiya'a nu nuu xító ndaa iin ña'ñu isla Creta ya nání Salmón, kua'an nu xi'in nde ichi Sur isla Creta nuu kōo xíka ndee tachi. ⁸ Kuekuee kua'an nde yu'u nduta ñu'u, ndo'o ka vi ini nde saa ndĩxaa nde iin ña'ñu ya nání Buenos Puertos, suvi ya ita'an yati xi'in ñuu Lasea ndíkaa isla Creta ikan kua.

⁹ Xa'a ya kuee ni kua'an nde tasaa ndĩxinu kua'a va kivi kana koo nde ñuu Cesarea. Saa ndĩ'i tu viko ya xíxi su'un naIsrael va, ta kixaá tiempo vixin. Xa'a ya ikan kua xaa kúu iyo ni ku'un nde xi'in tunbarco nuu nduta ñu'u. ¹⁰ Tasaa ndĩka'an raPablo xi'in ndandíso chiñu xi'in tunbarco ikan, káchi ra saa:

—Tata, ndĩkani ini i, tá ná ku'un yo xi'in barco ta iyo ni va ku'un yo, nda mii nu ta iyo ndi'i xa'a nu xi'in ndi'i ña'a ndíso nu, tasaa tu mii va yo, iyo ni ndi'i xa'a yo —káchi ra xi'in nda.

¹¹ Ta raJulio raxá'nda chiñu nuu ndasoldado, kōo ndĩxiin ra kuni so'o ra yandĩka'an raPablo xi'in nda. Va'a ka xini so'o ra yandĩka'an mii ra xiin barco nu ikan tasaa tu ra káva va nu. ¹² Ta kōo ndĩxiin nda ndoo nda Buenos Puertos chi vā'a ña'ñu ikan ndee ni xíka tachi yoo vixin, káchi nda. Xa'a ya ikan kua ndĩkani ini nda ku'un nda koo nda ñuu Fenice, suvi ya ndíkaa inka ña'ñu Creta. Ñuu Fenice kua xító ndaa chi noroeste xi'in suroeste, saa iyo nuu va'a kundichi tunbarco yoo vixin ñuu ikan, káchi nda.

Iyo ni kúu kúni ndikava itun barco ini nduta ñu'u

13 Saa iin kivi kixaá xíka lo'o tachi ya kixi chí sur; ñaa xaá kúsini ni nda káchi nda saa:

—Va'a chi kuchiñu va yo xaa yo nda ñuu Fenice —káchi nda.

Saa ndixita nda kaa vee ya xiñu'u ini tikuii, ñaa keta nu kua'an nu xi'in nde. Ma'ñu yu'u rá saa kua'an nu. 14 Tá kuna'a lo'o kua'an nde nuu rá, ñaa kixaá ndee ni xíka tachi ya kee chí nordeste. 15 Ñaa xaá síkuiko ya nu, ta koo ndikuchiñu ka nde ku'un nde nuu ndikani ini nde. Saa ndindoo na'a nu ikan nda, va'a ka xaá chínda'a mii tachi nu. 16 Saa ndiya'a nde yati nuu ndíkaa isla lo'o náni Clauda, ta kuee lo'o xíka tachi ña'ñu ikan. Ta barco ka'nu, tunkua'an nde xi'in, ñúu nu inka nulo'o kua'an nu, saa ndindoo nu sata nde, ta ndo'o ni nde ndixika nde ndixita nde nu. Saa chĩnuu nde nu sata tun chee. 17 Sindi'i tá chĩnuu nde nu sata tunchee, saa katun kutu nda nuchee xi'in yo'ó ya ná kuchiñu koo ndee nu tá'nu nu. Ta í'vi ka vi nda chinda'a tachi tunka'nu ku'un nu nuu yoti ya náni Sirte, ta kani ndaa nu nuu yuu ta'vi nu. Saa sĩnuu nda toto ndíchi sata nu ya ná ndixita ni ya tachi. Ta ñaa kuekuee ndiki'in mii nu kua'an nu xi'in tachi xi'in nde. 18 Ta ni koo xiin tachi xikuiin ya, ndinuni lo'o xíka ya. Tá ndituvi inka kivi ta va'a ka kixaá nda táva nda ña'a ñú'ú ini nu, ki'in nda ya xáta nda ini tikuii ya ná ndukama nu. 19 Saa kúu ndixinu uni kivi, ta ni koo xíkuiin tachi ni savi. Ñaa va'a ka ki'in nda nda'a chiñu ya xiniñu'u mii tunbarco. Ki'in nda ya xaata nda ini tikuii ya ná ndukama va'a ka nu. 20 Nduvi niuun xíka tachi ta kúun savi, ni ñu'u koo kéta ni kimi koo, iin nanaa káa. Koo ndixika ka ini nde kutaku nde, kuvi ndi'i va nde ka'án nde.

21 Ta kuna'a ni tá'an kuxi nde, nda lo'o yu'u ña'a tá'an kaxi nde. Saa ndikundichi raPablo xaá ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Nata'an yo, xa ndika'an i xi'in ndo ya kee yo isla Creta. Va'a ka ndindoo yo ikan nda ya'a tiempo vixin saa kixi yo, káchi i xi'in ndo. Ta koo ndixiin ndo kuni so'o ndo yandika'an i. Tá ndixini so'o ndo yandika'an i xi'in ndo, ta koo ya kundo'o yo, ndikuu. 22 Sundi kúndi'i ini ndo, xa'a ndo ndee chi nda iin yo ndi'i xa'a; ndisaa tun barco ndi'i xa'a. 23 Sundi yoo ta ndi'i xa'a yo, chi Ndioxi ra káñu'u i ta sítuvi ra ángel ra nuu i ñúu

ndive'e, ta ndjika'an ya xi'in i, ²⁴ káchi ya saa: “Pablo, ku i'vi un chi xiniñu'u un ku'un un nuu rarey ka'nu raAugusto ya xanani ra kuachi un. Xa'a iin yó'o ta kee va'a ndi'i nda kua'an xi'in un, sikaku Ndioxi nda, küvi nda”, káchi ángel xi'in i. ²⁵ Yakan xa'a ndo ndee, ku ivi ndo chi ye'e ta kándixa i Ndioxi. Kándixa i ra ya xasuvi ra yandjika'an ra xi'in i. ²⁶ Nda iin yo tikue'e, sundi nduxa xaa tunbarco nda nuu ñu'ú ichi saa ndi'i xa'a nu, káchi Ndioxi xi'in i —káchi raPablo xi'in na.

²⁷ Ñaa ndixinu uvi semana ñú'u nde ichi ta xíka ka vi tachi, ndá yokan chínda'a ya tunbarco nuu nduta ñu'u náni Adria. Saa tinda'a kaa uxi uvi ñúu, ta xáá ndíkani ini ndaxáchiñu xi'in tunbarco xa kua'an kúyati nde nuu ñu'ú ichi, ká'án nda. ²⁸ Xa'a ya ikan ta chikaa nda iin yo'o xi'in iin ña'a vee ka'a tikuii ya kundaa ini nda an kunu rá an yáxin rá. Ñaa xíto nda ta oko xa'un iin metro kua kunu rá. Na'a va'a lo'o ta tuku xíto ndoso nda rá, saa xini nda ya kunu rá oko uxa metro. ²⁹ Xa'a ya i'vi nda ku'un nu kani ndaa nu xi'in yuu, chi xa kúyati nu yu'u tikuii, káchi nda. Ta xa'a ya ikan kua va'a ka tava nda kumi kaa taan nda ini tikuii chi ka'a nu ya ná kü'un ka nu. Saa ká'an nda xi'in Ndioxi, chi ndakua kuna'a tuvi kúni nda. ³⁰ Saa xáá kúni mii ndaxáchiñu xi'in nu ikan kunu nda ku'un nda ya sikaku nda mii nda, ta xa'a ya ikan kua ndaxin nda itun barco lo'o chñuu nda nuu tikuii nuu tunka'nu. Ñaa xáá táan nda kaa tunka'nu ini tikuii, káchi nda, sundi süvi yandaa vi kua siin ya íkan va nda. ³¹ Tasaa xini raPablo unkua íkan nda ta ndjika'an ra xi'in randíso chiñu xi'in ndasoldado tin mii nda, káchi ra saa:

—Xiniñu'u kundo'ni ndi'i ndakaa ini barco yó'ó, saa kaku yo. Tá ná kundo'ni nda ini nu ta küchiñu yo kaku yo —káchi ra xi'in nda.

³² Saa xá'nda ndasoldado ikan yo'o ya nú'ni tunbarco lo'o xi'in nuchee; ñaa ndisaña nu kua'an mii nu nuu tikuii. ³³ Tá xa kua'an kúni tuvi, tasaa ndjika'an raPablo xi'in nda, káchi ra saa:

—Xa ndixinu uvi semana ta nda lo'o tä'an kusun ndo tin kuxi ndo. ³⁴ Ta vitin xíkan i yamani nuu ndo kuxi ndo an nda lo'o, tasaa ndiki'in ndo ndee ndo, saa küchiñu kaku ndo. Ta kúndi'i ini ndo chi nda iin ixi lo'o xi'ni ndo ndi'i xa'a —káchi raPablo xi'in nda.

³⁵ Saa kú'in ra xita va'a kuxi ra ta nuu ndi'i nda taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi, saa ta'vi ra ya xáá ra xíxi ra. ³⁶ Ñaa

ndixinu ini ndi'i nda, saa kixaa tu nda ikan va xixi nda. ³⁷ Ta ndi'i nde kua'an ini barco ikan kuu nde iin ku'va uvi ciento uni xiko xa'un iin. ³⁸ Tá ndi'i xixi va'a ndi'i nde nda'a ini nde, ñaa ki'in nde trigo xa'ta nde ini tikuii ya ná ndukama ka tun barco.

Kuaki'vi tun barco nda ka'a tikuii

³⁹ Saa ndituvi inka kivi ta koo ndikundaa ini ndaxachiñu xi'in tunbarco mii kua ndixaa nde. Ñaa xini nda yu'u tikuii nuu íyo yoti, saa ndikani ini nda sikuta'a nda tunbarco xaa nu yu'u tikuii. ⁴⁰ Xa'a ya ikan kua xa'nda nda yo'o yanú'ni kaa vee ya kée ini tikuii. Saa ndaxin nda ya nú'ni itun káva na barco; ñaa kandichi na tikoto lo'o xini nu ya ná kani tachi ya ta ndixita ya nu ku'un nu yu'u tikuii. ⁴¹ Tá kua'an barco tasaa kani ndaa nu nuu yoti ini tikuii. Xa'a ya ikan kua koo kúvi ka keta nu nditiin nu nuu yoti. Ta nuu nditiin nu ikan vaxi tikuii káni ndaa rá nu, ta ndee ka vi káni ndaa rá sata nu, ñaa xaá tá'vi nu. ⁴² Saa xaá ndikani ini ndasoldado ka'ni ndi'i nda napreso kua'an xi'in nda, chi koto ka suta na ini tikuii ta kunu na ku'un na, ká'án nda. ⁴³ Ta koo ndixiin raxá'nda chiñu nuu nda ya ka'ni nda na, chi kuni ra sikaku ra taPablo. Xa'a ya ikan kua xa'nda ra chiñu, káchi ra saa:

—Unku nda xini suta ta va'a ná suta nda kana koo nda yu'u tikuii nuu ichi. ⁴⁴ Ta ndakoo xini suta ta ná ki'in nda

ñá'ñu vali tunbarco kundoso nda nuu nu kana koo nda
—káchi ra ndíso chiñu xi'in ndasoldado.

Saa kuu ta kana koo ndi'i nde yu'u rá, nda iin ya köo
ndindo'o nde.

Yando'o raPablo isla Malta

28 ¹ Saa tá ndixaa ndi'i nde nuu ñu'ú ichi ikan ta kundaa
ini nde náni isla ikan Malta. ² Ta va'a ni ndikuiso
nañuu ikan nde'e, saa ndika'mi na ñu'ú chi vixin ni, ta kúun
siin savi. Ñaa kana na nde'e ndixa'an nde ndisaa nde xi'in na.
³ Tasaa ndixa'an raPablo tijn ra iin numi titun táan ra nuu
ñu'ú. Tá kani ñu'ú sata nu ta keta iin koo tíin ri nda'a ra.
⁴ Saa tá xini sava mii nañuu ikan ya tíin ri nda'a ra, ñaa xaá
ká'an na, káchi na saa:

—Süvi rava'a ku rayóó, raxá'ni ndii ku ra, vani ndikaku
ra ini nduta ñu'u ta köo táxi Ndioxi koo ra —káchi na.

⁵ Saa kisi ra nda'a ra nuu ñu'ú ta ndikava ri ndixi'ri ri,
ta köo ya ndindo'o ra. ⁶ Ñaa ndátun ndi'i nandóo ikan nañu
nda'a ra, an xa iin kuu so'va ndikava ra kuvi ra, ká'án na.
Saa kuna'a va ndátun na kuvi ra, ta köo ndixi'ri ra. Tá xini
na köo ya ndindo'o ra saa xaá ndíkani ini na, káchi na saa:

—Iin ndioxi va ku ra, yakan va'a köo ya ndindo'o ra
—káchi na.

⁷ Yati nuu ndixaa nde ndóo nde ikan íyo ve'e iin ra náni
Publio mii rañuu ikan ku ra ta kúu mii rachiñu ndee. Ta yu'u
tikuii nuu ndixaa nde ikan índu'u ñu'ú ra. Va'a ni ndikuiso
ra ikan nde'e, saa xindoo nde ve'e ra uni kivi. ⁸ Ta ndee ka
vi ndó'o iva ra índu'u ra nuu xito, ndítuvi ya xi'in ra tin táta
ra ní. Saa kee raPablo ndixa'an ra nuu índu'u ra, tá sindi'i
ra ndika'an ra xa'a ra xi'in Ndioxi ta chinuu nda'a ra xi'ni ra,
ñaa nduva'a ra. ⁹ Tá xini na nduva'a iva ra ikan, saa xaá kíxaa
kua'a nakú'vi ndóo mi isla Malta ikan nuu ra, ta iin sínda'a
ndi'i ra na. ¹⁰ Xa'a ya ikan kua ndumani ni nde nuu na. Saa
tá kuyati kana koo nde ku'un nde, ta sini'i na ña'a nuu nde
ku'un xi'in nde kuniñu'u nde ichi.

Ndixaa raPablo ñuu Roma

¹¹ Saa kuu ndixinu uni yoo xindoo nde isla Malta, ñaa
ndáa nde sata barco itun ndindo xindichi yoo vixin mi isla
ikan. Nukee chí ñuu Alejandría ku nu ta íyo kivi nu náni nu

Cástor tin Pólux, chi ndóso uvi na'na ndioxi nagriego sata nu. 12 Ñaa ndixaa nde xi'in nu ñuu Siracusa, ta ikan ndindoo nde xindoo nde uni kivi. 13 Sindi'i ikan saa kana koo nde kua'an nde yu'u nduta ñu'u, saa ndixaa nde ñuu Regio. Inka kivi kixaaá xíka lo'o tachi kixi chí sur, sundi tachi va'a kua chi chindee ya barco nde ndixaa kama nu. Kivi uvi ndixaa nde inka ñuu náni Puteoli. 14 Ñuu ikan ndita'an nde sava nandíkun Jesús, saa ndikuiso na nde'e ndindoo nde ndixiyo nde xi'in na iin semana. Sindi'i ikan saa kee nde kua'an nde ñuu Roma. 15 Ta xa kúndaa ini nandíkun Jesús ndóo ñuu Roma xa'a nde ya kixaa nde, saa kana koo na kua'an xa'a na ndikuiso na nde'e ichi. Ndixaa na nda ñuu náni Foro de Apio an nda nuu náni Tres Tabernas, ndixaa na ndikuiso na nde'e. Tá xini raPablo na ikan ta va'a ni kuni ra, saa taxi ra tixa'vi nda'a Ndioxi. 16 Tá ndixaa nde ñuu Roma ta taxi raxá'nda chiñu nuu ndasoldado napreso nda'a raka'nu nuu ndi'i soldado. Sundi koo nditaxi ra taPablo nda'a ra, tava ña'á ra ndixiyo siin ra iin ve'e nuu ndixiyo iin rasoldado xindaa ña'á.

Ká'an ndoso raPablo xa'a Jesús ñuu Roma

17 Saa tá ndixinu uni kivi ndixaa nde ndóo nde ñuu Roma tasaa kana ra nana'nu nuu naIsrael ndóo mii ñuu ikan ya ku'un na nuu ra. Tá ndixaa na saa kixaaá ra ká'an ra xi'in na: —Nata'an yo, ni koo yandikan i xi'in naIsrael, ni koo xándikuu i xi'in na, ta ni xa'a costumbre yo koo ña'a ndika'an i, ta tjin na ye'e ñuu Jerusalén, taxi na kuachi xa'a i nda'a naRoma. 18 Saa xanani naRoma kuachi xi'in i ta koo kuachi ká'an xa'a i kuvi i, káchi na. Ñaa kuni na ikan saña na ye'e. 19 Ta koo ndixiin naIsrael saña i, xa'a ya ikan kua kuni i kixi i nuu rarey ka'nu ñuu yó'ó ya xanani ra kuachi i. Ta koo taxi i kuachi xa'a nañuu yo naIsrael. 20 Xa'a yaña kua kana i ndó'lo ndikita'an yo yó'ó, ka'an i xi'in ndo kundaa ini ndo ndá xa'a kua nú'ni i xi'in cadena yó'ó. Xa'a ya ndíkun i ichi iin taa raxindatun ndi'i nata'an yo naIsrael kixi sikaku yoo kua nú'ni i. Ta kándixa i yandixa kua kixi ra —káchi raPablo xi'in na.

21 Saa ndikuiin na ká'an na:

—Nda iin tutu kee ñuu Judea tá'an ndiki'in nde xa'a un, ni nata'an yo vaxi ñuu ikan koo ya ká'an na xa'a un. 22 Ta nde'e kúni nde kundaa ka ini nde ndá ku'va íyo ichi kua'an un. Chi

ndi'i ni kúu ña'ñu xíni so'o nde kána'a na xa'a ichi ñaa ya kua ichi siki —káchi nana'nu nuu naIsrael xi'in raPablo.

23 Ñaa k̄indoo na kivi ndá kivi kua ndikaya na kuni so'o na ka'an ra. Ta kua'a ka vi na ndixaa kivi ya k̄indoo na. Ñaa k̄ixaá ra ká'an ra xi'in na, ká'an ra xi'in na iin saa nda xikuaa. Ká'an ra xi'in na xa'a ichi nuu xá'nda chiñu Ndioxi. Síxinu ra ini na ya kundaa ini na xa'a Jesús, chi suvi xa'a ra kua t̄aa raMoisés tin yat̄aa ndand̄ika'an ndoso tu'un yu'u Ndioxi xina'a. 24 Sava na kándixa na ya ndaa kua ká'an raPablo ta inka na k̄oo x̄iin na kandixa na. 25 Sava na k̄oo x̄iin kandixa yaká'an ra; ñaa x̄aá sáa na ta va'a ka k̄ana koo na kua'an na. Tasaa k̄ixaá raPablo ká'an ra xi'in na, káchi ra saa:

—Yandixa ni kua nd̄ika'an Ndioxi xa'a ndo xina'a, chi xina'a s̄ika'an Tachi Ndioxi ini raIsaías rand̄ika'an ndoso tu'un yu'u ra, s̄ika'an ya ini ra ikan t̄aa ra tu'un mii Ndioxi. So'va ká'an ya xi'in ra:

26 Kuá'an nuu nata'an un Israel ka'an un xi'in na, kachi un saa:

Xíni so'o ndixa ndo tu'un Ndioxi, ta k̄oo kúndaa ini ndo. Xíto ni ndixa ndo, sundi k̄oo x̄iin ndo kundaa ini ndo yandaa.

27 Saa ndó'o ndo chi tuun ni nima ndo, k̄oo x̄iin ndo kuni so'o va'a ndo, x̄ini so'o v̄a'a va ndo.

Tá iin ndó'o ndási nuu saa iin ndo, k̄oo x̄iin ndo kundaa ini ndo yandaa.

Xa'a yañaa kua k̄oo x̄iin ndo kixi ndo nuu i ya sinda'a i ndó'o, káchi yat̄aa raIsaías —káchi raPablo xi'in na.

28 Saa nd̄ika'an raPablo xi'in na káchi ra saa:

—Vitin kúni i kundaa ini ndo yayó'ó: Ndó'o naIsrael ta k̄oo xiin ndo kandixa ndo tu'un Ndioxi, xa'a ya ikan kua xaa Ndioxi yava'a xi'in na'a nakoo kúu Israel, chi na ikan ta kuni so'o na yaka'an ra xi'in na —káchi raPablo xi'in na.

29 Tá x̄ini so'o naIsrael yand̄ika'an raPablo, ñaa k̄ana koo na ve'e ra káni ta'an na xi'in tu'un kua'an na. 30 Saa nd̄ixiyo raPablo uvi kuiya ñuu Roma, ikan nd̄ixiyo ra renta. Ta ndi'i na xá'an ve'e ra ndíki'in va'a ndi'i ra na. 31 Nda iin na'a k̄oo nd̄ike'e ra ya nd̄ika'an ndoso ra xi'in na'a xa'a ichi nuu xá'nda chiñu Ndioxi. Saa s̄ina'a ra na xa'a Tata yo Jesucristo ta k̄oo yand̄ikan na xi'in ra.